

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DOĞAL AFETLER VE YEREL TOPLULUK LİDERLERİ:
BALIKESİR ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Goncagül Gültekin Özbayram

Balıkesir, 2018

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DOĞAL AFETLER VE YEREL TOPLULUK LİDERLERİ:
BALIKESİR ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Goncagül Gültekin Özbayram

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Fahri ÇAKI

Balıkesir, 2018

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı'nda 201512541002 numaralı Goncagül Gültekin ÖZBAYRAM'ın hazırladığı "Doğal Afetler Ve Yerel Topluluk Liderleri: Balıkesir Örnek Olay İncelemesi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 26/01/2018. tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Fahir ÇAKI
Üye (Danışman)

Başkan / üye

Prof. Dr. İsmail HİREK

Üye

Yard. Doç. Dr. Abdunnahman ÖZKAN

Üye

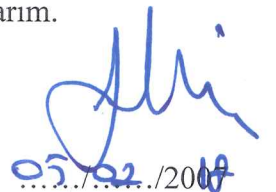

Üye

Üye

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

05.02.2018

Enstitü Müdürü v.

Doç. Dr. Bayram SAHİN

ÖNSÖZ

Tarihi devirlerden bu yana ülkemiz büyük ölçüde can kaybı, yaralanma ve mal kaybına yol açan doğal afetlerle sık sık karşılaşmıştır. Bu doğal tehlikeler arasında başta depremler olmak üzere, heyelanlar, su baskınları, kaya ve çığ düşmeleri, kuraklık ve diğer yaşanan afetler önemli oranda zararlara yol açmıştır. Sahip olduğu tektonik, sismik, topografik ve iklimsel yapısı gereği deprem, sel, heyelan, çığ, yangın gibi doğal ve insan kaynaklı birçok afetin yol açtığı can kayıpları bakımından Türkiye, dünyada en riskli ülkelerden birisidir. Ayrıca küreselleşen dünyamızda, teknolojik ve insan kaynaklı afetlerin sayısı ve şiddeti de giderek artmaktadır. Ancak halk arasında genellikle afet denildiğinde ilk akla gelen deprem olmaktadır. Balıkesir de Türkiye’de sel, kıyı taşkını ve deprem felaketleri gibi doğal tehlikeler bakımından ön plana çıkan illerde biri durumundadır. Ülkemizde yaşanan afetler, psikolojik ve sosyolojik bir çok bozukluğa da neden olarak bireylerin ve toplumların hafızalarında önemli bir yer oluşturmaktadır.

Yaşanan afetlerde yapısal faktörlerin arasında yapısal faktörler kadar yapısal olmayan faktörler de önemli rol oynamaktadır. Bu sebeple ülkemizde yapısal olmayan faktörlerden kaynaklanan kayıpları azaltmak ve tüm yurdumuzu afetlere karşı dirençli hale getirmek temel hedeflerimizden biri olmalıdır. Bu amaçla önlem alma ve zarar azaltma kültürünü toplum içinde geliştirmek, eğitim faaliyetlerini hızlandırmak, modern teknoloji ve iletişim imkanlarından yararlanmak, yerel, bölgesel ve uluslararası ölçekte işbirliklerini geliştirmek için önemli adımlar atılmalıdır. Böylelikle de "afete dirençli toplum" oluşturmak hedeflenmelidir. Bu hususta da devletin yanı sıra yerel yönetimler ve yerel topluluk liderlerine de önemli görevler düşmektedir.

Ülkemizdeki afetlerde yaşanan kayıplar ve yapılan kamuoyu araştırmaları bireylerin afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında yapılması gerekenler ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Bu sebeple araştırmamız örnekleminiz olan Balıkesir'deki yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin doğal afet farkındalıkları ve hazırlık durumları hakkında derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlamaktadır.

Tezimin hazırlanmasında, değerli bilgi ve katkıları ile yöneten, yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Doç.Dr. Fahri ÇAKI'ya, verilerin toplanmasında katkı sağlayan Balıkesir Merkez mahalle muhtarlarımıza, Altıeylül

Belediyesi Başkan Yardımcısı Osman Zeki ŞAHİN'e, Karesi Belediyesi Başkan Yardımcısı Yusuf Hocaoğlu'na, Balıkesir Bşyşkşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı ve İtfaiye Dairesi Başkanı Nazım ERGELEN'e, Balıkesir İl Afet ve Acil Durum Mřdřrlřđř (AFAD)'a, Balıkesir Kızılay Şubesi yetkililerine, ders dşeneminde ve tez çalışması sırasında bana cesaret ve destek veren tşm hocalarıma, eşime, aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkşrlerimi sunarım.

GONCAGşL GşLTEKİN ÖZBAYRAM

ÖZET

DOĞAL AFETLER VE YEREL TOPLULUK LİDERLERİ: BALIKESİR ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

GÜLTEKİN ÖZBAYRAM, Goncagül

Yükseklisans, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fahri ÇAKI

2018, 142 Sayfa

Doğal afetler yüzyıllardan bu yana gerek dünyada, gerekse ülkemizde ve ilimizde yaşanmaktadır. Afetler, insan ve toplum güvenliğini riske sokan temel etkenlerdendir ve oluş zamanı belirli olmadığından dolayı daima hazır olmayı gerektiren unsurlardandır.

Doğal afetlerin fiziksel etkilerinin yanı sıra özellikle de sosyal etkileri mevcuttur. Bunlar, toplumun sosyal işleyişinin ve sosyal ilişkilerin bozulması, güvenlik açığının artması gibi etkilerdir. Meydana gelen etkiler toplumun her kesimini etkilemekle birlikte, tüm kesimler aynı oranda etkilenmemektedir. Etkileri en aza indirmek için iyi bir planlama ve toplumsal olarak farkındalık kazanılması gerekmektedir.

Özellikle hem depremler hem de su taşkınları bakımından ciddi boyutta doğal afet riski taşıyan Balıkesir'de de, Türkiye'de olduğu gibi afetler sosyal boyutlarıyla araştırılmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda araştırmamızda, "Balıkesir'de yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin kendilerini çevreleyen muhtemel doğal afetler hakkındaki farkındalıkları ve hazırlık durumları nedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmanın örneklemini 22 merkez mahalle muhtarı, Altıeylül Belediyesi, Karesi Belediyesi ve Büyükşehir Belediyesi Başkan Yardımcıları ile, Balıkesir Valiliği AFAD ve Kızılay temsilcileri oluşturmaktadır. Örneklem üzerinde, nitel araştırma geleneği içinde derinlemesine mülakat tekniği uygulanarak veriler elde edilmiştir. Araştırmamız, Balıkesir'de yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin kendilerini çevreleyen muhtemel doğal afetler hakkındaki farkındalıklarını ve bu afet risklerine karşı hazırlık durumları hakkında bilgi edinmeyi, bu bilgiler dahilinde çözüm önerileri geliştirip literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Konuyla ilgili olarak edindiğimiz bulgulardan hareketle, Türkiye'de yerel yönetimlerin doğal afetlere yönelik alınacak tedbir ve önlemler içindeki katkıları,

merkezi yönetimler ile kıyaslandığında sınırlıdır. Bununla beraber bölgedeki vatandaşlarıyla daha sık etkileşimi bulunan yerel yönetimlerin afet zararlarını azaltmada daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve bilinç düzeyini arttırması durumunda olası afetler daha az zararla atlatılabilecektir. Bunların sağlanabilmesi için yerel yönetimlere gerek personel, gerekse ekipman ve mali açıdan destek verilmelidir. Ayrıca afetler ile ilgili merkezi yönetimler ile yerel yönetimler arasındaki bağlantı sağlıklı bir şekilde oluşturulmalı, koordine şeklinde ve işbirliği halinde adımlar atılarak başarı sağlanabilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Farkındalık, Risk, Sosyal Etki, Sosyal İşleyiş, Toplum

ABSTRACT

NATURAL DISASTERS AND LOCAL COMMUNITY LEADERS: THE CASE STUDY SEARCH OF BALIKESİR

GÜLTEKİN ÖZBAYRAM, Goncagül

Post Graduate, Department of Sociology

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Fahri ÇAKI

2018, 142 Pages

Either the world or our country, natural disasters have been happening for centuries, and also going to happen. The natural disasters are the main factors which put people and societies security at risk and always required to state readiness, because of their temporal unspecified characters.

The natural disasters have especially social effects as well as physical effects. These are like corruption of social relations and societies social process, increasing security gap; and these effects influence society deeply. Composed effects impress every segment of society, but not the same level. On behalf of minimizing these effects, it is required to be well planning and have social awareness.

It is necessary to make resaerch of disasters' social aspects not only in Turkey but also in Balıkesir, seriously having disaster risks that are especially both earthquakes and flood. Concordantly, it is searched for an answer of “In what stage of Balıkesir's local authorities and local community leaders' awareness and preparation of possible natural disasters surrounded themselves?” Sample of this survey occurs with 22 central local aothority (mukhtar), mayors of Altreylül Municipality, Karesi Municipality and Balıkesir Metropolitan Municipality; and also agencies of Balıkesir Governorship, AFAD and the Red Crescent. Datas on the sample are acquired by profoundly interview technique with qualitative research way. Our research is aimed to get information on Balıkesir's local authorities and local community leaders' awareness of possible natural disasters surrounded themselves and their readiness of these disaster risk; and make a contribution to the literature via offering solutions on the behalf of these information.

In the light of the findings we had, in Turkey, contributions of the local authorities for measure and precation against the natural disasters, are very limited, in comparison to central administration. However, local authorities which have very

close interaction with the local citizens, could overcome the possible disasters with minimum damage by taking more responsibilities and increasing consciousness level. For providing these, local authorities should be given support for staff, equipment and financially. Furthermore, the connection should be well occurred, between central administration and local authorities about natural disasters; and success would be achieved by taking coordinately and concerted steps with together.

Key words: disaster, awareness, risk, social impact, social process, society.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER VE ŞEKİLLER	xii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar.....	3
2. DOĞAL AFET VE TOPLUM	5
2.1. Kavramsal ve Kuramsal Açısından Afet.....	5
2.1.1. Sosyolojik Perspektiften "Doğal Afetler".....	7
2.2. Doğal Afetlerin Fiziksel ve Sosyal Etkileri.....	10
2.2.1. "Risk" ve "Sosyal Sermaye" Kavramları Çerçevesinde Doğal Afetler.....	12
2.3. Doğal Afet ve Zarar Görebilirlik.....	17
2.3.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Doğal Afetler.....	18
2.3.1.1. Kadınlar ve Kız Çocukları Açısından Afetler.....	19
2.3.1.2. Erkekler Açısından Afetler.....	21
2.3.1.3. Yoksullar Açısından Afetler.....	22
2.3.1.4. Çocuklar Açısından Afetler.....	23
2.3.1.5. Yaşlılar ve Engelliler Açısından Afetler.....	24
2.4. Türkiye'de Afet Yönetimi ve Afete Hazırlık Süreci.....	27
2.4.1. Afet Yönetimi ve Yerel Yönetimler İlişkisi.....	29
2.4.2. Doğal Afet Bağlamında Sivil Toplum ve Gönüllülük.....	30
2.4.3. Türkiye'de Afet Farkındalığı ve Farkındalık Çalışmaları.....	32
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	35
3.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	35
3.2. Metodolojik Yaklaşım.....	36
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	38
3.4. Araştırma Tekniği ve Uygulama.....	40
4. BULGULAR	42
4.1. Mahalle Muhtarları ve Doğal Afetler.....	42
4.1.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı.....	42
4.1.1.1. "Bereket ki müteahhitler evleri sağlam yapıyor.".....	43
4.1.1.2. "Biz de öyle bir şey olmaz.".....	44
4.1.1.3. "Herkes zaten birbirini bilir.".....	46
4.1.1.4. "O an için Akut makut gelir.".....	48
4.1.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları.....	49
4.1.2.1. "Denk geldikçe aktarıyoruz.".....	49
4.1.2.2. "Okullarda zaten o eğitimi veriyorlar.".....	52

4.1.3. Önlem ve Müdahale Çalışmaları.....	53
4.1.3.1. " <i>Hadi yürüyün dedim mi hepimiz belirler bir yere gideriz.</i> ".....	53
4.1.3.2. " <i>Gel gör ki belediyeler imara açtı.</i> ".....	56
4.1.3.3. " <i>Binalarımızın çoğu sigortalı değil.</i> ".....	58
4.1.3.4. " <i>Birkaç kez seminerlerde görüşme imkanımız oldu.</i> ".....	60
4.1.3.5. " <i>Bizim yapabileceğimiz iş değil zaten Emniyet var.</i> ".....	62
4.1.4. Algılar ve Güven.....	64
4.1.4.1. " <i>En çok yerel yönetimlere güveniyorum.</i> ".....	64
4.2. Belediyeler ve Doğal Afet.....	66
4.2.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı.....	67
4.2.1.1. " <i>Deprem riski belli zaten.</i> ".....	67
4.2.1.2. " <i>Sosyolojik açıdan bunalıma sokan, etkileyen öyle çok fazla afet yaşanmıyor</i> ".....	68
4.2.1.3. " <i>Sağlıklı bir verimiz olduğunu düşünmüyorum.</i> ".....	69
4.2.1.4. " <i>Bizden istenen ne varsa o yardımı gerçekleştiririz.</i> ".....	71
4.2.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları.....	72
4.2.2.1. " <i>Bireye dokununcaya kadar eğitimi gerçekleştirmek lazım.</i> ".....	72
4.2.2.2. " <i>Afet konusunda çok daha bilinçliler.</i> ".....	73
4.2.3. Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları.....	75
4.2.3.1. " <i>İşte o plan AFAD' dan gelecek.</i> ".....	75
4.2.3.2. " <i>Bunların hepsi AFAD' in planında belli.</i> ".....	77
4.2.3.3. " <i>DASK zaten mecbur yaptırılıyor.</i> ".....	78
4.2.3.4. " <i>Olmazsa yıkım yoluna gidiyoruz.</i> ".....	80
4.2.3.5. " <i>Çok da aktif değiller.</i> ".....	81
4.2.3.6. " <i>Bize ışık tutuyor.</i> ".....	83
4.2.3.7. " <i>Belki yeteri kadar denilebilir ama hiç de denilemez yani.</i> ".....	84
4.2.3.8. " <i>O konu kolluk kuvvetleri ile ilgili.</i> ".....	86
4.2.4. Algılar ve Güven.....	87
4.2.4.1. " <i>İlk aranan yer belediye olur.</i> ".....	87
4.3. Valilik ve Doğal Afet.....	89
4.3.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı.....	89
4.3.1.1. " <i>İlk olarak deprem diyebiliriz.</i> ".....	90
4.3.1.2. " <i>Afet durumlarında evler etkilenir.</i> ".....	90
4.3.1.3. " <i>Bilgilendirme yapıyoruz ama onlarla bir plan hazırlamadık.</i> ".....	91
4.3.1.4. " <i>Temel ihtiyaçlar yani.</i> ".....	91
4.3.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları.....	92
4.3.2.1. " <i>Afete Hazır Türkiye</i> ".....	93
4.3.2.2. " <i>Bengi projesi kapsamında okullarda eğitim veriliyor.</i> ".....	93
4.3.3. Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları.....	94
4.3.3.1. " <i>Müdahale planımız var.</i> ".....	94
4.3.3.2. " <i>Toplanılacak alanlar da bu planda belli.</i> ".....	94
4.3.3.3. " <i>Verdiğimiz eğitimlerde DASK' tan bahsediliyor.</i> ".....	95
4.3.3.4. " <i>Protokollerimiz var bu hizmet kurumlarıyla.</i> ".....	96
4.3.3.5. " <i>Biz sadece koordine kısmında.</i> ".....	97
4.3.4. Algılar ve Güven.....	97
4.3.4.1. " <i>AFAD en büyük desteği sunacaktır.</i> ".....	98
4.4. Sivil Toplum Kuruluşları ve Doğal Afet: Kızılay Örneği.....	99
4.4.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı.....	99
4.4.1.1. " <i>1.derece deprem bölgesi diye biliyoruz.</i> ".....	99
4.4.1.2. " <i>Etkilenir tabi etkileniyor da zaten.</i> ".....	100

4.4.1.3. "Valilikten veya ilgili kurumlardan temin edilir.".....	100
4.4.1.4. "Genelde gıda yönünde yardım sağlıyoruz.".....	101
4.4.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları.....	102
4.4.2.1. "Talep edildikçe gidiliyor.".....	102
4.4.2.2. "Güvenli yaşam dersleri.".....	103
4.4.3. Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları.....	104
4.4.3.1. "AYDES diye bir program var.".....	104
4.4.3.2. "AFAD tarafından belirlenecek.".....	105
4.4.3.3. "3-4 yıl önce birtakım bilgilendirmeler yapmıştık.".....	105
4.4.3.4. "Aktif olarak katılım sağlıyoruz.".....	106
4.4.3.5. "Emniyet ve Jandarmanın bu konuda zaten belirlenmiş görevleri vardır.".....	107
4.4.4. Algılar ve Güven.....	108
4.4.4.1. "En çok Kızılay ve AFAD var.".....	109
5.TARTIŞMA VE SONUÇ	110
KAYNAKÇA	115
EKLER	120

ÇİZELGELER VE ŞEKİLLER

Sayfa

Tablo 1: Mülakat Yapılan Yerel Yönetim Liderlerinin Yaşı, Cinsiyeti, Hizmet Süresi ve Bağlı Olduğu İlçeleri.....	39
---	----

KISALTMALAR

Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	: Ve benzerleri
yy.	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Dünya var oluşundan bu yana doğası gereği çeşitli ve sürekli olarak hareketlilikler sergilemektedir. Bu hareketler depremler, seller, hortumlar, volkanik patlamalar, heyelanlar gibi doğa olaylarıdır. Bu olaylar, insan ve toplum güvenliğini riske sokması durumunda ise afet şeklini almıştır. Çünkü bir doğa olayının afet şeklini kazanması için can ve mal kaybına sebep olması gerekmektedir.

Sosyal bilimler ile doğa bilimlerinin ortak noktalarından biri olan afet olgusu, çalışma alanlarında son on yılda daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Bu şekilde afet çalışmalarının artmasının arka planında temel nedenlerden birisi olarak doğal afetlerin geçmiş yıllara kıyasla niceliksel açıdan daha fazla artış göstermesi ve toplumların muhtemel afetlerden daha fazla etkilenir hale gelmesidir.

Genel olarak afetler, doğal afetler ve doğal olmayan afetler olarak gruplandırılmaktadır. Örneğin; deprem bir doğal afet iken, nükleer patlama yada savaşlar ise doğal olmayan afetler olarak gösterilebilir. Ancak bu gruplandırma dahilinde afetleri kesin bir çizgi ile ayırmak mümkün değildir. Çünkü afetler meydana geldikten sonra birbirini takiben diğer bir afeti de beraberinde getirmekte olduğundan dolayı başka olayların da tetikleyicisi olabilmektedir. (Örneğin, deprem meydana geldikten sonra beraberinde bir su baskını da meydana getiriyorsa, bu durum doğal olmayan bir afete örnektir.)

Afetin meydana getirdiği fiziksel etkilerinin yanı sıra, önemli bir boyutu da sosyal etkiler boyutudur. İnsanlar veya toplumsal, meydana gelen doğal afetten yalnızca fiziksel olarak etkilenmez, sosyal ilişkiler ve sosyal işleyiş bozulabilir, toplumda güven problemi oluşabilir ve bu durum kaos ortamı oluşturabilir. Bu sosyal etkiler toplumları derinden etkileyip, kalıcı hasarlara sürükleyebilir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Araştırmamızda, "Balıkesir'de yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin kendilerini çevreleyen muhtemel doğal afetler hakkındaki farkındalıkları ve hazırlık durumları nedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu sorunun yanıtını daha da irdelemek amacıyla şu alt sorular ortaya çıkmıştır.

1. Balıkesir İli'nde yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin il/ilçe veya mahalle/bölgelerinin hangi afet risklerini taşıdığı ve bu afetlerin potansiyel etkileri konusunda farkındalık durumları nedir?

2. Balıkesir İli'nde yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin il/ilçe veya mahalle/bölgelerinde yapmış oldukları bilgilendirme/farkındalık yaratma çalışmaları mevcut mudur?

3. Balıkesir İli'nde yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin il/ilçe veya mahalle/bölgelerinde meydana gelebilecek bir afet durumunda uygulayabilecekleri önleyici müdahale planları mevcut mudur?

4. Yerel yönetimler ve yerel topluluk liderleri, il/ilçe veya mahalle/bölgelerinde meydana gelebilecek bir afet durumunda hangi kurum/kuruluşlara güven duymaktadırlar?

1.2. Araştırmanın Amacı

Doğal afetler asırlardan bu yana gerek dünyada gerekse ülkemizde sıklıkla yaşanmakta olup; toplum, kent ve aile güvenliği, fiziki ve sosyal açıdan riske sokmaktadır. Bu sebeple araştırmanın amacı, Balıkesir'de yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin doğal afetler hakkındaki farkındalıkları ve afet risklerine karşı hazırlık durumları hakkında bilgi edinmek, bu suretle çözüm önerileri geliştirip literatüre katkı sunmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Daima hazırlıklı olunmayı gerektiren doğal afetler konusunda en küçük yerel birim olan muhtarlardan, yerel yönetimler ve ulusal birimler boyutuna kadar her aşamadakilere etkin görev düşmektedir. Ancak ülkemizde benimsenen afet yönetiminde, bir doğal afet yaşanmadan önce hazırlıklı olunmasından ziyade, afet yaşandıktan sonra kurtarma faaliyetlerini kapsadığından dolayı toplumda doğal afet bilinci oluşmamaktadır. Bu araştırma, Balıkesir'de afet hazırlık ve farkındalık durumlarını tespit etmek, ayrıca doğal afet bilincinin oluşmasında önem arz etmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu tez çalışmasında aşağıdaki varsayımlardan hareket edilecektir.

1. Doğal afetlerin fiziksel etkilerinin yanında sosyal etkileri de mevcuttur.
2. Doğal afetler konusunda toplumumuz yeterli farkındalık ve hazırlık düzeyine ulaşamamıştır.
3. Yerel yönetimler ve muhtarlar, toplumun doğal afetlere hazırlanmasında ve farkındalık kazanmasında etkin rol oynamalıdır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmamız, Balıkesir Merkez 22 mahalle muhtarı, Büyükşehir, Karesi ve Altıeylül İlçe Belediyeleri ile Balıkesir Valiliği ve Kızılay ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada, muhtarlarımıza ve yerel yönetimlere sorulan mülakat soruları değişkenlik göstermektedir.

1.6. Tanımlar

Afet: Birçok kurum ve kuruluşun koordineli bir biçimde görev almasını gerektiren ve insan hakları için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar meydana getiren, normal yaşamı ve insan aktivitelerini durdurarak veya kesintiye uğratarak, toplumları veya insan topluluklarını etkileyen doğal, teknolojik ve insan kökenli olaylardır.

Risk: Belirli bir tehlikenin (doğal ya da insan ürünü), belirli bir yerde ve büyüklükte gerçekleşme ve bunun sonucunda oluşabilecek maddi ve manevi hasarların derecesini içeren olasılıklara karşılık gelir.

Sosyal sermaye: Sosyal ilişkilerdir.

Güven: Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu.

Gönüllülük: Gönüllü olma durumu.

Afet yönetimi: Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afet sonucunu doğuran olaylara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi ve afetten

etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturulabilmesi için, toplumca yapılması gereken topyekün mücadeledir.

2. DOĞAL AFET VE TOPLUM

İnsanların afetlerle tanışması insanlık tarihiyle yaşıttır. Bilinen en eski kayıtlarda dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen afetlerle ilgili bilgilere rastlanmıştır. Vuku bulan bu afetlerde binlerce insan yaşamını yitirmiştir. Geçmişte afetlerin yaşandığı alanlarda ortaya çıkan durumlar günümüzde de benzer olaylar şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak afetlerin etkileri dünyanın her yerinde benzer sonuçları doğurmamaktadır. Bunda en önemli etken, insanların başlarına gelen olaylardan çıkardığı sonuçların ve afetlerin meydana geliş sıklığının farklılığıdır.

2.1. Kavramsal ve Kuramsal Açından Afet

Öncelikle afet kavramını genel bir tanımlayacak olursak; afet, birçok kurum ve kuruluşun koordineli bir biçimde görev almasını gerektiren ve insan hakları için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar meydana getiren, normal yaşamı ve insan aktivitelerini durdurarak veya kesintiye uğratarak, toplumları veya insan topluluklarını etkileyen doğal, teknolojik ve insan kökenli olaylara denilmektedir. Afet niteliğini kazanması için insan can ve malının kaybına neden olması gerekir. Afetin büyüklüğü genel olarak bir olayın meydana getirdiği can kayıpları, yaralanmalar, yapısal hasarlar ve yol açtığı sosyal ve ekonomik kayıplarla ölçülmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 147-164).

Yavaş (2005)' e göre, afetlerin türleri hususunda bir takım farklılıklar bulunsa da, literatürde bir fikir birliği mevcuttur. Genel olarak afetler; doğal afetler (deprem, sel, çığ, heyelan, volkanik patlamalar, yangınlar vb.) ve doğal olmayan afetler (savaşlar, göçler, baraj patlamaları, nükleer kazalar vb.) şeklinde iki ana grupta toplanır. Domino etkisi nedeniyle bazı afetler, bazı afetleri de beraberinde getirip veya başka afetlerin tetikleyicisi olabilmektedir.

Ortaya çıkış biçimlerine göre afetler *aniden ortaya çıkanlar* (deprem, sel, çığ, heyelan, volkanik patlamalar, yangınları vb.) ve *sinsi- sürekli olanlar* (hava kirliliği, kuraklık, kıtlık, savaşlar vb.) şeklinde iki ana grupta toplanır. Aniden ortaya çıkanlara, deprem afetinde can ve mal kaybı meydana gelmesi örnek olarak gösterilebilir. Sinsi ve sürekli afetlerde durum uzun bir süreye yayılmakta, ancak zaman geçtikçe olumsuzlukları ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar insanoğlu bir çok

doğal olayın sıklık yada Şiddeti konusunda hiçbir Şey yapamıyor yada çok az Şey yapabiliyor ise de doğal olayların bir afete donüşmemesi noktasında önemli bir role sahip bulunmaktadır.

Afet kavramı çerçevesinde, hasar görebilirliğin, fiziki, sosyal ve idari bileşenleri değerlendirilirken, bunların birbirleri ile olan ilişkileri (etkileşimleri) de göz ardı edilmemelidir. Afetlerin en net ve belirgin sonucu fiziki kayıplardır. Bu kayıplar, başta can kaybı olmak üzere üstyapı ve altyapı hasarıdır. Ancak afetlerin toplumsal yaşantı üzerindeki tüm etkilerini anlamak için sosyal yapının analiz edilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü toplumların barındırdığı nitelikler; afetlerin sonuçları ile mücadelede toplumların dirençlilik yada kırılgnalık eğilimlerini belirleyici olmaktadır. Dirençli toplumlar bu sonuçlar ile mücadele etmede daha başarılı, afet öncesi duruma dönmeye ve bu durumu daha iyi bir seviyeye taşımada daha etkin olurken; kırılgn toplumlarda afet etkilerinin katlanarak arttığı ve afet sonrası iyileştirme sürecinin görece yavaş ilerlediği gözlemlenmektedir (Afet Odaklı Sosyal Hasar Görebilirlik Analizine İlişkin Sonuç Raporu, 2014:10).

Afetlerin vermiş olduğu zararın boyutu afetin tipine ve Şiddetine göre değişebilir. Günümüzde kentleşme oranlarının 100 yıl öncesine oranla artmış olması, afetlerin yarattığı etkilerin karmaşıklığını da artırmaktadır. Büyük sayıda nüfusun bir arada yaşadığı mekanlar olarak kentler, yaşam alanlarından kamusal mekanlara; ekolojik alanlardan ekonomik değer yaratan üretim mekanlarına; bireysel ulaşım imkanlarından toplu ulaşım imkanlarına; su ve kanalizasyon altyapısından enerji dağıtım ve haberleşme altyapısına kadar oldukça karmaşık bir sistemin bütünlüğünü temsil etmektedirler. Bu durum, afetlerin etkilerinin eskiden olduğundan farklı olarak birçok alanda yaşanmasına da sebep olmaktadır. Kentleşme ile birlikte ortaya çıkan ekolojik ve çevresel değişmeler, hem afet risklerini artırmakta hem de oluşabilecek afet tiplerinin çeşitlerini çoğaltmaktadır. Politika süreçleri açısından bakıldığında, afetlerin olası sonuçlarının karmaşıklığının artması, ikincil ve daha sonraki etkilerin öngörülmesindeki güçlükler afet yönetimine bütüncül olarak bakılmasını ve kayıpların büyük ölçüde kamu politikalarının sonuçlarına göre değiştiği gerçeğinin algılanmasını zorunlu kılmaktadır. Tehlikelerin gerçekleşmelerini engellemek birçok zaman imkansız olmakla birlikte, olumsuz sonuçlarını azaltmak ve/veya yönetilebilir bir seviyede tutmak alınacak önlemlerle sağlanabilir. Bu önlemlerin neler olduğunun belirlenmesi için öncelikli olarak tehlikelerin belirlenmesi ve bu tehlikelere maruz kalacak sistemlerin (fiziki, toplumsal, idari) kırılgnlıklarının tespit edilmesi

gerekmektedir. Tehlike ve kırılganlıkların bir arada değerlendirilmesi; bir başka deyişle gerçekleşmesi muhtemel tehlikenin nasıl, nerede ve ne ölçüde kayıplara yol açacağıının anlaşılması ise; söz konusu sistemin afet riskinin anlaşılmasını ifade etmektedir. Toplumların afetlerin etkilerinden çabuk kurtulması ve çabuk toparlanması yönünden afet yönetimleri büyük önem taşımaktadır. Afetlerin çevreye etkileri genellikle kısa süreli etkilerin yanında dolaylı etkiler olarak çok daha uzun bir zaman diliminde ortaya çıkar ve süreklilik arz eder. Bu dolaylı etkiler uzun dönemde toplumların gelecek afet olaylarına karşı hassasiyetini olumsuz etkiler. Afetlere karşı hassasiyetlerin yönetimi, hassasiyete yol açan en önemli unsur olan çevresel etkiler üzerinden başlatılmalıdır. Birçok alandaki politikaların bu kapsamda yeniden ele alınması kolay değildir ama zorunludur. Burada siyaset kurumuna, kamu yönetimine ve topluma büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu kapsamda afet yönetiminin politika süreçleri ve çevre ile ilişkisi üzerine yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir (Leblebici, 2015: 42-73).

2.1.1. Sosyolojik Perspektiften "Doğal Afetler"

Sosyolojik açıdan afetler, doğa olayları olarak kabul edilen hortum, deprem ve diğer tehdit ve tehlikelerin insan ve sosyal yaşamı tehdit etme potansiyelleri olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle hortum, tek başına bir doğa olayıdır, ama Katrina Kasırgası örneğinde olduğu gibi herhangi bir topluluk ya da toplumun statükosunu bozması durumunda afet olarak kabul edilmektedir (Odabaş, 2010: 1).

Afetler, modern siyasal sistemler ve idari mekanizmalar için hızla ve doğru yöntemlerle tepki verilmesi gereken krizlerdir. Bu anlamda her felaket devletin ve yönetsel seçkinlerin meşruluğunun sınanmasıdır. Aynı zamanda her afet, birey ya da grup düzeyinde yeniden yorumlanan, hatta kurgulanan toplumsal gerçekliklere dönüşür. Bir afetin sonuçlarını sayılarla ifade edip, salt fiziksel bir olay olarak ele aldığımızda bile, statüsünü kesinleştirmiş değildir. Afet, bir toplumsal gerçekliğe dönüşürken, kendisini algı süzgecinden geçirecek insanlar tarafından yeniden tanımlanacaktır. Bütün toplumsal gerçeklikler gibi afet de aslında toplumsal aktörler tarafından yeniden kurgulanır, inşa edilir ve bu kurgular farklı aktörlerin bakış açılarına göre değişiklik gösterir. Afet, fiziksel olduğu kadar belki de daha fazla toplumsal bir olaydır. İnsanın günlük faaliyetlerindeki bir kesinti, kopuş, tüm

toplumsal süreçler üzerindeki denetimini yitirdiği bir zaman aralığı, fiziksel olayı izleyen bir belirsizlik dönemidir. İnsanların acı çekmelerine neden "etkiler" bunlardır (Akgüngör, 2010: 4).

Kentler, nüfusun ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması, iş kollarında uzmanlaşma gibi demografik ve sosyo-kültürel faaliyetlerin yoğunluğu gibi yapısal özelliklerinden dolayı her türlü tehlike karşısında yüksek risk taşımaktadırlar. Bu özellikler ve modernleşme sürecinin etkisiyle toplumların giderek birer risk faktörü hâline geldiği düşünülmekte ve bu durum "risk toplumu" kavramı ile açıklanmaktadır. Dünya nüfusunun artması ve artan bu nüfusun giderek daha fazla oranda kentlere yerleşmesi, afetler karşısında kentleri daha da riskli hale getirmektedir. Türkiye'de kentleri doğal afetler karşısında riskli hale getiren unsurlardan bir bölümü kentlerin yer seçimi ve gelişme süreçlerinde isabetli yerleşim kararlarının verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde hâkim olan jeolojik kütleler arasında, verimli, sulak ovalar ve düzlüklerde yerleşme, kentleri yerleşim açısından uygun ancak doğal afetler açısından riskli hale getirmiştir. Kentlerle birlikte sanayi, ulaşım ve nüfusun da aynı bölgelerde yoğunlaşması mevcut riskleri de artmıştır. Hem gecekondular hem de sağlıklı kent parçaları, plansız kentleşme açısından olduğu kadar afetler karşısında da birer risk unsurudurlar. Büyük kentlerin çoğu, birinci derece deprem kuşağı üzerinde yer alırken, bu kentlerdeki büyük gecekondular bölgelerinde, inşaat kalitesindeki yetersizlikler, yerleştikleri bölgelerin tehlikeleri ve yaşayanların sosyo-ekonomik yetersizlikleri nedeniyle doğal afet riskleri fazladır. Ülkemizde güvensiz yerleşimin kaynaklarından biri de planlarda mevcut tehlikelerin belirtilmiş olmasına, bilim adamlarınca uyarılar yapılmasına rağmen planların uygulanmasında bunların dikkate alınmamasıdır (Genç, 2007:387-401).

Bilindiği üzere genellikle doğal afet denildiğinde akla ilk gelen depremdir. Ancak doğal afetler eşittir deprem söylem ve yaklaşımı, ülkemiz için doğru ve sağlıklı bir yaklaşım değildir. Dolu, şiddetli yağmurlar, taşan dereler, toprak kaymaları, yıkılan evler, su basan iş yerleri, dereye uçan otomobiller, telef olan hayvanlar ve milyarlarca liralık zarardan" bahsedilirken de afetin, afet bilincinin, afet

yönetiminin ve imar planının da bahsi geçmelidir ki, Türkiye de gerçek anlamda bir doğal afet bilinci oluşabilmelidir.¹

Afetler, toplumun örgütlü biçimde hazırlıklı olması gereken en önemli sosyal ve çevresel sorunlar arasındadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde afetlerle ilgili önemli kuruluşlar bulunmakla birlikte afet sırasında çeşitli kuruluşlar arasında işbirliği sağlanmasına yeterli olmamaktadır. Çoğu kez afet bölgesine organize olmayan biçimde yardım çabası içerisine girilmesi, belirli ve uygulanabilir bir afet planının olmaması, afet sırasında ki yetki kargaşası sorunu güçleştiren faktörler arasındadır (Güler ve Çobanoğlu, 1994: 11).

Afetler, meydana geldiklerinde, bireyler ve toplumlar üzerinde ciddi etkiler yaratırlar. Bu bağlamda afet araştırmacıları, “bir kişinin veya belli bir insan topluluğunun, bir doğal afetin etkileri ile baş edebilme, doğal afete karşı direnebilme ve afetin ardından normal duruma geri dönebilme kapasitesini etkileyen durumlar” anlamında hasar görebilirlik (vulnerability) kavramını kullanmaktadırlar. Gerek insan kaynaklı gerekse doğal afetlerin genel olarak risk, risk yönetimi veya risk azaltımı kavramlarıyla birlikte ele alınması yaygın bir eğilimdir. Risklerin ortadan kaldırılması için yapılan faaliyetlerin tümü risk azaltımı veya genel olarak azaltım olarak adlandırılmaktadır. Esasen azaltım, afetlerden sonra yürütülen faaliyetlerden daha çok, afetler öncesinde afetlerin yaratacağı olası zararları azaltmak maksadıyla afet olayının meydana gelmesinden önce alınan tüm önlemleri kapsayan şemsiye bir terimdir (Çakı, 2016).

Afete yönelik kuramsal bakış açıları doğrultusunda en dikkat çekici bakış açısı feminist yaklaşımlara aittir. Toplumsal ilişkiler, sahip olunan bilgi ve beceriler, sağlık düzeyi, yoksulluk, yaşanan yer ve toplumsal cinsiyet rejimi gibi faktörlerin afetler karşısındaki risk ve kırılganlığı ve afetlerle başa çıkma kapasitesini etkilediği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, kadın ve erkeklerin afeti yaşama biçimlerinin ve afetten korunma, afetin etkilerinin azaltılması ve afet sonrasında hayatın yeniden kurulması açısından durumlarının farklı olduğu görülmekte kadınların izlenen toplumsal cinsiyet rejimlerine bağlı olarak afetlerden daha fazla etkilendikleri görülmektedir. Afetlerde ki zarar görebilirlik durumları üzerinde kadınların fizyolojik ve biyolojik bazı özellikleri etkili olsa da esas

¹Mikdat, Kadioğlu, "Türkiye Tüm Doğal Afetleri Tartışmalı", TMMOB Birlik Haberleri, <https://m.bianet.org/bianet/cevre/3926-turkiye-tum-dogal-afetleri-tartismali>, 27 Eylül 2001.

belirleyici olan buldukları topluma özgü toplumsal cinsiyet sistemidir (İnal ve Paksoy, 2016: 34-35).

İnsanoğlu halen daha ulaşmış olduğu bilgi ve teknoloji seviyesine rağmen, doğal afetlere sebep olan doğal olayların oluşumu üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir ve oluşumların bunların önlenmesi açısından insanoğlunun yapabilecekleri çok sınırlıdır. Günümüzde ve gelecekte doğal/doğal olmayan afetlerin karşısında yapabileceğimiz en etkili hareket, bu afetlerin etkilerinden kurtulmak veya bunların toplum üzerindeki etkilerini minimuma indirmek için araştırmalar yapıp, bunların neticesinde çeşitli planlar geliştirmek, sonrasında da bunları uygulamaya koymaktır. Bu şekilde, insanların yaşadıkları çevrede meydana gelen doğal olaylardan haberdar olmaları, bunları nedenlerine kadar ayrıntısı ile tanımaları ve bu olayların tekrarı durumunda bunlardan hiç etkilenmeme veya en az oranda etkilenmelerine olanak tanıyan çalışmaların tümüne “Afet Yönetimi” denilmektedir. Modern afet yönetimi kavramında ise kayıp ve zararların azaltılması, hazırlık, tahmin ve erken uyarı, afetleri anlamak gibi afet öncesi korumaya yönelik çalışmalar “Risk Yönetimi”; etki analizi, müdahale, iyileştirme, yeniden yapılanma gibi afet sonrası çalışmalar ise “Kriz Yönetimi” olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda etkin bir afet yönetimi çalışması, afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası ihtiyaç duyulan tüm çalışmaları kapsamaktadır (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 147-164).

2.2. Doğal Afetlerin Fiziksel ve Sosyal Etkileri

Afetler, yarattıkları yıkıcı etkilerle bir taraftan da toplumların gelişme potansiyeline darbe vurmaktadır. Türkiye, bulunduğu coğrafya itibarıyla doğal olaylarının büyük canlılıklar sergilediği ülkelerden biridir. Arazi yapısı, yer şekilleri, ve meteorolojik koşullarının olumsuzluğu sebebiyle sık sık büyük doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Tarihsel olarak baktığımızda, tüm dünyada afetlerin gerek şiddeti gerekse meydana geliş sıklıklarının artarak devam ettiği görülmektedir. Gerçekleşen doğal afetler ülkemizin sosyal ve ekonomik yapısında önemli yaralar açmaktadır. Afetler bütün dünyada meydana gelmelerine karşın, özellikle gelişmekte olan ülkelerde trajik kayıplara sebep olmaktadır. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen afetlerin en yıkıcı maliyetlerine ise görece yoksul kesimler katlanmaktadır (İnmez, 2011: 66).

Türkiye, tektonik oluşumu, jeolojik yapısı, topografyası ve meteorolojik özellikleri gibi nedenlerle, her zaman çeşitli doğal afet tehlikelerine sahip olan bir ülke olmuştur. Ülkenin fiziksel ve sosyal zarar görebilirliğinin de yüksek olduğu dikkate alındığında, meydana gelen doğal olaylar büyük ölçüde can kayıpları, yaralanmalar ve mal kayıplarına yol açmakta ve afet sonucunu doğurmaktadır. Türkiye'de başta depremler olmak üzere, heyelanlar, su baskınları, erozyon, kaya ve çığ düşmeleri, kuraklık başlıca doğal afetlerdir. Ormanların tahribi ve buna bağlı olarak meydana gelen şiddetli erozyon, bir yandan büyük ölçüde çevre sorunları ve ekonomik kayıplara yol açarken, diğer taraftan da mevcut tehlike ve riskleri daha da artırmaktadır (Ergünay, 2007: 5-7).

İnsanların afetlerle tanışması insanlık tarihiyle yaşıttır. Dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen afetlerde binlerce insan yaşamını yitirmiştir. Ancak afetlerin etkileri dünyanın her yerinde benzer sonuçları doğurmamaktadır. Çarpıcı bir örnek; 1999 yılında Gölcük'te 7.4 büyüklüğünde meydana gelen depremde 16.000 insan yaşamını yitirmişken, Japonya'da 2003 yılında 7.6-8 büyüklüğünde meydana gelen depremde birkaç kişi yaşamını yitirmiştir (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 147-164).

Doğal afetler, fiziksel etkilerin yanı sıra sosyal etkiler de oluşturur. Maddi kayıpların da ötesinde önemli sosyal etkiler olarak; toplumların sosyal işleyişlerinin bozulması, sosyal ilişkilerin bozulması, güvenlik açığının oluşması ve anomi durumunun meydana çıkması, çocuklar, yoksullar, kadınlar ve yaşlılar üzerinde kademeli artan olumsuz etkileri, yoksulluğu artması yönündeki olumsuz etkisi, yeni stratejiler ve kapasitelerin açığa çıkarılması, dönüştürücü potansiyelinin olması vb. gibi çeşitli etkileri sayabiliriz.

Genel olarak afetlerin sebep olduğu ölümler, yaralanmalar, fiziki yıkımlar ve ortaya çıkan kişisel muhtaçlıkların kaçınılmaz olarak kişisel ve sosyal patolojik sonuçlar üreteceğine inanılmaktadır. Felaketten son derece ağır bir şekilde etkilenmiş olan insanların tutum ve davranışlarının değişeceği, bu değişikliğin sosyal ilişkilere ve dolayısıyla da sosyal yapıya yansiyarak yapısal bozulmalara neden olacağı ve sonuçta sosyal problemlerle karşılaşılacağı beklenmektedir. Afetler esnasında ve sonrasında sosyal yapının da hasar gördüğü, bir kısım kurumların işlemez olduğu, bazı toplumsal normların kalktığı, tutum ve davranışların değiştiği gözlemlenmektedir. Buna mukabil, böyle bir durumun etkisiyle güçlenen sosyal yapı özellikleri de mevcuttur. Öte yandan, savaşlar da dahil olmak üzere büyük toplumsal

olaylardan sonra toplumun bazı bakımlardan yeni bir hayatıyet kazandığı, yeniden yapılandığı, bütünleştığı, büyüdüğü ve sağlık kazandığı da gözlemlenmektedir (Birkök ve Eroğlu, 2004: 4-8).

2.2.1 "Risk" ve "Sosyal Sermaye" Kavramları Çerçevesinde Doğal Afetler

Afet kavramı genellikle risk kavramı ile birlikte anılmaktadır. Stalling (1997), bu iki kavramın özellikle iki açıdan farklı anlamlara sahip olduklarını belirtmektedir: Zaman ve bilgisinin edinilmesi yolları bu kriterleri oluşturmaktadır. Afetler, geçmişe aittirler ve bu nedenle haklarında bilgi dolaylı ya da dolaysız gözlemler ile elde edilebilir. Risk ise, gelecek ile ilgilidir ve bu nedenle de olayın özellikleri bilinmemektedir. Benson ve Twig (2004) ise, risk kavramının belirli bir tehlikenin (doğal ya da insan ürünü), belirli bir yerde ve büyüklükte gerçekleşme ve bunun sonucunda oluşabilecek maddi ve manevi hasarların derecesini içeren olasılıklara karşılık geldiğini belirtmektedir. Bu olasılıkların gerçekleşmesi ise afet olarak tanımlanabilir. Afet tanımlarında ortak olan noktaları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Afetler, meydana geldikleri toplum ya da onun alt kesimlerinde geçici olarak-kısa ya da uzun süreli olabilir- normal işleyişi (statükoyu) bozmaktadırlar.
- Afetler, meydana geldikleri toplum ya da onun alt kesimlerinde fiziksel ve ekonomik alanlarda ve toplum üyelerinin yaşam durumlarında önemli sorunlara (ölme, yaralanma gibi) yol açmaktadırlar.
- Afetler, afet öncesinde kendi kendine yetebilme kapasitesine sahip olan toplumun ya da onun alt kesimlerinin belirli bir süre dışarıya bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır (Odabaş, 2010: 1-11).

Bir olayın meydana getirebileceği olumsuz sonuçların tümünü risk kavramını oluşturmaktadır. Risk kavramından bahsedebilmek için belirli bir yerde belirli bir büyüklükte bir tehlike veya olayın olması, mevcut değerlerin bundan zarar görmesi, etkilenme veya zarar görebilme oranlarının tahmin edilebilir olması gerekir. Risk ile ilgili üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise risk yönetimidir. *Risk yönetimi* ise, olası afet durumlarının belirlenmesi, oluşma olasılıklarının değerlendirilmesi, risk altındaki topluluk üzerindeki etkilerinin ne olabileceğinin saptanması, risk

azaltıcı ölçütlerin belirlenmesi; tehdidi azaltıcı politikaların uygulamaya konulması gibi hususları içermektedir. Risk yönetimi; belirlenen tehlike ve risklerin, bir afet halini almadan atlatılması amacına yönelik önlem ve çalışmaların bir plan kapsamında yerine getirilmesidir. Risk yönetimi çalışmasında; tehlike ve riskler belirlenmekte, risk senaryoları hazırlanmakta, korunma ve zarar azaltma önlemleri seçilmekte, sonuçlar güncel haritalar ve grafiklere ortaya konmakta, kullanılabilir kaynak ve imkânlar belirlenmekte, afetten korunma ve afet müdahalesi için en uygun seçenek ve öncelikler hakkında kararlar alınıp uygulamaya geçilmektedir (Özkul ve Karaman, 2007: 256).

Risk yönetimini kapsamında yapılacak faaliyetlerden en önemlisi mevcut risklerin belirlenmesi ve bu riskler çerçevesinde azaltım faaliyetlerinin sağlanmasıdır. *Azaltım*, afet olayının yol açacağı olası zararları azaltmak amacıyla afetin meydana gelmesinden önce alınan tüm önlemleri kapsayan geniş bir terimdir. Riskleri ortaya çıkaran faktörlerin çeşitli olması nedeniyle risk azaltım faaliyetleri de ekonomik, sosyal ve teknik yönleriyle çok yönlüdür. Risk azaltımının teknik boyutu fiziksel planlama, nüfus yoğunluğunun azaltılması gibi çözümleri kapsarken sosyal boyutu, toplumun afetler ve bunlardan korunma konusunda bilinçlendirilmesi, güvenlik kültürünün yaygınlaştırılması, sosyal yapının bütün olarak afetlere hazır hâle getirilmesi amacıyla sivil toplum örgütleri gibi çeşitli aktörlerin bu süreçte katılmasını ve risk azaltımının kalkınma planları içine dâhil edilmesini ifade eder (Genç, 2007: 202).

Doğal afetler ülkemizin değişmez gerçeklerinden biridir. Bu kapsamda Türkiye, afetlerden etkilenebilirlik yönünden kırılganlığı fazla olan ülkeler arasındadır. Doğal afetin türüne göre bakıldığında bu hasarların %66'sı depremlerden, %15'i sellerden, %10'u toprak kaymasından, %7'si kaya düşmesinden, %2'si de meteorolojik olaylardan kaynaklanmaktadır (Genç, 2007: 205). Anadolu coğrafyası yerleşim yerinin doğal afetlere meyilli özelliği dolayısıyla tarih boyunca sayısız afet yaşamış; pek çok kent depremlerle yıkılmış, ardından aynı veya başka yerde yeniden inşa edilmiştir. Geçmişte yaşanan afetler üzerinde durmak, söz konusu bölgelerim veya kentlerin bugün de karşı karşıya olduğu risklerin ortaya konulması ve gerekli önemlerin alınması açısından önem taşımaktadır.

Afetlerin değişen boyutu, teknolojik afetlerin görülme sıklığında ki artış ve insan faaliyetlerinin doğal afetlerin yıkıcılığında etkili olması, kalkınma ve risk yönetimi arasında ki ilişkinin daha ciddi tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Yıkıcı afetler,

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın önünde ki en önemli engellerden biri olmaktadır. Bununla birlikte toplumun gelir dağılımının bozulmasına ve yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Bu paradoksu yenmek için gelişmekte olan ülkeler kalkınmayı sürdürülebilir kılmak zorundadır. Bunu yaparken afete karşı toplumun direncini arttırmak adına, ekonomi politikaları sosyal politikalarla bütünleşik olarak yürütülmelidir (Ekşi, 2015: 5-6).

Afetler konusunda bütüncü ve geniş bir bakış açısına sahip olmasına rağmen afet yönetimi sisteminin kurumsal yapısından kaynaklanan tüm afet türlerini aynı kategoride değerlendirmekten ve hepsi için aynı düzenleme türünü öngörmekten kaynaklanan zayıflıkları vardır. Afet yönetimi sistemimiz afet öncesinden ziyade afet sonrası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu süreçte de risk azaltımı önlemlerinden, tatbikat ve hazırlık çalışmalarından daha çok yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Oysa başarılı bir afet yönetimi için, etkili risk azaltım ve önleme stratejilerine ihtiyaç olmakla birlikte, afet sonrası sosyal ve ekonomik iyileşme süreci için de, uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen, ekonomik ve sosyal risklerin azaltılmasına dayalı, disiplinler arası çalışmalar ile ve (halk sağlığı, çevresel bozulma, yoksulluk, yönetime katılma, sosyal dışlama, toplumsal cinsiyet gibi) kırılganlık unsurlarını hedefleyen kalkınma politikalarına ihtiyaç vardır.

Balıkesir'in genel bir risk analizine bakacak olursak, Balıkesir Türkiye'de sel, kıyı taşkını ve deprem felaketleri gibi doğal tehlikeler bakımından ön plana çıkmaktadır. Balıkesir'in tarihine bakıldığında Kandilli Rasathanesi verilerine göre 1900'lerden bugüne 5 ve üzeri büyüklükte 50 deprem ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre 1940'lardan bugüne kadar 121 sel afeti meydana gelmiştir. Bölgede meydana gelen deprem ve taşkın afetleri tektonik ve sel aktivitelerinin kanıtıdır. Balıkesir 1. derecede tehlikeli deprem bölgesinde olup birçok aktif fay zonunun etkisi altındadır. Tarihsel dönemde birçok yıkıcı deprem etkisinde kalmıştır. Tarihsel dönemde meydana gelen depremler incelendiğinde Balıkesir ilinde 1897 ve 1898 yıllarında 8 şiddetinde iki deprem meydana gelmiştir. Aletsel dönemde meydana gelen depremler incelendiğinde ise 1900 den günümüze il genelinde 8 adet hasar yapıcı deprem meydana gelmiştir. Bu depremler sırasıyla, 1901 M=5. 9 Ayvalık, 1935 M=5. 9 Marmara Adası, 1944 M=7. 2, 1964 M=6. 8 Manyas, 1969 M=5. 7 Gönen, 1999 M=5. 0 Marmara Adası, 2003-2006 M= 5. 0 M=5. 2 Bandırma depremleridir (Erdem, 2013:44-45). Ayrıca risk bakımından sel felaketleri sıralamasında ise ülkemizde 8.sırada yer almaktadır (Çakı, 2016).

Doğal afet hususunda diğerk bir önemli kavram sosyal sermaye kavramıdır. Sosyal sermaye sosyal ilişkileri tarif eder. Sosyal iletişim ağları sağlıklı bir şekilde devam etmesinde hayati bir önem taşır. Onun için bireysel ve sosyal ilişkiler önemlidir. Sosyal sermayenin ana fikri, sosyal iletişim ağlarının değerli bir servet olduğudur. Sosyal sermayenin en açıcı kavramı güven olgusudur. Fukuyama'ya göre sosyal sermaye bir toplumda yada bir toplumun belli bölümlerinde güvenin hüküm sürmesinden doğan bir kapasitedir.²

Afetlerin farklı alanlarında sergilenen sosyal ilişkilere ve ilişki ağlarına ilişkin örnekler verecek olursak; afeti konu alan çalışmalarda genellikle, afeti takip eden ilk 24, 48 ve 72. saatlerde ulaşılabilirliğin, organizasyonların ve ilişkilerin önemine dikkat çekilir. Afet merkezlerine en yakındaki insanların ulaşabilme ve aynı süreç içinde yerel, ulusal ve global destek için de üst kademedeki karar verme ve organizasyon sürecinde tüm sosyal ilişkilerin önemli olduğu geçmiş deneyimlerden bilinmektedir. Önemli olan yapıların birliği veya farklılığı değil, kurulan ilişkiler ağının etkili düzeyde birbirlerinin açıklarını kapatması veya mevcut hatları güçlendirmesi gibi görünmektedir. İlişkiler ve ilişki ağlarının afete uğrayan veya uğrayabileceklere ulaşılabilirliği ve/veya onların bu ağlardaki yeri önemli gibi görünmektedir. Afetin bir süreç olarak ele alınması, farklı alanların ayrı çalışılabilmesiyle beraber karşılaştırılmalarını, birlikte göz önüne alınmalarını ve değerlendirilmelerini de gerektirebilmektedir. Afetlerin etki alanları çok boyutludur; yerel birimlerden ulusal birimler ve uluslar arası birimlere boyutuna kadar gidebilecek ilişkiler, organizasyonlar ağı söz konusu olabilmektedir. Etki alanı böylesine çeşitlilik gösteren afetler, bir tek resmi ilişkilerle değerlendirilmemelidir. Etki alanının görünmeyen boyutları, afet yaşanan yerlerdeki bireylerin ilişki ve bağ içinde oldukları insanlarla daha da genişlemektedir (Öner, 2007: 455).

Risk toplumu bağlamında bireylerin sosyal korkularının türlerinin belirlenmesi ve bireylerin gündelik yaşamına etkilerinin gözlemlenmesi konusunda kişiler arası ilişkilerin temelini "güven" konusu oluşturmaktadır. Bireylerin ailesiyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla, komşularıyla yahut herhangi bir yabancıyla ilişkilerini şekillendiren en önemli etkenlerden birisi 'güven'dir. Kişilerin sosyal ilişkilerinin temelini oluşturan güven öncelikli olarak nesne ya da olayların sürekliliği duygusuna dayanmaktan öte kişisel güven ile bağlantılıdır. Yani kişilerin ana ihtiyacı 'bir

² Ahmet Faruk Keçeli, "Sosyal Sermaye", Birikim Güncel Yazılar, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/719/sosyal-sermaye>, 29 Mayıs 2013.

başkasına güven' duygusudur. Giddens'a göre, "başkasının doğruluğuna beslenen inanç, benliğin doğruluğu ve sahiciliği duygusunun temel bir kaynağıdır". Gündelik yaşam içerisinde birçok olaya, duruma, kuruma, teknolojik alete, vs. güvenilmektedir. Ancak bu tarz bir güven duygusu, kişilerin birbirleriyle kurduğu güven ilişkisindeki karşılıklı olma durumu ve barındırdığı mahremiyet özelliklerinin yerini tutmamaktadır. Gündelik yaşamın riskleri ve tehlikeleri söz konusu olduğunda kişilerin öncelediği duyguların başında "güven" gelmektedir. Bireylerin gündelik yaşamlarında çevrelerindeki insanlara -eşlerine, çocuklarına, patronlarına, meslektaşlarına vb.- karşı güven duygusuna sahip olunmaması sosyal hayatın sürdürülmesine zarar vermektedir. Bu bağlamda güven sosyal hayatın devamı için mihenk taşı niteliğindedir (Altundere, 2016: 22).

Sosyal sermaye kavramı güven kavramı ile bağdaştırılmaktadır.

3 şekilde güven mevcuttur:

1. İnsanların birbirlerine karşı güveni
2. İnsanların resmi kurumlara güveni
3. Diğer kurumlara güven (medya, sivil toplum kuruluşları vs.)

Bir toplumda sosyal ve ekonomik ilişkilerin ne kadar sağlıklı şekilde yürüdüğünü gösteren kavramlardan en önemlilerinden biri güven kavramıdır. İngilizcede trust olarak adlandırılır. 1981 yılından beri Dünya Değer Anketi (World Value Survey) adı altında İsveç'te bir merkez tarafından bu çalışma yürütülmektedir. Anketin en son yayınlanan 2017 sonuçlarına göre Türkiye'de "çoğu insana itimat ederim" önermesine %11.6 oranında evet diyerek 55 ülke arasından sondan 15. olmuştur. Bu yapılan ankette ağırlıklı olarak az gelişmiş ülkeler yer almaktadır ve bizim de Libya, Ermenistan, Fas gibi ülkelerle aynı seviyede olduğumuzu ve listenin en üst sıralamasında %66 oranında evet cevabıyla Hollanda yer almaktadır. Sosyolojik olarak bizim ve muadil ülkelerdeki gibi toplumlara "düşük güven toplumlara" (low trust society) adı verilmektedir.

Güven kavramının ikinci yönü ise vatandaşların devletin işleyişine karşı duydukları itimattır. Bu konuda Türkiye'de genel olarak son yıllarda ciddi bir güven kaybı olduğunu söyleyebiliriz. Bizde hem bireylerarası itimat hem de bireylerin devlete olan itimatı oldukça düşüktür.³

³ Tuğrul, Belli, "Her bakımdan düşük güven toplumu olarak Türkiye", Dünya Köşe Yazısı, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/her-bakimdan-bir-dusuk-guven-toplumu-olarak-turkiye/23229>, 12 Mart 2015.

Sosyal sermayenin bireylerin toplumda sahip oldukları veya olabilecekleri sosyal ilişki kaynaklarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bakımdan sosyal sermaye yapısı gereği sosyal ilişkileri, birliktelikleri ve bunların temelinde olması gereken ‘güven’ duygusunu temsil etmektedir. Toplumsal hayat içerisinde sosyal sermayenin güçlenmesi kişisel çıkarların ötesinde toplumun çıkarlarının öncelikli olmasını sağlamaktadır (Altundere, 2016:24).

Toplumda güven probleminin mevcut olması halinde önemli bir afet durumunda kaotik durum yaşanabilmektedir. Çünkü bu durumda birey ne devlete ve resmi kurumlarına ne de diğer bireylere güven duymadığından dolayı afet durumunda kendi başının çaresine bakmasını gerektirecektir.

2.3. Doğal Afet ve Zarar Görülebilirlik

Afetlerin meydana geldiği toplumlarda yol açtığı sorunlar, toplumun her kesimini etkilemektedir. Aslında her ne kadar afet yönetimi konusunda son yıllarda olumlu gelişmeler yaşansa da, son yıllarda meydana gelen afetlerde insan ve maddi unsur kayıpları artış göstermiştir. Bu da son yıllarda meydana gelen afetlerin diğerlerinden ciddi farklar taşıdığını göstermektedir. İnsanın doğaya müdahalesi sonucunda afetler doğal olmanın yanında insan ürünü de olmaktadır. Etkin veya sürdürülebilir bir afet yönetiminin sağlanabilmesi için toplum veya toplulukların karakterleri, yapı ve özellikleri iyi bir şekilde analiz edilmelidir. Çünkü toplumun tüm kesimi, meydana gelen bir afetten aynı derecede etkilenmemekle birlikte, bir çok unsur yaş, cinsiyet, ekonomik durum bölge vs. gibi etkenler bu farklılığa neden olmaktadır.

Afet tehlikesi doğal veya insan kökenli bir olay iken, zarar görülebilirlik insanların veya malvarlıklarının tehlikelere maruz kalmasına sebep olan çeşitli niteliklerdir. Tehlike ve zarar görülebilirliğin bileşimi afet riskini ortaya çıkarmaktadır. durumunu ortaya çıkarmaktadır. Afet risklerinin yönetilebilmesi için öncelikle tehlike, zarar görülebilirlik analizleri ve veri analizlerinin yapılması gerekmektedir. Ayrıca bu afetlere bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir (Taştan, 2015: 366-397).

Dünya nüfusu arttıkça, doğal felaketslere olan sosyal ve ekonomik hassasiyet de artmaktadır. Ekonomik fırsat arayışında olan insanlar doğal felaketlerin en çok etkilediği şehirselle ve kıyısalla alanlara yöneldikçe felaketlerin sonuçları daha ağır

hissedilmeye başlamıştır. Örneğin, kuraklık problemi; ormanların yok edilmesi, toprak erozyonu ve arazilerin uygunsuz kullanımıyla ortaya çıkmaktadır. Sellerin arkasındaki neden olarak ise nehirlerin alüvyon ile doldurulması ve toprağın emici kapasitesinin ilkel tarımsal yöntemlerle ve diğer doğal, çevresel korunmalarla azaltılması vardır. Doğal afetlerin yıkıcı etkisini tetikleyen insani hareketlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Ormanların yok edilmesi ve sürülerin gereğinden fazla otlatılması çölleşmeye sebep olmaktadır. Depremler ise gelişmemiş yapılanması olan, kaçak yapıların çok olduğu ülkelerde en yıkıcı halini almaktadır. Ayrıca doğal afet ve felaketlerin gelişmekte olan ülkelere maliyeti, gelişmiş ülkelere olan maliyetinden daha fazladır. Ulusal zararın göreceli olarak daha az olduğu durumlarda bile bölgesel zararlar çok büyük olabilir. Mesela 2004'deki tsunamide Endonezya'nın GSYİH'sı 0.1 -0.4 arasında azalırken, Aceh bölgesindeki zarar GSYİH'nın %97'sine mal olmuştur. Aynı zamanda doğal felaketlerin maliyeti, bu ülkelere gelişmeleri için yapılan yardımları da geçmektedir; örneğin Ekim 2005'deki depremin Pakistan'a maliyeti 5 milyon Dolar'dı. Bu rakam 3 yıllık yardım miktarına eşittir. Gelişmişlik düzeyine bağlı olarak, doğal felaketlerin toplumsal etkileri de değişmektedir. Aralık 99'da Venezuela'daki toprak kayması ve Fransa'daki fırtına, yakın maliyette hasara yol açmış olsa da, Venezuela'da 50.000 kişi hayatını kaybederken Fransa'da bu rakam 123'dür. Gelişmekte olan ülkelerdeki felaketlerin maliyetinin bu kadar yüksek olmasının birçok sebebi vardır. Zorlu iklim koşulları olan, durağan olmayan jeolojik yapıdaki bölgelerin gelişmeleri zordur. Bunun yanı sıra, gelişme eksikliğinin kendisi de bu yıkıcı etkinin artmasına neden olur. Yapıların kalitesiz oluşu, arazi kayıt süreci gibi düzenleyici mekanizmaların eksikliği ve ekonomik kalkınmaya verilen öncelik sebebiyle doğal felakete yöneltilen tedbirlerin azlığı da yıkıcı etkiyi artırmaktadır. (Gözpınar, Dünya Bankası Bağımsız Değerlendirme Grubu Raporu Özeti, 1-20)

2.3.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Afetler

Afetlerde kadınlar, erkekler, kız çocukları ve erkek çocukları farklı şekillerde etkilenmektedir; sosyal ve biyolojik farklılıkların karşılıklı etkileşimi ve kültürel normlar buna neden olmaktadır. Bu sebeple toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi mevcut literatüre katkıda bulunacaktır.

2.3.1.1. Kadınlar ve Kız Çocukları Açısından Afetler

Afetlerin hem toplumun genelinde hem de kadınlar ve kız çocukları üzerindeki zararlı etkilerini azaltmak için, afet öncesi ve sonrasında yürütülen çalışmalarda toplumsal cinsiyet de dikkate alınması önemlidir. Bunun için çalışmalara en baştan kadınların da katılımının sağlanması gereklidir. Kadınlar toplumun yarısını oluşturmaktadır; kadınların potansiyellerinin dikkate alınması, afet öncesi çalışmalarda sorumlulukların cinsiyetler arasında dengeli bir şekilde paylaşılması afet zararlarının azaltılmasında hızla yol alınmasında doğrudan etkili olacaktır. Cinsiyet kadın ve erkek olmak ile bağlantılı olan sosyal özellikler ve fırsatları ve kadınlar, erkekler, kız çocukları ve erkek çocukları arasındaki ilişkileri ifade eder. Bu özellikler, fırsatlar ve ilişkiler sosyal olarak inşa edilir, öğrenilir ve zaman içerisinde değişebilir. Cins ise biyoloji tarafından belirlenen şekilde kadın ve erkek arasındaki fiziksel farkları ifade etmektedir. Cinsiyet eşitliği kadın ve erkeğin eşit statüye, koşullara ve sorumluluklara sahip oldukları ve de kendi insan haklarını eksiksiz yaşayabilecekleri ve sonuçlarından eşit olarak faydalanabilecekleri durumu ifade eder. Cinsiyet eşitliği sosyal ilişkilerde eşitliği ve kaynaklara kadın ve erkeğin eşit kontrol ve erişiminin olmasını kapsar. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet eşitliği problemlerine eğilerek ve bir kurumun politika ve aktivitelerinde (politika ve program geliştirme ve uygulama, savunuculuk, organizasyonel kültür ve kaynak dağıtımı dahil) cinsiyet bazında kapasite ve hesap sorulabilirlik inşa ederek ve bu sayede köklü bir organizasyonel dönüşüme katkıda bulunarak, cinsiyet eşitliği getirmeyi ve kadın haklarının ilerlemesini sağlamayı hedefleyen bir stratejidir. İnsani yardımın eşit, etkin ve verimli şekilde yürütülebilmesini desteklemek amacıyla toplumsal cinsiyet standartlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Afet ve Acil Durumlarda Kadın Çalıştayı Mavi Kalem, 2016:11-12).

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin afet gibi sıra-dışı olaylarda kadınlar ve kız çocukları açısından daha da büyük mağduriyetlere sebebiyet verdiğinin son çalışmalarla da kanıtlandığını belirten Özben'e (2013) göre, kadınlar ve kız çocuklarının doğal afetler sırasında ve sonrasında maruz kaldıkları riskler ve "kırılganlıklar" erkeklere oranla çok daha fazladır. Dahası kadınlar arasında bile, bekar olmak, boşanmış olmak ya da çocuksuz olmak risk ve kırılganlıkları arttırabilmektedir. Genel olarak ifade etmek gerekirse; hayatta kalma, sağlık, geçim, güvenlik gibi konularda toplumsal cinsiyet farklılığı yaşanan afeti daha da

ağırlaştırabilmekte ve sürekli kılabilenmektedir. Afetler karşısında en çok acıyı, yoksunluğu ve mağduriyeti kadınlar, yoksullar ve engelliler çekmekte olup; bu bakımdan, afet anı ve sonrasında cinsiyet nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetler konusunda bilinç düzeyini yükseltmek ve kamu politikalarına katkı sağlamak öncelikli bir konu olarak önümüzde durmaktadır. 1999 Gölçük depremindeki bir alan bulgusu çok dikkat çekmektedir:

Çocukları artık yoktu:

35 yaşlarındaki Ayşenur'un aklından kocasının sözleri hiç çıkmıyor. Depremde Yalova'daki evi yerle bir oldu. İki kızını ve bir oğlunu kaybetti. Kocasını enkazdan çıkardığı çocuklarına sarılarak; "Nasıl çocuklarım ölümlerinde anneleri kurtulur" derken Ayşenur bir anda yıkıldı. Çocuklarının ölümüne sebep olmuş gibi hissetti. Kurtaramadım onları, ben iyi bir anne değilim demeye başlamıştı. Çocuklara kırk mevlidinin okunmasından bir kaç gün önce eşi onu karşısına alıp: "Bak Ayşenur. Aklımıza gelmeyen bir şey oldu. Depremde tüm çocuklarımızı kaybettik. Artık onlar yok. Ben bu evliliği yürütemeyeceğim. Boşanmak istiyorum. Hiç itiraz etme. Mevlidin okunduğu sabah evi terk edeceğim. Davayı açacağım. Sen de istiyorsan memleketine dönersin". Anlamadı Ayşenur. Önce çocuklarını şimdi de onbeş yıllık eşini kaybediyordu. "Beni bu halde bırakamazsın. Hiç değilse beş altı ay bekle. Herkes ne der? Şimdi bu adam bu kadını niye boşuyor demez mi? Nasıl yaşarım insanların arasında? Üstelik bu kadar acıyla. Ben bir başkasıyla evlenip çocuk sahibi olmak istemiyorum. Ama senden olursa diğerlerine benzer bir yönü olur. Acım bitmez ama avunurum." Kocasını terk etti onu. Bir ay sonra genç bir kızla evlendiğini öğrendi. Ayşenur bir süre sığınma evinde kaldı. Hayatını devam ettirmeye çalışıyor.

Buradan da anlaşılacağı üzere, afetlerde kadınların erkeklere göre daha yüksek oranlarda ve daha ciddi biçimde etkilendiklerini gösteren yeterince kanıt vardır. Tüm dünyada genel olarak kabul edildiği üzere, gerek kalkınma gerekse afet bağlamlarında, toplumsal cinsiyet sorunları tümüyle ve etkili biçimde ele alınmadığında sürekliliğini korumakta ve pek çok durumda da var olan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin artmasına neden olmaktadır (Pincha, 2009: 9-27). Hayatta kalma yeteneği büyük ölçüde sosyo-kültürel normlar tarafından belirlenir. Buna ek olarak, biyolojik farklılıklar kadınlara dezavantaj getirir.

2.3.1.2. Erkekler Açısından Afetler

Genellikle afet sırasında ve sonrasında kadınların, kız çocuklarının ve diğer engelliler gibi dezavantajlı grupların daha fazla kırılganlık yaşadığı düşünülür. Genellikle erkekler açısından bu durum göz ardı edilir.

Ancak artık afete yönelik son dönemlerde gerçekleşen çalışmalarda kadınların yanı sıra erkeklerin de afet nedeni ile kırılganlıklarının önemli ölçüde fazla olduğunu ileri süren tartışmalar karşımıza çıkmaktadır. Erkeklik çalışmalarının argümanlarını paylaşan bu tartışmalarda, kadının geleneksel rollerinden kaynaklanan kırılganlığının benzerinin erkeklerde de gözlendiği ve bu durumun temel sorumlusu olarak ataerkil düşünce ve pratiğinin olduğu ileri sürülmektedir. Afet sonrasında geleneksel rollerini yerine getiremeyen erkeklerin, psikolojik olarak kendilerini yetersiz hissettikleri ve bu yetersizlik hissi ile başa çıkmak amacı ile farklı teknikler uyguladıkları literatürde karşımıza çıkmaktadır: içe kapanma, şiddet eğiliminde bulunma (özellikle yakın çevresindekilere yönelik), sigara ve alkol tüketiminin artması bu tepkilere ve başa çıkma mekanizmalarına örnek olarak verilmektedir.

Kasapoğlu ve Ecevit (2001) tarafından gerçekleştirilen 1999 Marmara Depremi'nin sosyolojik analizinde de sigara ve alkol tüketiminin erkek katılımcılar arasında deprem sonrasında artış gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada ise erkek katılımcılara, deprem sonrasında yaşadıkları stresi yakın çevrelerine nasıl yansıttıkları konusunda açık uçlu soru sorularak, afet ve erkek kırılganlığı arasındaki ilişki ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır:

Baba olarak elimden Bir şey gelmez. Çocuklarıma bir şey yapmak istiyorum. Okula gidiyorlar. Ders çalışma yerleri yok. Baba olarak insan üzülür. Çocuklarımin eğitim ortamı yok, hep dışarıdalar. Burada her türlü insan var sıkıntı çekiyoruz. (Erkek, geçici, işlerde çalışıyor, konteynerde kalıyor.)

Yoksulluk olgusu ile afetin bir araya gelmesinin erkeklerde yarattığı içsel gerilime örnek olarak verilebilecek bu alıntıda altta yatan farklı sorunlar da karşımıza çıkmaktadır. Düzenli bir iş ve gelirleri olmayan erkek katılımcılar Suriye'den savaş nedeni ile göç etmek zorunda kalanların ucuz emek olarak istihdam edildiğini bu durumun ise kendi koşullarını daha da kötüleştirdiğini ifade etmektedirler.

Karmaşıklık Teorisi'nde olduğu gibi kelebek etkisi yaratan farklı olaylar birbirlerini yoğun bir şekilde etkilemektedirler.

Bunun doğal bir afet olduğunu düşündüm ve sakin olmaya çalıştım. Çünkü bir aile babasıyım ve ailemin etkilenmesini istemiyorum. Bu nedenle her zaman sakin ve olumlu olmaya çalıştım. Çevreme de aynı şekilde yansıtmaya çalıştım. Çevremdekiler hiç etkilenmediğimi düşünüyorlar ama aza olsa çevremde yaşanan olaylardan etkilendim. (Erkek, çalışıyor üniversite mezunu)

Horschild “duygular sosyolojisinde” modern dünyada irrasyonel olarak nitelendirilen duyguların rasyonel bir şekilde yönetildiğini ifade etmektedir. Farklı amaçlar ile gerçekleşen duygu kontrolüne örnek olarak yukarıda yer alan alıntıyı vermek mümkündür. Alıntıda ayrıca, erkek katılımcının bir baba olarak duygularını kontrol etmesi gerektiğini de içselleştirdiği ileri sürülebilir. Babanın her türlü sorun ile karşı karşıya kaldığında güçlü ve ayakta durması ve aileye rehberlik etmesi şeklindeki geleneksel rolü, arka planda erkeğin kırılğanlığını daha da derinleştirebilmektedir (Odabaş, 2011: 6-33).

2.3.1.3. Yoksullar Açısından Afetler

Öncelikle yoksulun kim olduğunu tanımlayacak olursak, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir veya harcamaya sahip olan birey veya hane halkı yoksul sayılmaktadır (TÜİK resmi sitesinden alıntıdır). Gerçekleşen afetler ve sonrasında da görüldüğü üzere genelleyecek olursak, afetlerdeki ölüm eşiğinin ulusal gelire doğru orantılı olduğu söylenebilir. Bir ülkedeki yoksulluk çözülmeden doğal afet risklerinin "afete" dönüşmesi önlenemez bir durumdur. Afeti sosyal fenomen olarak çalışanlar, kapitalizmle ilişkili olan belirli sosyal güçlerin de afet etkilerine karşı kırılğanlık üretmekte olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, ekonomik kalkınmayı ve büyümeyi destekleyen kurumlar da afet kırılğanlığının artışında önemli rol oynamaktadır.

Kentsel alanlarda artan yoksulluk ve hızlı büyüme de kırılğanlıkların artmasına sebep olan başlıca faktörlerden biridir. Yirminci yüzyılda insan nüfusunun ve inşa ettiğimiz çevrenin aşırı derecede büyümesi, giderek daha çok sayıda insanın ve

ekonomik faaliyetin dış değişimlere duyarlı hale gelmesi anlamına gelmektedir. İnsanların kıyılara ve kentlere göç etmesi de bir dizi doğal afete karşı duyarlılığı ve kırılganlığı arttırmaktadır. Örneğin, Latin Amerika son otuz yıl içerisinde hızlı ve kontrolsüz kentleşme yaşamıştır. Nüfusun % 75'i şehirlerde yaşamaktadır ve bu şehirlerin temel altyapı sistemleri zayıf durumdadır. Bölgedeki şehirler yoğun yoksul nüfusu barındırmaktadır. Yoksulluk, doğası itibariyle insanları büyük risk altına sokmaktadır. Türkiye'de de özellikle 1980 sonrası hızlanan kentleşme süreci ile plansız yapılaşmaların artması ve yoksul köylü nüfusun şehirlere göç etmesi gecekondulaşma sürecini hızlandırarak güvensiz yaşam alanlarını oluşturmuştur (İnmez, 2011: 187-189).

Doğal afetlere karşı daha dirençli bir toplum olmanın yolu, öncelikle toplumun tamamının yada tamamına yakınının afetlerin etkilerini azaltabilme farkındalığında olması ve toplumda kimsenin yoksulluk, cinsiyet, eğitim, ırk gibi sebeplerle dışlanmaması ve toplumun kapsayıcı olması gerekmektedir.

2.3.1.4. Çocuklar Açısından Afetler

Canlı ve cansız çevreye zarar veren, can ve mal kayıplarına neden olan, olağan dışı doğal ve beşerî olaylar olan afetler, Dünya'nın her yerinde etkili olabilmektedir. Günümüzde afetlerin görülme sıklığı artarken, afetlere bağlı kayıpların azaldığı görülmektedir. Buna rağmen, bilgi ve teknoloji çağında afetlerin neden olduğu kayıpların kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenemez. Oysa afetlerle yaşamak, can ve mal kayıplarını en aza indirmek nispeten mümkündür. Bu, afetlerin iyi bilinmesi, doğru afet yönetimi ve bilinçli bir toplum ile mümkün olabilir (Alım, 2016:168) Afetlerden etkilenen bir diğer dezavantajlı grup ise çocuklardır. Doğal afetler çocuk ve gençler üzerinde büyük travmatik etkilere sebep olabilirler. Sel, deprem, fırtına vs. gibi doğa felaketleri, insan hayatı üzerinde yıkıcı sonuçlara sebebiyet verdiği için yetişkinler açısından da olumsuz etkiler oluşturabilmektedirler. Tabi ki de bu durum çocuklar üzerinde daha ciddi etkiler yaratmaktadır. Toplumun tümüyle etkileyen afetler çocuklarda "güvenlik" sorunu yaşamalarına ve kendilerini emniyetsiz hissetmelerine sebep olabilir. Güney Asya'da 26 Aralık 2005'te meydana gelen tsunami, can kaybı ve yıkıma neden olanların içinde en büyüğü olarak dünya tarihine geçmiştir ve resmi rakamlara göre 220 binden fazla ölüme yol açmıştır. ABD'de

yapılan bir çalışmada çocukların %13,9'unun hayatında en az bir kere afet yaşadığı belirtilmektedir.

Çocuklar, afetlerin etkilerini anlayacak olgunlukta olmadıkları için toplumun en hassas grupları arasında yer almaktadır. Afetlerden sonra zorlu yaşam koşullarına maruz kalan çocuklarda gerek sosyal, gerek sağlık, gerekse psikolojik olarak bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Çocuklar afet sırasında yaralanma, ailesinden birinin yaralanması veya kaybı, televizyonda istenmeyen görüntülerle karşılaşma, üzücü olaylar yaşama ve korkma gibi bir çok olayla karşı karşıya kalmaktadır. Afetlerde ölüm ve hastalık hızları 20 katına kadar çıkabilmektedir. Bu sebeple afet sonrasında toplumun barınma ve beslenme gereksiniminin karşılanması öncelik taşımaktadır. Bir başka vahim durum olarak da afet sonrasında yaşanan bölgelerde çocuklar istismarcıların kurbanı olabilmektedir. Afet sonrasında çocuklarda bu tür travmatik olayların en aza indirgenmesi için ulusal ve yerel düzeyde çocuklara yönelik afet planlamaları yapılmalıdır. Çocukların beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının yanı sıra güvenliğinin sağlanması, güven verilmesi, sosyal desteğin sağlanması, belirsizliklerin ortadan kaldırılması ve çocuğunun olayı algılamasına ve tanımlamasına fırsat tanınması gerekmektedir. Muhtemel riskler önceden belirlenmeli ve gerekli planlamalar yapılmalıdır.

Gerek insani herkeşe doğal kaynaktan beslensin, olağanüstülük kavramı çocuk gibi savunmasız ve desteğe ihtiyacı olan bir insan için tehlike arz etmektedir. Dünyanın ekonomik ve coğrafi iklimindeki dalgalanmalardan doğan yıkımları öngörmek, oluşmadan önlemek, oluştuğunda ise organize müdahalelerde bulunmak hususunda bilgileri tekrar etmek ve istatistik veriler ışığına güncellemek ihtiyacı hiç bitmeyecektir (Gözübüyük A. A, ve ark. 2015:324-330).

2.3.1.5. Yaşlılar ve Engelliler Açısından Afetler

Doğal afetlerden olumsuz olarak etkilenebilecek bir diğer grup olarak yaşlılardır. Genellikle 65 yaş üzere kişiler yaşlı olarak nitelendirilmektedir. Yaşlanma; kronolojik, biyolojik, fizyolojik, sosyal ve psikolojik boyutları olan, doğumdan başlayarak ölüme kadar süren ve kaçınılmaz olan bir büyüme ve gelişme sürecidir. Organizmanın molekül, hücre, doku, organ ve sistemler düzeyinde, zamanın ilerlemesiyle ortaya çıkan, geriye dönüşü olmayan, yapısal ve fonksiyonel

değişikliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Afetlerde ve toplumsal kriz durumlarında toplumun farklı kesimlerinin etkilenme biçimi, etkilenme şiddeti ve etkiye verebildikleri yanıtlar farklı. Bu nedenle, insani yardım çalışmalarının bu farklılıklar göz önüne alınarak planlanması gerekmektedir (Saygılı, 2011:67).

Gerek sosyal gerekse biyolojik olarak fonksiyonları azalmış olan yaşlılar doğal afet durumunda daha fazla kırılganlık göstermektedirler. Ancak toplulukların yeterlilikleri arttırıldığında afetlere karşı daha az kırılgan hale gelirler (Pincha, 2009:20). Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet, her toplulukta, kırılganlıkların kapsamını tüm düzeylerde genişletmektedir. Bu şekilde yaşlıların afetlere yönelik kırılganlıklarının azaltılması için öncelikle onlara "yetebilme" kapasitesinin arttırılması gerekmektedir.

Öncelikle afet öncesi çalışmalar kapsamında yaşlıların belirlenmesi bu konuda büyük önem taşımaktadır. Kişilerin belirlenip afete yönelik şekilde yardım ve desteklerin sağlanması açısından çalışmalar yapılması için ulusal veya yerel bakımda çalışmalar teşvik edilmelidir. Bu kişilerin hem kendileriyle hem de aileleriyle irtibata geçilip bir afet planı oluşturulmalıdır.

Engelliler açısından da aynı hatta kimi yerlerde daha fazla kırılganlık söz konusu olabilmektedir. Afetler karşısındaki risk grupları söz konusu olduğunda, engelliler kategorisi, klasik kategorilerden daha heterojen bir kategoridir. Aslında engellilerden bahsettiğimizde çok farklı ihtiyaç ve kapasiteler sahip, uzun süreli fiziksel, duyuşal ya da zihinsel yeti yitim veya bozukluğu olan, ve bazı toplumsal engellerle bir araya geldiklerinde, bu yeti yitim veya bozukluklarının engelli bireylerin topluma diğer bireylerle eşit, tam ve etkili katılımını engelleyebildiği bir gruptan bahsetmekteyiz. Bu heterojenliğin fark edilmesi, afet durumunda daha etkin çözümlerin geliştirilebilmesi için çok kritik bir noktadır. Birçok durumda, afet sonrası nüfusun en az beşte biri afetten önceki durumlarına kıyasla daha zor durumda yaşamaya başlamaktadır. Afette sağ kalan birçok kişi de afet sonrası ortaya çıkan kaosta gerekli ilaç ve destekten mahrum kaldıkları ve yaşam rutinleri kesintiye uğradığı için zarar görmektedirler. Özellikle engelliler, çoğu zaman daha alt bir gelir grubunda olduklarından birçoğu toplum geneline kıyasla daha kötü mahallelerde daha zayıf binalarda oturmakta ve sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanamamaktadırlar. Kurtarma ekipleri ise genellikle hep geniş kategorileri düşünmektedirler, ortalama bir insandan farklı kişisel ihtiyaçları olanları değil. Elektrik, su, internet vs. afette çökerken destek ve iletişim ağları da yok olmaktadır. Acil bir durumda özel

gereksinimlerin belirlenmesi de zor olmaktadır ve dolayısıyla da kişiye uygunsuz yardım sunulmaktadır. Örneğin, otistik birisi tanımadığı ortam ve kişilerle daha zor iletişim kurmaktadır. Bunun için afette engelliye yardım etmek onun ihtiyaçlarına uygun özel yöntem ve hazırlıklar gerektirmektedir. Bir afet durumunda, engelli bireyler diğer bireylerden daha fazla zorlukla karşı karşıya kalmakta, engellilerin günlük yaşam, kurtarılma, sığınak vb. konularda yaşadıkları bu gibi zorlukların da acil durum planlamalarında göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Veri konusuna gelindiğinde ise, genel nüfusla ilgili istatistikler mevcutken farklı alt gruplar konusunda aynı şekilde bilgi olmadığından, karar mercileri de bir afet durumunda toplum genelinden daha fazla zorlukla karşı karşıya kalanların farkında olamamaktadırlar. Ancak bir afetten sıradan bir vatandaş zor kurtuluyorsa, engelliler çözüm veya kaçış ararken daha da zorlanmaktadırlar. Peki kaç sakat kişi bir depremden sağ çıkabilmiştir, ne kadarı yaralanmış, ne kadarı hayatını kaybetmiştir? Bu konuda ne kadar veri bulunmaktadır? Engelliler arasındaki ölü/yaralı oranları, genel nüfusun ölü/yaralı oranlarıyla orantılı mıdır? Afet durumunda en çok kimler ölüm/yaralanma tehdi altındadır? Bu ölüm ve yaralanma olaylarının nedenlerinden ne kadarı ve hangileri önlenbilir nedenlerdir? Hayatta kalabilenler/minimum zararlı afeti atlatabilenler bunu nasıl başarabilmişlerdir? Kimilerimiz bu konularla ilgili bazı hikayeler duymuşuzdur, 1999 depremin sonrası, kanser ilacını alamayıp altı ay sonra vefat eden hasta ya da yine 2004'te Sri Lanka'daki tsunamide bir bakım evinde kalanların tamamının ölümü gibi. Bu veri kısmı oldukça önem taşımaktadır, çünkü karar alıcıları ikna etmek için veri gerekmektedir. Bu verilerin oluşturulması için gerekli çalışmalar bir an önce yapılmalıdır.

Görece nadiren ortaya çıkan acil durum ve afetleri düşünmek çaba ve maddi yatırım gerektirmektedir. Herkesi düşünen bir toplum, şüphesiz çağdaşlığın da göstergesidir.⁴

Bu konuda öncelikle AFAD'ın il bazında yapmış olduğu çalışmalar dahilinde engelli bireylere yönelik olarak "Afet Engelini Birlikte Aşıyoruz Projesi" mevcuttur. Bu proje kapsamında çeşitli kategorilerdeki engellilere temel afet eğitimi verilmekte, afet öncesi hazırlık, afet sırası korunma ve afet sonrası davranışlarıyla ilgili eğitimler sunulmaktadır. Engellilere yönelik bu tür afet ev acil durumlarda kullanılmak üzere veri tabanı mevcut olmalı ve yerel yönetimlerce engellilerin afetlere yönelik

⁴ *Afet ve Engel*, 2014, <https://www.engelliler.biz/forum/sakatlik-calismalari-inisiyatifi/126963-afet-ve-engel-claire-ozel.html> (20 Eylül 2017).

hazırlanması ev afet bilinci kazanması sağlanmalıdır. Bu konuda gerek engelli vatandaşların talebi, gerekse yerel yönetimlerin bu konudaki hassasiyeti bir arada olmalıdır.

2.4. Türkiye'de Afet Yönetimi ve Afete Hazırlık Süreci

Türkiye’de genellikle uygulanan afet yönetimlerinde, afet öncesi önlemlerden ziyade, afet sonrası tedbirler ve uygulamalar yapılmaktadır. Doğal afetlere ilişkin yönetim uygulamalarının yönetsel bir süreç olarak ele alınmaması ve tamamen kamusal imkanlar eliyle yürütülmeye çalışılması doğal olarak kamu yönetiminin sorgulanmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan yasal düzenlemelerin içselleştirilmemesi sonucunda uygulamalar gündelik hayata da yansıtılamamaktadır. Bu konudaki tartışmaların temel nedeni; yaşanan değişimin yalnızca kamu yönetimindeki yapı ve işleyiş bakımından bir yeniden yapılanma ile sınırlı olmaması, asıl olarak devletin işlevlerinin sorgulanması gerektiği, kamu yönetiminin örgütlenmesi ve kamu hizmetine ilişkin temel değerlerin ve anlayışın köklü bir biçimde değiştirilmesi talebinin ortaya konulmuş olmasından kaynaklanmaktadır (Yavaş, 2005: 280-301).

Bir doğal afet gerçekleştiğinde bunun sadece fiziksel sonuçları değil, üç temel sonucu mevcuttur:

1. Felaketten etkilenen insanlar ve malları doğrudan ilgilendiren kısa-orta vadeli etkiler,
2. Orta ve uzun vadeli sosyo-ekonomik etkiler,
3. İnsanlar üzerinde kısa-uzun vadeli fiziksel ve fizyolojik etkiler (Petrucci, 2012).

Afet ile ilgili yönetim modelleri oluşturulurken bu oluşabilecek sonuçlar göz önüne alınmalıdır.

Ancak Türkiye’de 1999 depremleri sonrasında koruyucu ve zarar azaltıcı önlemler çok daha ciddi biçimlerde değerlendirilip tartışılmakla birlikte, geçmişten kalma kimi kavrayışlar, boş klişeler, konvansiyonel davranış eğilimleri adeta bir ortaçağ karanlığından sıyrılmayı ve etkili karar almayı geciktiren tüm engelleri kaldırma çabalarını gerektirmektedir. Yine de 1999 depremlerinden sonra ilgili alanda çalışmalar yapan her kurum ve organizasyon, eğitim konusuna da büyük

önem vererek, bu yönde çalışmalar gerçekleştirmeye başlamışlardır. Başta, Bakanlığımız, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Merkezi, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Çevre ve Orman Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Kızılay, İçişleri Bakanlığı gibi pek çok kurum yanında üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları da, toplumun bilinçlendirilmesi kapsamında oldukça önemli eğitim programları ortaya koymuşlardır (Varol, 2007:129). Bu konuda kurumlar arasında işbirliği çalışmalarında da önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Fakat bu yapılan uygulamalar yeterli düzeyde değildir Afetlerle ilgili deneyimleri bir 'döngüsel model' ile tariflemek sanki bir gelenek düşkünlüğüdür. Bu düşünce kalıbına göre afetler olur; sırasıyla acil durum, yara sarma, normale dönüş, önlemler alma dönemleri yaşanır, derken yine afet olur ve tekrar aynı döngü yaşanır. Ancak amaç, tehlikelerin afete dönüşmemesinin insanların elinde olduğunu göstermektir. Bunu, ancak 'risk yönetiminin' her dönemde ve her alanda sürdürülecek öncelikli ve etkin çaba olduğunu zihinlerde yerleştirmekle sağlayabiliriz. Daha yaşamsal bir başka saplantımız da yalnızca acil durumu düşünmektir (Balamir, 2014, 15-28). Türkiye'de bugün afet yönetimi denilince akla sadece acil durumda, kriz anında yapılması gerekenler gelmektedir.

Afet yönetimi konusunda ülkemizde çok başlılık yaşanmaktadır. Bu alanda en az üç, bazen daha fazla bakanlık görev ve yetkiye sahip olup, aşırı bir merkezizetçilik söz konusudur. Bu çok başlılık ise afet anında kargaşaya sebep olmakta ve dengeli bir işbirliği kurulamamaktadır. Oysa, gelişmiş ülkelerde afet öncesi, afet anı ve afet sonrası çalışmaların birbirleriyle bağlantılı kesintisiz bir süreç olduğu bilincinden hareketle, afetle ilgili yönetimlerin yapılandırılmasında en küçük yerel birimlerin esas alındığı, merkezi yönetimler ile yerel yönetimler arasında dengeli bir işbirliğinin olduğu görülmektedir. Yani bağımsız ve tek konu olan afetlerle ilgili mevcut sistemin tek merkezli olmayışından ve ilgili kurum ve kuruluşların gereğinden fazla mevcut olmasından dolayı görev, yetki ve sorumluluklarda bir karmaşanın ve belirsizliğin olduğu, afetlerden sonra müdahalenin zamanında olmadığı, yetersiz ve başarısız kaldığı oldukça söylenebilir (Öztürk, 2003:42-64).

2.4.1. Afet Yönetimi ve Yerel Yönetimler İlişkisi

Doğal afetlerle ilgili en etkili rol oynayan aktörlerden biri de yerel yönetimlerdir. Bunlar valilikler, ilçe veya büyükşehir belediyeleri ve mahalli idari sorumluları, muhtarlardır. Diğer ülkelerde olduğu gibi bizde de afet yönetiminde merkezî bir yapı söz konusudur. 7269 Sayılı Yasa ve “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilâtı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik” gereği illerde vali, ilçelerde ise kaymakam, afet yönetiminin başındaki otoritedir. Vali ve kaymakamlar afet hâli durumunda olağan yetkiler dışında yetkilerle donatılmışlardır. Bu yetki olağanüstü niteliği olan bir yetkidir. Afet hâlinin varlığında mülkî amirlerinin resmî – özel ayrımı gözetmeden her türlü ihtiyaç malzemesine el koyma yetkileri vardır. Afet sonrası görev yapan il ve ilçe kurtarma ve yardım komitesinin başkanlığını da mülkî amirler ya da yardımcılar yürütmektedir. Bu tek elden ve merkezî yapı içerisinde yerel yönetimler, bütün imkânları ile mülkî idare emrine girmektedir (Özkan, 2003:39).

1959 tarihli ve 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun"un 1.maddesi, bir afetin meydana gelmesi halinde alınması gereken her türlü tedbirden mahallin en büyük mülki amiri olarak valileri sorumlu tutmaktadır; belediye başkanlarına ise valilere destek olmak gibi bir sorumluluk vermiştir. Doğal afetlerde uygulanan bu yönetim sisteminin hiyerarşik görünümü ise, yerel yönetimlerin rolünü azaltmaktadır. Yani bu kanunla birlikte, bir afet anında yapılmaması gereken tek şeyin yetki ve sorumluluğun farklı makamlara dağıtılması olduğu da sıkça vurgulanmaktadır. Dolayısıyla doğal afetlerde uygulanacak yönetimin tek elden yönetilmesi gereken bir yönetim şekli olduğu, Türk kamu yönetiminde ise bu tek elin illerde valiler, ilçelerde ise kaymakamlar olduğuna işaret edilmektedir. Bu tip bir örgütlenmenin istenilen performansı ortaya koyamadığı, Türkiye'de son yarım yüzyıl içinde meydana gelen doğal afetlerdeki can ve mal kayıplarında kendisini göstermiştir. Ancak, 1999 depremi sonrası doğal afetler ile ilgili çalışmalar, faaliyetler, ayrıca gönüllülük çerçevesinde olan çalışmalar da hız kazanmıştır. Diğer taraftan yerel yönetimlerin özellikle belediyelerin, doğal afetlere yönelik kendilerine mevzuatla verilen bazı görevleri bulunmaktadır. 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda afete uğrayanları koruyup, gözetmek (md. 15/18) sosyal karakterli bir görev olarak kanunda yer almıştır. 1999 yılında Marmara'da meydana gelen yıkıcı depremler sonrasında Belediye Kanunu'na istinaden belediyelere; afetlerde mülki idare amirinin emriyle

gerek kendi görev sahası içinde gerekse diğer il, ilçe, belde ve köylerde kurtarma ve yardım hizmetlerinde bulunmak, afetzedelere yardımcı olmak görevi verilmiştir. Bu görevin, büyükşehir statüsündeki yerlerde büyükşehir belediyeleri tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir. Belediye Kanunu'nda büyükşehir belediyesinin görevi doğal afetlerle ilgili planlamaların ve diğer hazırlıkların büyükşehir ölçeğinde yapılması gerektiğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği verilmesi, itfaiye ve acil yardım hizmetlerinin yürütülmesi, patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerinin tespit edilmesi, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarının yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemler yönünden denetlenmesi, afet riski taşıyan tehlike oluşturan binaların insandan tahliye edilmesi, ve bu binaların yıkılması şeklinde konu düzenlenmiştir. Buna göre belediye, gerekli afet ve acil durum planlarını yapacak ekip ve donanımını hazırlayacaktır. Kamu kuruluşları ve diğer mahalli idarelerin görüşleri alınacaktır. Kurumlar ve örgütlerle ortak programlar yapabilecektir. Ayrıca belediye, kendi sınırları dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda bu bölgelere gerekli yardım ve destek de sağlayabilecektir (Yavaş, 2005: 288-289).

Görüldüğü üzere, son düzenlemeler ile birlikte yerel yönetimler doğal afet ve acil durumlarda etkin rol üzerine düşmesiyle birlikte, aslında mevcut bölgede ilk tampon görevini de görmektedir. Yerel yönetimlerin en küçük halkası olan muhtarların da bu mevcut durumda üzerlerine rol düşmektedir. Mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlü olan muhtar, en küçük birim olan mahallelerine daha fazla vakıf olan yerel topluluk lideridir.

2.4.2. Doğal Afet Bağlamında Sivil Toplum ve Gönüllülük

Gönüllülük denilince akla, bireyin kendi özgür iradesiyle, maddiyata dayanmayan bir motivasyon ile ailesi ya da yakın çevresi dışındaki bireylerin ve/veya diğer canlıların yararına yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler gelmektedir.⁵

⁵ Bu tanım UNV'nin Dünya'da Gönüllülüğün Durumu Raporu'ndan alınmıştır.

Meydana gelen afetler sonrası ortaya çıkan buhran durumu, toplulukları daha organize ve birlikte hareket etmeye yöneltmiş, kurumsal yapılanmaya ve meydana gelmesi muhtemel afetlerle mücadele yollarını araştırma, afetlerden en az zayıyla çıkma yöntemlerini bulmaya itmiştir. Her coğrafi bölgenin afet risklerine karşı alınması gereken önlemler tespit edilerek önleme, müdahale ve iyileştirme yöntemleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Kurumsal yapılar afetlerin çeşit, şekil ve sonuçları bakımından ortaya çıkan etkilerini minimize etmekte aktif rol alsalar da zaman zaman bu konuda yetersiz kalmışlar ve süreç içerisinde afetlerle mücadele, toplumsal temelli afet yönetimini esas alan bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Bu bağlamda aileden başlayan, mahalle, şehir ve ülke genelinde devam eden bir yapının ortaya çıktığı görülmektedir. Ortaya çıkan riskler ve bu risklerle baş edebilme iradesini gösterebilecek, afetlerin tüm aşamalarında aktif rol alabilecek sivil inisiyatifler yaşanan olumsuz tecrübeler sonrası kendiliğinden ortaya çıkan gönüllü yapılar olarak afetlerle mücadelede önemli işlevlere sahip olmuşlardır (Kaya, 2013:1). Afet yönetimi tanımından da anlaşılacağı üzere afetin doğuracağı muhtemel tüm zararları toplumun tüm unsurlarıyla bertaraf etmek zaruret arz etmektedir. Bu bağlamda toplumun nabzını tutan, toplum bireylerinden oluşan ve temelinde gönüllülük prensibi bulunan sivil inisiyatifler önemli bir konuma sahiptir. Gerek ülkemizde gerekse dünyada afetlerin meydana getirebileceği can ve mal kayıplarının önlenmesinde sivil toplum önemli bir işleve sahiptir.⁶

Ülkemizde afetlerle ilgili olarak gönüllülük faaliyetleri, kamusal yanı da bulunan Kızılay ve diğer sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Türkiye’de vakıf ve dernek faaliyetleri esasen çok eskilere kadar gitse de, toplumun afetler konusundaki hassasiyetlerini harekete geçirme noktasında aktif olarak gönüllülük faaliyetlerini önceleyen misyonu henüz yeni yeni oluşmaktadır. Özellikle 1999 yılında yaşanan iki büyük deprem sonrasında daha da hız kazanmıştır.

Devletin öncü rolü üstlenmesi, yol gösterici olması ve kendi dışındaki aktörleri teşvik edici ve önünü açıcı bir misyon üstlenmesi herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Afetler de bu açıdan bakıldığında devletin yaptıklarına paralel olarak sivil inisiyatifin kendi özerk ve gönüllü yaklaşımı çerçevesinde aktif olarak yer aldığı bir alandır. Bugün artık STK’lar toplumların afetlere hazırlanması, zarar ve risklerin

⁶ Abdurrahman, Güldoğan, "Afetler ve Sivil Toplum Kuruluşları", Dokuz Eylül Üniversitesi, <http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozer/AFET%20SIVIL%20TOPLUM.pdf>, (19 Ağustos 2017).

azaltılması, kısa süreli müdahale ve uzun süreli iyileştirme çalışmalarına yoğun bir şekilde katılmaktadırlar. Gönüllü yapılanmalar olmadan devletin tek başına afetlere maruz kalmış toplumların ihtiyaçlarını karşılaması mümkün gözükmemektedir. Bundan dolayı gönüllü kuruluşların afetlerin tüm aşamasında rolleri, hem kamu ile olan ilişkilerinde hem de kendi aralarındaki yaklaşım ve işbirliği, dil birliği, ortak bir afet yönetimi ile birlikte eşgüdümün de sağlanması gerekmektedir.

Ülkemizde afetlerle ilgili olarak gönüllülük faaliyetleri, kamusal yanı da bulunan Kızılay ve diğer sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Türkiye’de vakıf ve dernek faaliyetleri esasen çok eskilere kadar gitse de, toplumun afetler konusundaki hassasiyetlerini harekete geçirme noktasında aktif olarak gönüllülük faaliyetlerini önceleyen misyonu henüz yeni yeni oluşmaktadır.⁷

2.4.3. Türkiye'de Afet Farkındalığı ve Farkındalık Çalışmaları

Afet, etkilenen toplumun yalnızca kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yetisini aşan yaygın insani, maddi ya da çevresel kayıplara sebebiyet vererek toplumun işlevini ciddi şekilde aksaması anlamına gelir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirtildiği üzere, her yıl 100.000’den fazla insan doğal afetler sonucu yaşamını kaybetmekte, milyonlarca insan da yaralanmakta ya da sakat kalmaktadır. Bu durum, olası bir afete karşı hazırlıklı bulunmamız gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Mevcut tehlikelerin oluşumu engellenemez, ancak ortaya çıkaracağı zararlar en alt düzeye indirgenerek baş edebilme kapasitemiz artırılabilir. Toplumun her kesiminde afet bilincini oluşturmak, olumlu davranışlara teşvik etmek oluşabilecek tehlikelerden en az şekilde etkilenip, can ve mal kaybını en aza indirmenin yollarından bir tanesidir. Ancak bu durumda, afet bilinci oluşturulmuş toplumlarda, bu tür olayların yaratacağı kayıpları önlemek için, örgütsel ve sistematik çözümler üretmek mümkün olacaktır. Her türlü çözüm, tüm toplum kesimlerinin afetler konusunda eğitimden geçirilmesi ile anlam kazanacaktır. Böylelikle, “doğa olayları”nın “afet, felaket” haline gelmeden göğüslenmesi, benzer doğa olayları ile birlikte yaşamayı öğrenmiş ülkelerde görüldüğü gibi ülkemizde de mümkün olabilecektir (İnal, Kocagöz, ve Turan, 2012:16).

⁷ Abdurrahman, Güldoğan, "Afetler ve Sivil Toplum Kuruluşları", Dokuz Eylül Üniversitesi, <http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozel/AFET%20SIVIL%20TOPLUM.pdf>, (19 Ağustos 2017).

Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'nün (AFAD) yapmış olduğu Türkiye Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması (2014) doğrultusunda, araştırma sonucunda, bireysel afet bilinci, afet farkındalığı içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcıların yüzde 35'i kendilerini afet konusunda bilinçli olarak tanımlamıştır. Bilinçli olmadığını ifade edenlerin oranı ise yüzde 34 seviyesindedir. Eğitim düzeyi arttıkça kendini bilinçli olarak ifade eden bireylerin oranı da aynı doğrultuda artmaktadır. Doğrudan afete maruz kalan bireylerin ise yüzde 65'i yaşadığı afetin kendisini afet konusunda bilinçlendirdiğini belirtmiştir. Afet konusunda bilinçli olduğunu ifade eden bireylerin yüzde 20'si bu bilinçlenmesini afet yaşamış olmalarına bağlamaktadır.

1999 depremi sonrasında halkın afet konusunda bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve risklerin azaltılması konusunda harekete geçmesinin sağlanması daha çok sivil toplum örgütlerinin çabaları ile gerçekleşmiştir. Bu çalışmaların büyük bir bölümü süreklilik gösterememiştir. Mahalle düzeyinde, okullarda, işyerlerinde verilen eğitimler ile hem farkındalık yaratmak, hem de afete hazırlık düzeyinin artırılmasına çalışılmıştır. Sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon eksikliği kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olmuştur. Kamu kurumları, sivil savunma, itfaiye ve belediyelerin de halkı bilinçlendirme amaçlı yaptığı çalışmalar mevcuttur. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında eğitimler konusunda işbirliğinin son derece sınırlı olması, hatta rekabet eder hâle gelmesi bu çalışmalar için ilginç bir ayrıntıdır. Daha sonraki yıllarda afet yönetimi konusunda mevcut aksaklıkların ve bunlara neden olduğu düşünülen çok başlılığın kaldırılması amacıyla, 2009 yılında 5902 sayılı yasa çıkartılmıştır. Bu yasa ile afetlerle ilgili olarak görev yapan çeşitli kuruluşlar kapatılarak, bu kuruluşların yetki ve sorumlulukları yeni oluşturulan Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na devredilerek tek bir çatı altında toplanmıştır. Afet bilincinin artırılması konusunda AFAD tarafından eğitim programları geliştirilmiş ve ülke çapında bir kampanya yürütülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda AFAD'ın araştırmasında depreme yönelik farkındalıkta son yıllarda yapılan çalışmalarla yüzde 57'lik bir iyileşme sağlandığı belirtilmektedir. Ancak, gene aynı çalışmada 15 yıl içerisinde yürütülen onca kampanya, eğitim projeleri ve harcanan kaynaklara karşın afetler konusunda bilinçli olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 33,5 iken bilinçli olmadığını

düşünenlerin oranı yüzde 35'tir. Afet konusunda eğitim almak istediğini belirtenlerin oranı da yüzde 47'dir.⁸

Afetlere yönelik farkındalık ve bilinç düzeyinin yükseltilmesi için öncelikle kamuoyunda farkındalık sağlanmalı, bunun sağlanması için uygun araç ve yöntemler oluşturulmalıdır. Sağlıklı bir farkındalık çalışması olumlu söylemler içeren ve teşvik edici afet eğitimlerinden geçmektedir. Afet ile ilgili bilgi ve bilincin topluma aktarılması için yerel kurumlardan ve sivil toplum kuruluşlarından destek alınmalı ve işbirliği içerisinde olunmalıdır.

⁸ Mustafa Elvan Cantekin, "Türkiye 15 yılda depreme ne kadar hazırlandı", Aljazeera Turk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiye-15-yilda-depreme-ne-kadar-hazirlandi>, 12 Kasım 2014.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Doğal afetler, hayatımızın her alanında mevcut olan ve farkındalık sahibi olmamız gereken en önemli hususlardan birisidir. Buna rağmen bizi derinden etkileyen doğal afetler sıkça yaşanmadığından dolayı, toplum olarak gerekli hassasiyeti gösterememekteyiz.

Doğal afetler, toplumun her kesimini etkilemekle birlikte; sosyal ilişkileri ve etkileşimi, toplumdaki güveni derinden etkileyebilmektedir. Toplumdaki dezavantajlı gruplar (yaşlılar, engelliler, çocuklar, kadınlar vs.) afet durumlarında daha fazla etkilenebilmekte, maruz kaldıkları riskleri ve kırılganlıkları daha fazla olabilmektedir. Sosyal ilişkiler ve sosyal etkileşim açısından afet durumunda organizasyon, karar verme aşamasında kurulan ilişkiler ağı önem kazanmaktadır. Ayrıca doğal afetler konusunda güven kavramı da çok önemlidir. Türkiye'de vatandaşların devlete ve birbirlerine duydukları güven konusunda ciddi bir kayıp söz konusu olmaktadır. Böyle olunca afete yönelik olarak bireylerin daha fazla bilinç ve farkındalık kazanması gerekmektedir.

Çalışmamızda öncelikle yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin doğal afet farkındalığı toplumsal bağlamda ve "Yerel Doğal Afetler Farkındalığı" bölümü altında değerlendirilmiş, mülakatlardan elde edilen veriler üzerinden yeni kategoriler oluşturulmuştur. "Sosyolojik açıdan bizi toplum olarak bunalıma sürükleyecek bir doğal afet yaşanmadan", bu farkındalığı gerek Türkiye'ye gerekse Balıkesir'e kazandırılması için toplumsal olarak devletin, yerel yönetimlerin ve yerel yönetim liderlerinin, sivil toplum kuruluşlarının el birliği ile bu konuda farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmamızda, "*Balıkesir'de yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin kendilerini çevreleyen muhtemel doğal afetler hakkındaki farkındalıkları ve hazırlık durumları nedir?*" sorusuna cevap aranmıştır. Bu sorunun yanıtını daha da irdelemek amacıyla şu alt sorular ortaya çıkmıştır.

1. Balıkesir İli'nde yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin il/ilçe veya mahalle/bölgelerinin hangi afet risklerini taşıdığı ve bu afetlerin potansiyel etkileri konusunda farkındalık durumları nedir?

2. Balıkesir İli'nde yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin il/ilçe veya mahalle/bölgelerinde yapmış oldukları bilgilendirme/farkındalık yaratma çalışmaları mevcut mudur?

3. Balıkesir İli'nde yerel yönetimlerin ve yerel topluluk liderlerinin il/ilçe veya mahalle/bölgelerinde meydana gelebilecek bir afet durumunda uygulayabilecekleri önlem müdahale planları mevcut mudur?

4. Yerel yönetimler ve yerel topluluk liderlerinin il/ilçe veya mahalle/bölgelerinde meydana gelebilecek bir afet durumunda hangi kurum/kuruluşlara güven duymaktadır?

Bu bağlamda, oluşturulan yarı yapılandırılmış gözlem ve görüşme formu ile konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Yapılan bu araştırmanın sosyoloji disiplini içinde en az beş özgün boyutu bulunmaktadır:

- * Doğal afetlere sosyolojik bir perspektiften bakılarak yerel düzeyde doğal afet farkındalık ve diğer çalışmaların incelenmesi,
- * Balıkesir'deki yerel yönetimlerin doğal afetler hakkındaki farkındalık durumlarının karşılaştırmalı olarak irdelenmesi,
- * Bunun yerel yönetimlerin en küçük birimi olan muhtarlardan başlanarak, belediyeler, Valilik ve STK'lar üzerinden gerçekleştirilmesi,
- * Yerel düzeyde muhtemel doğal afetler hakkında farkındalık ve hazırlık durumunun oluşturulmasının amaçlanıyor olması.

3.2. Metodolojik Yaklaşım

Balıkesir'de yerel yönetim ve yerel yönetim liderlerinin doğal afet farkındalığı üzerine yapılan bu çalışma bireylerin sosyal dünyalarını, gündelik yaşam içerisinde oluşturdukları kavramları anlamak ve anlam dünyalarının yerel koşullarını gözlemleyebilmek için fenomenolojik bir yaklaşımla ile hazırlanmıştır. Araştırma nitel araştırma geleneği çerçevesinde inşa edilmiş olup, araştırma verileri oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile konuya ilişkin anlayışımızı geliştirmek amacıyla derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Veriler mevcut kuram ve düşünceler bağlamında, kurumsal tartışma bölümlerinde öne sürülen görüşler ışığında geliştirilmiş bir araştırma modeli çerçevesinde irdelenmiştir.

Bu araştırmada doğal afetler toplumsal olarak yerel yönetimlerin anlamlandırıdığı ve ifade ettikleri boyutları ile ele alınmaya çalışılmıştır. Bu sebeple çalışmanın öncelikli yaklaşımı fenomenolojiktir. Sosyal dünya doğası gereği anlamlarla oluşturulmuş bir dünyadır ve objektifliğinden önce bireylerin ona yüklediği anlamlar ve ifadeler önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışmada yerel topluluk liderlerine doğal afet farkındalıklarını tespit etmek için doğal afet riski, afet durumu ve mahalle veya bölgelerindeki bu risklerden etkilenebilecek vatandaşları hakkındaki farkındalığı keşfedilmeye çalışılmıştır. Sonrasında farkındalık yaratma çalışmaları, müdahale ve önlem çalışmaları ile doğal afet sürecinde benimsemiş oldukları algı ve güven irdelenmiştir. Doğal afetleri temel olarak "toplumsal risk" açısından anlamlandırabilmek için derinlemesine görüşmenin araştırmacıya sunduğu etkileşim, esneklik ve sondajlar yoluyla irdeleme özelliklerinden yararlanılmıştır. Mülakatlar sırasında yerel yönetim liderleri ile öncelikle güven ortamı oluşturulmasına gayret gösterilmiş; böylece üzerinde pek fazla durulmayan doğal afetler ile ilgili yeni bir bakış açısı geliştirmeye ve afet bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırma, Balıkesir Merkez'de yerel yönetim ve yerel topluluk liderleri olan 22 mahalle muhtarı, Balıkesir Valiliği (AFAD), Büyükşehir Belediyesi, Karesi Belediyesi ve Altieylül Belediyesi, sivil toplum rgt olarak Kızılay olarak toplam 27 yetkili kişi ile mülakat yapmayı amaçlamaktadır. Teorik alt yapı ile doğal afetlerin risk, sosyal etkileşim ve iletişim, sosyal sermaye kavramları ile nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu ve fiziksel olarak görülen doğal afetler toplumsal olarak nasıl etkilendiği yönünde sorgulanmaktadır. Ayrıca araştırma Balıkesir Merkez (Alteyll ve Karesi ilçeleri) ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmada kullanılan nitel araştırma, toplumsal yaşamda insanların davranışlarını anlama ve yorumlama açısından önemli katkılar sağlamaktadır. İnsanların yaşadıkları olaylara, meknlara ve gündelik rutinlere dair algılarını, görüş ve düşüncelerini kendi hayatlarına nasıl yansıtıttıklarını inceleyen nitel araştırma yöntemi, bireyler hakkında daha detaylı bilgi sahibi olmayı ve yorumlamayı sağlamaktadır. Elde edilen nitel veri, birey davranışlarının öznel doğası ve algısal yapısını ortaya koyarak gündelik pratikleri anlamlandırmaya ve araştırılanların i dünyasına girebilmeye imkn vermektedir (Kümbetoğlu, 2012: 45).

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmamızda genel evrenimiz, Türkiye sınırları içerisinde mevcut olan 50.192 muhtar, 30 Büyükşehir Belediyesi, 51 İl Belediyesi, 919 İlçe Belediyesinden oluşmaktadır. Bu araştırmanın çalışma evrenini ise Balıkesir merkez mahalle muhtarları ile Karesi Belediyesi, Altieylül Belediyesi, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Balıkesir Valiliği ve Kızılay Balıkesir Şubesi oluşturmaktadır. Çalışma evreni, Karesi ve Altieylül İlçeleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın bu şekilde sınırlandırılmasının sebebi ise, Karesi ve Altieylül İlçelerinin merkeze bağlı olması, ulaşılabilir olması, Balıkesir kapsamındaki tüm faaliyet ve projelerin daha çok merkezde gerçekleştiriliyor olmasıdır. Balıkesir Valiliği'ne bağlı İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü kapsamında yapılan doğal afet çalışmaları koordinesine merkezdeki diğer kurumlar (Büyükşehir Belediyesi, Karesi ve Altieylül Belediyesi, Emniyet Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü vb.) katılım sağladığından dolayı Balıkesir merkez ağırlıklı çalışma yapılmıştır. Mahalle muhtarlarıyla gerçekleşen görüşmeler her bir muhtarın kendi muhtarlık binasında gerçekleştirilmiş, diğer yerel yönetimlerle yapılan mülakatlar ise kurumlarda mülakat yapılan temsilcilerin odalarında yada müsait durumda oldukları zamanlarda dış mekanda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın örneklemini ise 22 Balıkesir merkez mahalle muhtarı, Altieylül Belediyesi, Karesi Belediyesi ve Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Başkan yardımcıları ile Balıkesir Valiliği AFAD Birimi ve Kızılay Balıkesir Şube temsilcileri oluşturmaktadır. Araştırmada maksimum çeşitlilik örneklemini kullanılmıştır. Bu örneklemedeki amaç, örneklemin problemle ilgili olarak kendi içinde benzeşik farklı durumlardan oluşturulmasıdır. Mülakata katılan yerel yönetim liderlerinin yaş, cinsiyet, hizmet süresi ve bağlı oldukları ilçe kategorizasyonu aşağıdaki tablodaki gibidir:

Kategoriler	YAŞ		CİNSİYET		HİZMET SÜRESİ		İLÇESİ		
	Yaşı	Kişi S.	K	E	Yılı	Kişi S.	Karesi	Altı-eylül	Büyükşehir
Muhtarlar	45-55	7	2	21	4-14	17	16	7	0
	55-65	10			14-24	2			
	65-75	6			24 ve üstü	4			
Belediye Temsil.	40-45	2	0	3	3-14	2	1	1	1
	45 ve üstü	1			14 ve üstü	1			
Valilik (AFAD) Temsil.	37	1	0	1					
Kızılay Temsil.	29	1	0	1					

Tablo 1: Mülakat Yapılan Yerel Yönetim Liderlerinin Yaşı, Cinsiyeti, Hizmet Süresi ve Bağlı Olduğu İlçeleri

Araştırma örnekleminin oluşturulmasında her bir yerel yönetimi temsil eden liderler olmasına dikkat edilmiştir. Örneklem grubumuzda 23 merkez mahalle muhtarı mevcut olup, 45-55 yaş aralığında 7 kişi, 55-65 yaş aralığında 10 kişi, 65-75 yaş aralığında ise 6 kişi bulunmaktadır. Mülakata katılan mahalle muhtarlarından 2'si kadın, 21'i ise erkektir. Bu kişilerin muhtarlık hizmet sürelerine bakacak olursak, 4-14 yıl görev alan 17 muhtar, 14-24 yıl aralığında 2 muhtar, 24 yıl ve üzerinde görev yapan 1 muhtar bulunmaktadır. Muhtarların 16'sı Karesi ilçesine bağlı olmakla birlikte 7'si Altıeylül ilçesine bağlıdır.

Diğer bir yerel yönetim grubumuz olan 3 belediye temsilcimizden 2'si 40-45 yaş aralığında olup, 1'i ise 45 yaş ve üzeri grubundadır. Katılan tüm belediye temsilcilerimiz erkektir. Merkez belediyelerimiz olan Karesi, Altıeylül ve Büyükşehir Belediyesi'nden birer temsilci ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

Valilik Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Birimi'nden 1 erkek temsilci ile mülakat gerçekleştirilmiş olup, kişi 37 yaşındadır.

Sivil toplum kuruluşlarımızdan olan Kızılay'ın Balıkesir Şube Görevlisi ile mülakat yapılmış olup, kişi 29 yaşında ve erkektir.

Araştırmamız, literatür taraması ve saha çalışması olarak iki aşamada gerçekleşmiştir.

3.4. Araştırma Tekniği ve Uygulama

Yerel doğal afet farkındalığı üzerine yapılan bu çalışmamızda elde edilen veriler mülakat yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Nitel araştırma tekniklerinden en sık kullanılan veri toplama aracı olan “mülakat”, araştırmacıya farklı nitelikte ve derinlikte veri sağlayacak bir araştırma tekniğidir. Araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumunda yer alan kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim biçimi olmakla birlikte sosyal gerçekliğe ilişkin bilgileri, kavramları, görüşleri, deneyimleri, etkileşimleri, anlamlandırmaları ve duyguları bize sunabilecek en iyi tekniklerden biridir (Türnüklü, 2000: 2-3). Bu doğrultuda yerel yönetim ve yerel yönetim liderlerinden doğal afet konusunda ayrıntılı bir şekilde veri elde edebilmek için “derinlemesine mülakat” tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat, araştırılan konunun tüm detaylarını kapsayan, detaylı cevapların alınmasına olanak sunan, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına imkan veren bir veri toplama tekniği olduğu, zengin ve derin bilgi sağladığı için tercih edilmiştir. Ayrıca derinlemesine görüşme sosyal dünyadaki görünür bir çok olgunun, sürecin ve ilişkilerin görünümünden çok özüne inmeye, bunların ayrıntılarını kavramaya ve bütüncül bir biçimde anlamaya imkan sunmaktadır (Kümbetoğlu, 2012: 72). Yerel yönetimlerin doğal afetler hakkındaki görüşleri, Balıkesir kapsamındaki afet farkındalığı ve çalışmaları konusunda derin bir analiz imkanı sunmaktadır.

Araştırma sürecinde mülakat uygulanacak kişilerle daha önceden haberleşilip görüşmek için randevu ve şahsın kendisinden gerekli izinler istenmiştir. Oluşturulan yarı-yapılandırılmış mülakat formu ile araştırmacılarla yüz-yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar yaklaşık 20'şer dakika sürmüştür. Araştırmacının verdiği cevaplar doğrultusunda farklı yönler keşfedilerek araştırmanın içeriği zenginleştirilmiştir. Mülakatlar esnasında tüm katılımcıların verdikleri izinler

dahilinde ses kaydı yapılmış ve sonrasında danışman hocam Fahri ÇAKI'nın da desteğiyle bu ses kayıtlarının çözümlemesi yapılarak, mülakatlar elde edilen veriler tezimizde analiz edilmiştir.

Veri toplama sürecinde birkaç mahalle muhtarı görüşmeyi reddetmiştir. Bu tür durumlarda herhangi bir zorlama olmaksızın, diğer muhtarlarla görüşme yoluna başvurulmuştur. Genellikle yoğun bir çalışma temposu içerisinde olan Belediye Başkan Yardımcılarından bazıları ise, kısa cevaplar vererek görüşme süresini kısaltmaya çalışmışlardır. Bu tür durumlarda sorulan soruların içeriği ve önemi değiştirilerek kişinin dikkatini toplayıcı sorular yönlendirilmiştir. Böylelikle başarılı bir mülakat gerçekleştirilebilmiştir.

Araştırmanın uygulama aşaması 2017 yılının Mart- Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Daha öncesinde yapmış olduğumuz ön çalışma doğrultusunda yerel yönetimlerin afet ile bağlantılı olan yerel yönetim liderleri tespit edilip, onlarla görüşme talep edilerek gerekli görüşmeler sağlanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlemesi yapıldıktan sonra kodlanmıştır. Oluşturulan kodlar belirli başlıklar altında toplanmış, literatürle bağlantıları kurularak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

4. BULGULAR: YEREL YÖNETİMLER VE DOĞAL AFETLER

Balıkesir'deki yerel yönetimlerin doğal afetler hakkındaki toplumsal bilinç ve farkındalığın incelendiği bu çalışmada, öncelikle kavramsal olarak afet kavramından, risk, sosyal sermaye, güven ve gönüllülük bağlamında doğal afetlerin topluma olan etkisinden, doğal afet farkındalığının Türkiye'de ne boyutta olduğundan, ayrıca Balıkesir'in taşıdığı afet riskleri konusunda literatür kısmında bahsedilmiştir. Bu bölümde mevcut konuyla ilgili yerel yönetimlerin parçaları olan belediyeler, muhtarlar, valilik ve sivil toplum kuruluşu ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilere değinilecektir.

4.1. Mahalle Muhtarları ve Doğal Afetler

Yerel düzeyde vatandaşlarla en sıkı ilişki içerisinde olan aktörler muhtarlardır. Muhtarlar, buldukları bölgenin sakini olmakla birlikte, komşuluk ilişkileri gibi daha informal ilişkiler geliştirebilirler. Ayrıca mahalleleri hakkında zengin bir veri kaynağı olarak da önemli yerel yönetim liderlerindedir. Araştırmamızda, 22 merkez mahalle muhtarı ile yaptığımız mülakat sonucunda edindiğimiz bulgular şu alt başlıklar halinde özetlenecektir: *Yerel Doğal Afetler Farkındalığı, Farkındalık Yaratma Çalışmaları, Önlem ve Müdahale Çalışmaları, Algular ve Güven.*

4.1.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

Farkındalık, farkında olma anlamına gelmekle birlikte afet farkındalığı, afet riskinin farkında olmak anlamını taşır. Yerel yönetim liderlerinden olan muhtarların, doğal afet farkındalığına sahip olmaları yerel düzeyde gerek afet öncesi, gerekse afet anı ve sonrası için önlem ve müdahalelerin gerçekleştirilmesinde büyük öneme sahiptir. Diğer yerel yönetim ve liderleri de dahil olmak üzere, mahalle veya bölgelerine yönelik hangi afet risklerini taşıdığına dair bilgi sahibi olmaları, mevcut afet riskine yönelik önlem ve tedbirler almayı mümkün kılacaktır. Bu bölümde mahalle muhtarlarının yerel doğal afet farkındalıkları ile ilgili bulgulara değinilecektir. İlerleyen her bölümde bu başlık altında, her bir yerel yönetimin yerel afet farkındalığı bulgularına yer verilecektir.

4.1.1.1. "Bereket ki artık müteahhitler evleri sağlam yapıyor."

Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular sonucunda, mahalle muhtarlarından neredeyse yarısı mahalle yada bölgesinin deprem riski taşıdığını, bir kısmı da mahallelerinin sel ve su baskını riskini taşıdığını, diğer kısmı da hem deprem riski hem de sel riski taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Balıkesir Merkez'de deprem riskinin oldukça yüksek olduğu bilinen mahallelerden birinin muhtarı sorunla ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

Valla istatistiklere göre bilimsel olarak bakıldığında Paşaalanı deprem bölgesinde, altından fay hattı geçtiği, gerçi her yer deprem bölgesi ama Paşaalanı daha fazla risk taşıyor diğer bölgelere göre. Sağlam yapılmayan binalar depremde çok çabuk yıkılır yani. Bereket ki artık müteahhitler evleri sağlam yapıyor. (erkek,, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Balıkesir'de en çok risk teşkil eden doğal afetlerden biri de sel ve su baskınlarıdır. Bunlar, depremden sonra ikincil risk olarak gelmektedir. Mahallesinin konumundan dolayı bu tür sıkıntıların sıklıkla yaşandığı mahallelerden birinin muhtarı ise şunları dile getirmektedir:

Bizim kızım en çok çamlık, gerçi şu an çamlık projesi denilen yeni proje başladı geçen hafta, durum ne olur bilmiyorum ama çamlıktan gelen suyla birlikte bizim mahalleyi sel basıyor. bunu engelleyemiyoruz. Niye engelleyemiyoruz askeriye var. Askeriye komple çin setti gibi duvar yaptı. Oraya inmesi gereken sular da benim mahalleme geliyor. En büyük sorun ve risk sel bizim için. Bunu BASKİ' ye, şuraya buraya bildirdik ama sonuç yok.. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Konum olarak eğimli olan mahallelerde en çok görülen afetlerden biri de sel baskınıdır. Bu durum deprem kadar büyük can ve mal kayıplarına sebebiyet vermese de, gerek binalara gerekse altyapıya ciddi zararlar vermektedir. Ayrıca vatandaşları maddi olarak zarara uğratmakta ve mahalledeki hayatı aksatabilmektedir. Bu hususta mahalle muhtarı, yerel yönetime gerekli bildirisini yapmasına rağmen herhangi bir çözüm önerisi getirilemediğini belirtmiştir.

Mülakatlardan elde ettiğimiz bulgulara göre, eğimli bir yapıya sahip olan ve özellikle eski yapıların çoğunlukta olduğu mahalle muhtarlarından biri, mahallesinin öncelikle heyelan riski ve deprem riski taşıdığı konusunda bilgi ve farkındalık sahibi olduklarını belirtmiştir.

Heyelan için riskli bir mahalledir, yağmur sularından bile etkilenen bir mahalledir. Deprem konusunda da söylenenlere göre deprem kuşağında

yer aldığımız söylenmekte, fay hattının geçtiği yerin yakını tam diyemeyiz ama o da etkili olabilir tabi. (erkek,64 yaşında, 3 yıllık muhtar)

Yaygın olarak zemininin sağlam olduğu bilinen mahallelerden birinin muhtarı ise, mahallesinin herhangi bir doğal afet riski taşımadığını, sadece eski binaların yıkılma tehlikesinin bulunduğunu belirtmiştir:

Bizim mahallemizde öyle bir olayımız yok ama bizim risk olayımız eski mefhum binalardan kaynaklanıyor. Her an altında birisi kalabilir çok eski binalar ve okullar çok, kızlar erkekler okuldan kaçanlar bu eski binalara gidiyor. Her an can kaybına sebep olabilir, şu karşıdaki binaları görün, dokunsan gidecek yani. Birilerinin buna el atması belediyenin el atması gerekiyor. Tek tehlikemiz bu.(erkek, 64 yaşında, 12 yıllık muhtar)

Görüldüğü üzere mevcut doğal afet riskleri mahalle yada bölgelerin konumuna, eğimine, alt yapısına, binaların sağlamlığına ve çevrenin durumuna göre değişkenlik göstermektedir.

Bu verilere göre, Balıkesir merkezdeki mahalle/bölgelerin en çok deprem riski, ikincil olarak da sel riski taşıdıkları söylenebilir. İstatistiklere göre de Balıkesir'in genel risk analize bakıldığında sel, kıyı taşkını, deprem felaketleri gibi doğal tehlikeler bakımından ön plana çıkmaktadır. Balıkesir 1. derece deprem bölgesinde bulunmakta olup, ayrıca sel bakımından da ülkemizde 8.sırada yer almaktadır (Çakı, 2016)

4.1.1.2. "Bizde öyle bir şey olmaz."

Araştırmaya katılan mahalle muhtarlarının yarısından fazlası, meydana gelebilecek afet durumunda en çok binaların etkileneceğini belirtmişlerdir. Mahallesindeki binaların çoğunluğunun eski bina olduğunu ve afet durumunda bunların etkilenebileceğini belirten mahalle muhtarlarımızdan biri şunları söylemektedir:

Bunun içerisinde hepsi giriyor tabi maddi manevi her türlü etkilenilir. Doğal afet olursa malınızı kaybedersiniz, sonra psikolojiniz bozulur vs. o yüzden her yönden etkilenme mevcut olur. Mahallemizdeki binaların %50 si eski bina, bizde eski yapı baya çok o yüzden binalarımız çok etkilenebilir, alt yapımız da pek sağlıklı sayılmaz. O da etkilenir.(erkek,53 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Aygören, Dinkçiler, Dumlupınar, Ege, Mirzabey, Adnan Menderes gibi genellikle yüksek kesimlere ve taş zemin üzerine kurulan mahallelerin muhtarları, alt yapı konusunda sağlam mahalleler olduklarını belirtmişlerdir. Binalar konusunda ise hangi binanın sağlam olup/olmadığı hakkında net bilgi sahibi olunmadığından dolayı, binaların da eski olan veya eski sisteme göre inşa edilmiş olanların etkileneceğini belirtmişlerdir.

Yukarıda belirtilen mahalleler dışında kalan mahallelerin muhtarları, alt yapılarının yetersiz olmasından dolayı, afet durumunda etkilenebileceklerini belirtmişlerdir.

Genel kanı olarak, deprem riski yüksek olduğu belirtilen mahallerden birinin muhtarına, afet durumunda mahallesinin etkilenme durumu ile ilgili sorulduğunda şunları ifade etmiştir:

Balıkesir'de en az etkilenecek bir yer de burasıdır yine. yani yolları geniş, Balıkesir'in herhangi bir yerinde olan bir depremde yıkıntıda yollar kapanabilir, yangın çıksa itfaiye giremeyebilir ama Paşaalanında öyle bir şey olmaz yollarımızın genişliği ve evlerin birbirinden bağımsızlığı sebebiyle böyle bir şey yaşanmaz. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Yukarıdaki ifade, mevcut mahalleye yönelik yaygın kanının aksini belirtir niteliktedir. Burada mahalle muhtarı, mahallesindeki binaların yeni ve sisteme uygun olarak inşa edildiğini, ayrıca evlerin birbirinden bağımsız konumlandırılışından dolayı mahallenin depremde etkilenme durumunun pek fazla olmayacağını vurgulamaktadır. Diğer mülakat yaptığımız muhtarların genel görüşüne göre, binaların afetlerden etkilenmesine en büyük sebep olarak, binaların eski yapıda olması ve binaların yeni yönetmeliğe uygun olarak inşa edilmemesidir.

Afet durumunda özellikle alt yapı olarak etkileneceklerini, mahallesindeki binaların çoğunlukla yeni yönetmeliğe uygun olduğunu ifade eden mahalle muhtarı şu şekilde belirtmektedir:

Şimdi bir kere insanlar maddi olarak zarar görür bu kaçınılmaz. Binalar zarar görür dolayısıyla bu da insanlara yansır. Bir de şu var eğer sigortalıysa sigorta belli bir meblağsını karşılar, geri kalanı gene vatandaş karşılayacak. Bu bakımdan hem insanlar açısından hem mahalle açısından risk taşımaktadır. Altyapısı sulak bir yer. Zaten zelzele afet bölgesi olması da bundan kaynaklanıyor. Uzun süreler önce 20 metre falan jeologlar aşağı inmişlerdi. Bir de şöyle bizde eski bina pek yok. En eski bina 40-45 senelik. O da şöyle yine bir panelde şunu söyledi mühendisler: Yorgun demir kullanmayacaksınız. Ne demektir bu? İnşaat

artığı demirden kastetti olasılıkla. Yani 2. veya 3. kez demir kullanırsanız çabuk yıkılır. Demir-çelik fabrikasından çıkan rulo demir kullanılmalı demişti mühendisler. Bizim binalarımızın çoğu zaten yeni sisteme göre. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Ülkemizde, kullanılmakta olan ve içinde yaşadığımız binaların büyük bir bölümü 1950-2000 yılları arasında yapılan yapılardır. Bu yapıların büyük çoğunluğu ise 1975 yılından sonra ve yine 1975 yılında hazırlanan eski afet yönetmeliğine göre ve eski yapım teknolojileri olan, elle karılan betonlar ve düz tip yapı çelikleri kullanılarak yapılmış yapılardır. 1990'lı yılların sonlarına doğru yetkili kişilerce hazırlanan ve 1997-1998 yıllarında kabul edilen yeni afet yönetmeliğine yaşanan 17 Ağustos 1999 depreminden sonra çeşitli ilaveler yapılmış ve son olarak 2010 yılında bazı ilavelerle daha güncel hale getirilmiştir.⁹

4.1.1.3. "Herkes zaten birbirini bilir."

Belediye Kanunu'nun 9. maddesine göre muhtar şu şekilde tanımlanmaktadır:

Mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlü olan kimseye deniyor.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere muhtarlar, mahallelerinden sorumlu en küçük yerel birim temsilcileridir.

Araştırmaya katılan mahalle muhtarlarımıza, mahallelerindeki afet durumunda ilk önce etkileneceği düşünülen dezavantajlı grupların (yaşlı, engelli, yoksul, kimsesiz) sayısal verileri, adresleri ve ihtiyaçları dahilinde sorulan sorular neticesinde; muhtarların çoğunun mahallelerine genel olarak hakim olduğu ve mahalledeki vatandaşları hakkında bilgi sahibi olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu konuda muhtarlardan biri şunları ifade etmiştir:

Elimde tabi ki de sayısal verilerim de var, mahallemi tanırım yaşlımı engellimi. Zaten her daim iletişim halindeyiz. Evet evet adresleri, telefon

⁹ Binaları neden yeniliyoruz, (t.y.), <http://keteninsaat.com.tr/kentsel-donusum/binalari-neden-yeniliyoruz/> (13 Eylül 2017).

numaraları mevcut. Acil durumları ihtiyaçları olduğunda ben zaten gerekli mercilere de bildiriyorum. (erkek, 53 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Görüldüğü üzere mahalle sakinleri acil durumlarda gerekli kurumlara başvurmadan önce mahalle muhtarına gidip, muhtarın öncülüğünde ihtiyaçlarını temin edebilmektedirler. Ancak daha büyük nüfuslu, (örn. 40-45 bin) olan mahallelerde, mahalle muhtarları mahalleleri hakkında pek fazla bilgi sahibi olamadıklarını, çok kişiye hakim olamayacaklarını belirtmişlerdir.

O yok neden yok, burada 40-45 bin kişi yaşıyor, biz sadece muhtarı olarak o sayısal bilgileri edinemeyiz şu anda olanaksız. Çünkü hem mahallem geniş, hem de genelde bizim mahallede memur kesimi var, bunun ataması oluyor, taşınması oluyor ıvır zıvır. Bugün birisi oturuyorsa yarın taşınıp başkası giriyor. Benim bilmem kaç tane sokağım, caddem var. Öyle bir veri bizde olamaz ha anca Valilikte bulunabilir öyle bilgiler. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Yaptığımız araştırmada kırsal kesimdeki mahalle muhtarlarının mahallelerine diğerlerine oranla daha fazla hakim olduğu, hatta vatandaşların adını, ailesini ve tüm durumu tespit edebildiği gözlemlenmiştir. Kırsal mahalle muhtarımızdan birine bu konuyla ilgili sorduğumuzda, neredeyse mahallesindeki tüm aile bireylerine vakıf olduğunu belirtmiştir:

Tabii ki tanırım, geçen yaşlı bir amcamız Salih amcanın evini su basmıştı yağmurdan dolayı hemen gittik yardımcı olduk yani bu gibi durumlarda yaşlımızı engellimizi tanır, bilir gözetiriz. Sayısal olarak verimiz yok ama köy olduğundan herkes zaten birbirini bilir."(erkek, 49 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Kırsal bir bölge olmamasına rağmen, bazı mahallelerin (örn. Sakarya Mahallesi, Toygar Mah. Dinkçiler Mah.) kırsal mahallelere benzerlikleri sebebiyle, muhtarların vatandaşlarla olan informal ilişkilerinin daha yoğun olduğu gözlemlenmektedir.

Mahalleye hakimiyet kapsamında muhtarlara sorduğumuz sorulardan birisi de afet durumunda mahalledeki dezavantajlı grupların aileleriyle bir önlem/müdahale planı yapıp yapmadıkları ile ilgilidir. Araştırmaya katılan muhtarların neredeyse hepsi böyle bir plan hazırlamadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda mahalle muhtarlarımızdan biri şunu vurgulamıştır:

Benim kartım var ben her aileye kartımı verdim en ufak bir şeyde gece gündüz beni arayabilirler, öyle bir plan yapmadık ama acil durumda hep yanlarındayım." (erkek, 55 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Buradan da anlaşılıyor ki; muhtarlar, afet öncesi hazırlık ve planlama sürecinden ziyade, afet sırasında harekete geçeceklerini ifade etmektedirler.

4.1.1.4. " O an için Akut makut gelir."

Afetlerden sonra yapılacak uygulamalardan en önemlisi afetin nedeninin belirlenmesi, eğer kaçınılmaz coğrafik ve jeolojik bir özellikten kaynaklanıyorsa yerleşim bölgesinin oradan taşınmasıdır. Taşkınları önleyecek setler, çığ bölgesindeki evlerin boşaltılması, depreme dayanıklı konut yapımı, kaymaları önleyecek setler, ağaçlandırma önlemlerin bir bölümüdür. Doğal afetlerin dışında insanların kendileri de toplumsal ve politik bir takım etkilerle büyük felakete neden olabilir. Afet sonrasında önemli sağlık sorunları, salgınlar, özellikle yaşlılar, bebekler ve kadınlar arasında hastalık ve ölümlerde artma, açlık ve beslenme sorunları ortaya çıkabilir. Ayrıca barınak, tuvalet ve lavabo olanakları, sağlıklı su sağlanması en önemli sorunları oluşturmaktadır (Güler ve Çobanoğlu, 1994:19).

Afet sonrasında bu ihtiyaçların devlet ve diğer kurum/kuruluşlar tarafından temin edilebilmesi için, muhtarların da bağlı olduğu bölgelerdeki yaşayan vatandaş sayısı ve talep edecekleri malzeme hakkında bilgi sahibi olmaları önemli katkı sağlayacaktır. Bu konuda muhtarlarımızın neredeyse tamamı, bir doğal afet durumunda mahallelerinde ne tür malzemelere ne kadar ihtiyaç duyacakları hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Bir mahalle muhtarımız bu konuda şunları belirtmektedir:

5850 konut var mahalleimde, 14000 de nüfusumuz var. ne olabilir öncelikle barınma ihtiyacı hasıl olur, çadır battaniye, gıda gibi temel ihtiyaçlar lazım olur afet durumunda. Kızılay'dan Belediye'den AFAD' tan sağlanır bu ihtiyaçlar. (erkek, 73 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Ancak nadir de olsa bazı mahalle muhtarları bölgelerindeki bu ihtiyaç sayısını net olarak bilemeyeceklerini, afet durumunda bunun belirlenebileceğini belirtmişlerdir:

O an için Akut-makut gelir onlar istişare yapar ihtiyaçları belirleyip giderirler. Sayı olarak bir şey diyemem çünkü kişi sayımda her an değişmekte eski bir evi müteahhit alıyor satıyor önceden bir aile otururken şimdi 6-7 hane ikamet edebiliyor onu bilemem yani." (erkek,63 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Zaten insanların doğal ihtiyaçları bellidir kızım, ne olur önce gıda, erzak, ısınma çadır, giyim gibi ihtiyaçları mevcut olur. çocuk bezi, kadın pedi bunlar da doğal ihtiyaçlar temin edilmesi gerek. Devletime, belediyeme güveniyorum zaten mağdur etmez temin ederler. Ama bizde elimizden geldiğince yardımcı olmaya çalışırız, nüfus sayım hane sayım da belli o sayıya göre de ona göre de karşılığınız vatandaşların ihtiyaçlarını.. (kadın,52 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Bu konuda genel olarak mahalle muhtarları doğal afet durumundaki ihtiyaç sayısını ellerindeki TÜİK verilerinden yola çıkarak, mahalledeki kişi ve hane sayısına göre belirlenebileceğini ifade etmektedirler. Temin edilmesi gereken malzemelerin ise temel ihtiyaçlar olan çadır, battaniye, erzak, ısınma, tıbbi ihtiyaçlar vb. olacağı belirtmişlerdir. Bu ihtiyaçları Kızılay'dan, Akut'tan, Belediye'den, AFAD' tan talep edeceklerini bildirmişlerdir. Ancak muhtarlar da yerel yönetimin birer parçası olduklarından dolayı tüm topu diğer kurumlara atmak doğru olmamakla birlikte, bu bilinçle hareket etmek de bir afet bilincinin oluşmasını engellemektedir.

4.1.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları

Toplumun tüm kesimlerinde afet bilincinin oluşmasının sağlanması, afete yönelik bilgilendirme ve farkındalık kazandırma çalışmalarının gerçekleştirilmesi, muhtemel tehlikelerden en az şekilde etkilenip can ve mal kayıplarının azamiye indirmenin temel yollarından biridir. Afet risklerinin azaltılması konusunda en etkili çözüm, topluma afet konusundan gerekli eğitimlerin verilmesinden geçmektedir.

Bu bölümde muhtarların mahallelerindeki farkındalık yaratma çalışmalarına ait bulgulara yer verilecektir.

4.1.2.1. "Denk geldikçe aktarıyoruz."

Erkal ve Değerliyurt'un da belirttiği gibi, doğal afetlere karşı toplum olarak dirençli olmanın bir yolu da bilgili ve bilinçli olmaktan geçmektedir. Bu sebeple toplumda bir afet bilinci oluşturulmalı ve bu bilinç toplumun her kademesine benimsetilmelidir. İnsanlara sembolik çalışmalarla değil, gerçeğe yakın tatbikatlarla birebir afet eğitimleri verilmelidir. Afetlere karşı oluşturulacak ulusal bilinç, ilköğretim çağındaki çocuklardan toplumun bütün yaş kademelerine kadar

aşılmalıdır. Zira afetten korkmak onun zararını azaltmamaktadır (Erkal ve Değerliyurt, 2009:163).

Araştırmamıza katılan muhtarların hemen hemen hepsi kendilerinin mahallelerindeki vatandaşlara böyle bir bilgilendirme veya bilinçlendirme çalışması yapmadıklarını, bu konulu bir seminerin kendilerine İlçe Belediyeleri veya Valilik tarafından verildiği ifade etmişlerdir. Çoğunluğu, 2-3 yıl önce muhtarlara verilen bir doğal afet ve acil durum konu başlıklı seminere mahallelerinden seçtikleri gönüllü vatandaşlar ile birlikte katıldıklarını ve sertifika aldıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcı muhtarımız şu açıklamalarda bulunmuştur:

Biz böyle bir çalışmayı kendimiz yapmadık, ama muhtarlar olarak toplu katıldık mahallelerimizden afet durumunda görev yapabilecek gönüllü kişilerle birlikte. Ben seçtim o kişileri mahallemden. Onları da alıp birlikte bu konuyla ilgili kurslara katıldık. Ama tabii zaten bu seminerleri kursları valilik belediye yaptığı için, gereken ilgiyi alakalı göstermekte. (kadın, 48 yaşında, 13 yıllık muhtar)

Ancak bu konuda gerek belediyenin, gerekse valiliğin mahalle muhtarlara vermiş olduğu bilgilendirme çalışmaları sıklıkla olmamaktadır. Mahalle muhtarlarının bir kısmı bu hususta denk geldikçe vatandaşlarını bilgilendirdiklerini, seminerlerden aktarılan bilgileri mahalledeki vatandaşlarına aktarmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Mahallesindeki vatandaşlarına bu tür bilgileri aktarmaya çalışan mahalle muhtarımız şu şekilde belirtmektedir:

Belediyenin yaptığı seminer oldu oraya gittik azalarımızla birlikte. Hatta sertifika aldık. Her gittiğimiz yerde şöyle böyle bilgi verdiler bize, biz de aldığımız eğitimleri mahallemizdeki denk geldikçe fırsat oldukça aktarmaya çalışıyoruz. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Elde ettiğimiz bulgulara göre mahalle muhtarlarının birkaçı ise, vatandaşların bu konu hakkındaki bilgilendirme ve eğitim çalışmalarına pek ilgi göstermediklerini, gönüllü olmadıklarını belirtmiştir. Bu konuda katılımcı muhtarlarımızdan biri şu değerlendirmede bulunmuştur:

Bu mümkün değil kızım. Bugün Valilik var mesela dese ki gelsin şu gün şu saatte doğal afet konusunda geniş kapsamlı bilgi aktaracağız, 3-5 kişi ancak gider. Böyle bir girişimim hiç olmadı o yüzden. Çünkü katılım olmaz zaten. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Yukarıdaki ifadeye görüldüğü üzere, muhtarların kendileri bu konuya pek fazla değinmediklerini ifade etmekte ve katılım olmayacağını düşünerek bunu meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Oysaki doğal afetlerle ilgili yerel yönetimlerin vatandaşlarla işbirliğine girmesiyle, toplumda geniş bir bilgi ağı oluşturulup başarı sağlayabilmek mümkün olabilecektir.

Bunların dışında mahalle muhtarlarımız bu konuda farklı cevaplar vermişlerdir. Birkaçı bunun devlet eliyle veya basın tarafından yapılması gerektiğini, diğer birk kısmı da bu konuda artık gönüllü vatandaşların arttığını ve konuya hassasiyet gösterildiğini belirtmişlerdir:

Yok öyle bir bilgilendirme yapmadık zaten basından duyuruyorlar. (erkek, 67 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Demin dediğim gibi biz yapmadık böyle bir girişim, ama bizi çağırıyorlar ama liste istiyorlar bizden listeyi belirliyoruz onu belediye valilik seminer veriyor. O bize eğitim veriyor biz halkı bilgilendiriyoruz denk geldikçe. Bu işin artık gönüllüleri de çok zaten. (erkek, 63 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Devamlı bir bilgilendirme yapıyoruz abi. Biz bir geçirdik neydi o 1999 Yalova depremi; fakat bizden ziyade devlet kurumlarının çalışma yapması lazım. Ben ne kadar istemesem de veremem yani. Destek bakımından ancak yardımcı olurum. (erkek, 74 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Yukarıdaki üç muhtarın da görüşlerinin ortak özelliği, doğal afet ile ilgili bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının basın yada devlet kurumları aracılığıyla yapıldığını veya yapılmasını gerektiğini belirterek bu sorumluluğu kendilerinden uzaklaştırmalarıdır.

Çalışmamıza katılan mahalle muhtarlarının neredeyse hiçbirinin böyle bir eğitim çalışması gerçekleştirmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca muhtarların, devletin kurum veya kuruluşlarının vermiş olduğu seminerlere veya toplantılara katılım sağladıkları, ancak mahallelerinde afet ile ilgili bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmalarını aktif olarak gerçekleştirmedikleri görülmektedir.

4.1.2.2. "Okullarda zaten o eğitimi veriyorlar."

Aileden sonra eğitim okullarda devam eder ve birey toplumsal açıdan önemli bir gelişimini burada tamamlar. Ayrıca çocuklar ve gençler gündelik yaşamlarının önemli bir kısmını okul ortamında geçirirler. Okulda oldukları sırada deprem yada başka bir doğal afete maruz kalabilirler. Bu sebeple doğal afet konusunda okullarda verilen eğitimler ve yapılan bilgilendirme çalışmaları toplum olarak afet bilincinin kazanılmasında önemli rol oynamaktadır.

Mahalle muhtarlarının çoğu okullarda afet ile ilgili herhangi bir çalışma ve bilgilendirme yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda araştırmamıza katılan muhtarlarımızdan biri şunları söylemiştir:

Okullarda zaten o eğitimi veriyorlar yani. O yüzden böyle bir eğitimin verildiğini bildiğim için hiç böyle bir girişimde bulunmadım. (kadın, 52 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Yok yapmadık onu AFAD kendisi okullarda zaten yapıyor. 23 Nisan okulunda aynı sene yaptılar sivil savunma deprem şeyinde ne yapılmalı öğrencilere gösterdiler. Ondan yani ilgili kişiler adı altında. (erkek, 73 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Mevcut ifadeden de anlaşılacağı üzere, doğal afet ile ilgili okullarda yapılacak bir çalışmanın muhtarların görevi olmadığı, gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerekse AFAD'ın okullarda bu görevi yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Bu kapsamda muhtarların da ifade ettiği gibi AFAD, "Afete Hazır Türkiye" çalışmaları kapsamında afet bilinci eğitimleri vermektedir. Afet eğitimi öğrencilere farklı, eğlenceli, interaktif yöntemlerle vermekte. Bu eğitimlerin temel amacı, afetlere hazır olma kültürünü yaygınlaştırmak olan AFAD eğitimlerinde, geleceğin mühendislerinin, mimarlarının "Önlem alırsak zarar görmeyiz" yaklaşımını benimsemeyi amaçlamaktadır. Eğitimler verildikten sonra belirli aralıklarla eğitim alan kurumlar ziyaret edilmekte ve eğitimlerin harekete geçirebilme kapasitesi belirlenmektedir. Böylece AFAD eğitimlerinin kalitesini katılımcı sayısı değil, "harekete geçen okullar" belirlemektedir. Eğitimlerin etkinliği ise yapılan saha araştırması ve anket çalışmalarıyla ölçülmektedir.¹⁰ Katılımcı muhtarlardan birkaç mahallelerinde okul bulunmadığı, bir muhtarımız ise mahallesindeki okulda afet ile

¹⁰ AFAD, "AFAD okulları harekete geçiriyor", 2017, <https://www.afad.gov.tr/tr/15362/AFAD-okullari-harekete-geciriyor> (21 Ağustos 2017).

ilgili farkındalık çalışması yaptıklarını ifade etmiştir. Mahalle sınırları içerisinde okul bulunmayan muhtarımız şu şekilde belirtmektedir:

Benim bölgede okul yok o yüzden yapmadık. Her zaman doğal afet olmadığı için insanlara bunu anlatmak zor, dinletemezsiniz yani, Şu mahalleyi kökten etkileyen bir olay atıyorum 50 senede bir olur. Yaşım 63, bende bir sefer gördüm büyük bir afet derenin üzerindeki köprülerin üzerine bile su çıktı hayvanlar her şey telef olmuştu. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

İfade edilenin aksine Türkiye, tektonik oluşumu, jeolojik yapısı, topografyası ve meteorolojik özellikleri gibi nedenlerle her zaman çeşitli doğal afet tehlikelerine sahip olan bir ülke olmuştur. Ülkenin fiziksel ve sosyal zarar görebilirliğinin de yüksek olduğu dikkate alındığında, meydana gelen doğal olaylar büyük ölçüde can kayıpları, yaralanmalar ve mal kayıplarına yol açmakta ve afet sonucunu doğurmaktadır. Türkiye'de başta depremler olmak üzere, heyelanlar, su baskınları, erozyon, kaya ve çığ düşmeleri, kuraklık başlıca doğal afetlerdir (Ergünay, 2007, 5-7). Ayrıca modernleşme süreciyle birlikte özellikle kentlerde nüfusun yoğunlaşması, sanayileşme, sosyo-kültürel ve demografik çalışmaların artmasıyla da afet riskinin arttığı görülmektedir. Bu sebeple doğal afetlerin bu zamana kadar az yaşanmış olması bundan sonra da böyle olacağı anlamını taşımamaktadır.

4.1.3. Önlem ve Müdahale Çalışmaları

Türkiye, her türlü afetlerden az yada çok etkilenen bir ülke konumundadır. Özellikle son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de afetler açısından önemli bir artış gözlenmektedir. Bu nedenle toplumun tüm yapılarının afetlere karşı hazırlıklı olması hayati önem taşımaktadır. Afete yönelik önlem ve müdahale planları afetin olumsuz etkilerini azaltmada en kritik rolü oynamaktadır.

4.1.3.1. "Hadi yürüyün dedin mi hepimiz belirler bir yere gideriz."

Afetler, nerede, ne zaman, hangi büyüklükte, nasıl ve ne türde meydana geleceği baştan bilinemeyen ve tahmin edilemeyen olaylardır. Bu nedenle insanlar/toplumlar afetlere çoğu zaman hazırlıksız yakalanmış ve büyük can ve mal kayıpları vermiştir. Afetler, pek çok telafisi güç olan kayıplara ve özellikle

gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişme sürecinin de yıllarca sürebilen kesintilere uğramasına neden olmaktadır. Bir ülke ne kadar gelişmiş olursa olsun, doğal afetlerden etkilenmektedir. En gelişmiş ülkeler bile, bu doğal afetlerin oluşmasını engelleyememekte, sadece önceden önlemler alarak bu olayların olumsuz etkilerini en aza indirmeye çalışmaktadır (Şahin, 2009:131).

Mahalle muhtarlarına afet durumunda müdahale kapsamında, afete yönelik herhangi bir planlarının bulunup bulunmadığı ile ilgili sorduğumuz sorular dahilinde, katılımcı muhtarların yarısından fazlası kendilerinin böyle bir müdahale planlarının olmadığını ifade etmişlerdir:

Planımız yok bizim nasıl yapalım öyle bir plan muhtar başımıza bizim yapabileceğimiz bir iş değil. (erkek, 62 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Kırsal mahalle muhtarımızdan biri ise, afet durumunda kendi başlarına mevcut duruma göre hareket edeceklerini belirtmiştir:

İnsanların hepsi zaten o anda dışarı çıkar hep beraber üstesinden gelinmeye çalışılır ihtiyaca göre. Öyle bir müdahale planımız yok ama acil durum anında herkes zaten vazifesini bilir müdahaleye geçer. (erkek, 49 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Kırsal bölgedeki bu ilişkiler ile bağlantılı olarak İbn-i Haldun, ekonomik, sosyal ve özellikle siyasal olayların açıklanmasında dayanışma kavramına büyük bir önem atfeder. Dayanışmayı, sosyal ve siyasal düzenin itici gücü, motoru olarak görmektedir. Ayrıca dayanışma olgusu ile sosyal ve siyasal yapı arasındaki ilişkinin iki yönlü olduğunu vurgular. Dayanışma sosyal ve siyasal yapıyı etkilediği gibi, bu yapılardan da etkilenmektedir. Kırsal ve kentsel yaşayışın soy dayanışması üzerindeki etkisi farklıdır. Kırsal yaşam biçimi, soy dayanışmasını pekiştirici bir etkiye sahiptir. Kırsal yaşam sıkıntılı ve güç bir yaşam biçimi olup, kır toplumlarının üyelerini birbirine yakınlaştırır, aralarındaki dayanışmayı artırır. Kır toplumlarının üyeleri arasında görülen bu güçlü dayanışmanın sürdürülmesinde coğrafi koşulların ve üretim biçiminin etkisi büyüktür (Uygun, 2008:53-54).

Kırsalın aksine kentsel olan ancak, daha küçük çaplı ve genellikle dayanışmanın, komşuluk ilişkilerinin daha yoğun olduğu mahalle muhtarları şunları belirtmektedir:

Abi şimdi bak ben mahallede kime kalk dersem kalkar, her sene mahallede hayır yapıyorum ben konu komşunun sayesinde , bana 100 kişi lazım dedim mi hemen gelirler yani. O konuda sıkıntı yok gerekli durumda müdahale anında sağlanır. (erkek, 55 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Burada kahvede hadi yürüyün dedin mi hepimiz belirler bir yere gideriz. Burada konu komşu birbirine çok bağlı zaten. (erkek, 61 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Katılımcı muhtarlarımızdan bazıları ise uygulama olarak değil, ancak sözlü olarak afet anında müdahale ile ilgili bilgi verdiklerini belirtmiştir:

Plan yok da işte vatandaşlara sözlü olarak nasıl önlem alacaklarını afet anında neler yapacaklarını denk geldikçe anlatıyoruz. (erkek, 70 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Diğer bir mahalle muhtarımız ise böyle bir plan oluşturmaya kalktığını, ancak yerel yönetimden destek göremediğinden dolayı gerçekleştiremediğini ifade etmiştir:

Şimdi ben bir eylem planı hazırlayayım dedim ama yalnız kaldığımdan dolayı hazırlayamadım. 5850 konutun yatma yeri olarak hangi odayı kullandığını, diyelim ki bina çöktü, gece mesela oldu deprem, bu kişiler hangi odadayken çöktü bina. Hangi odada yattıklarını bu sebeple belirlemeye kalktım ama bu muhtarın tek başına yapabileceği bir iş değilmiş. O zamanki belediye yönetiminden destek istemiştik, destek vermediler değil, olmaz diye bir şey söylemediler ama arkasını da getirmediler. Düşündük taşındık tek başıma yapmaya kalksam başak çıkaramayacağım olmadı yani. Bizim 22 kişi sivil savunma kursu görenler olarak sertifika falan da almıştık. Her akşam vatandaşımı kursa getirip götürdüm ilk yardım kursuna, deprem anında ne yapacakları, ne edecekleri konusunda bilgilendirdik. Onlarla beraber sivil savunma grubu gibi bir şey kurayım dedim ama yapamadık. Yer, malzeme sıkıntımız oldu. (erkek, 73 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Yapılan çalışmaların uygulamaya geçirilmediğini ve askıda kaldığını belirten mahalle muhtarımız sorunu şöyle belirtmektedir:

Daha önce böyle bir şey yaptık bundan 2008, bir de 2011 de yaptık. Kimlerin kimlere haber vereceği sokaklarda birer kişi belirlemiştik.. Öyle istemişlerdi. Nerde toplanılacak gibi öyle bir çalışma yapmıştık ama sistem şey değişti o da kaldı yani öyle. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Katılımcı muhtarlarımızın diğer bir kısmı ise afet durumuna yönelik kendilerinin bir takım planlarının bulunduğunu vurgulamışlardır:

Sakarya mahallemizde bizim bir pazar yerimiz var, afet meydana geldiğinde hep beraber oraya toplanacağız böyle bir planım var. Zaten en ufak bir sarsıntıda bile kaymakam valilik hemen arıyor muhtarım mahallende bir durum var mı diye, Telefon numara herkeste var. Sel olduğu zaman hemen arar vatandaş. yani elimden geldiğince olumsuzluklara hemen müdahale etmeye çalışıyorum. (kadın, 52 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Diğer bir mahalle muhtarımız, kendi planına göre afet durumunda vatandaşlarını belirledikleri alanda toplayacağını ve vatandaşlarıyla afet durumuyla ilgili birtakım fikir alış verişi yaptığını söylemiştir:

Bizim toplanma alanımız okul bahçesi, okul 3 katlı, yıkılması çok nadir, bahçesi de geniş. Vatandaşın bilinçli olması gerek, bir de çok önceleri konuşuyorduk da, büyük 25-30 katlı binalarda deprem anında çatıya gideceksin. Aşağıya gidersen %90 ölümle karşı karşıyasın, yukarı gidersen %20. Kızak gibi kayarsın (kahkaha atıyor) yani en üstte yukarıda kalanlar bir şekilde kurtulur.(erkek, 63 yaşında, 18 yıllık muhtar)

Sonuç olarak, afet durumunda müdahale ile ilgili genel olarak bakıldığında; mahalle muhtarlarının çoğunda böyle bir planının bulunmadığı, bu konuda çalışmaların yapılmadığı, daha önceki yapılmış olan birtakım çalışmaların tamamlanamadığı söylenebilir. Bu konuda yerel yönetimlerin muhtarlara destek veya teşvikte bulunmadığı gözlemlenmektedir. Afet meydana gelmeden önce oluşturulan afet müdahale planları hayati önem taşımakta, afet durumundaki karmaşayı ve kaos durumunu önlemede etkin rol oynamaktadır. Bu konuda öncelikle yerel yönetimlerin gerekli hassasiyeti göstermesi ve muhtarlar aracılığıyla vatandaşlara iletmesi gerekmektedir.

4.1.3.2. "Gel gör ki belediyeler imara açtı."

Afet durumunda toplanılacak alan, başta deprem olmak üzere bir afet durumunda, hane halkının (ilk fırsatta) toplanma noktasıdır. Afet durumunda kolaylıkla ulaşabileceğimiz güvenli bir alan afet müdahale planının en önemli unsurlarındandır. Muhtarlar da, mahallelerindeki bu güvenli alanı en iyi bilecek, tespit edecek ve afet anında mevcut noktada toplanılması için teşvik edecek yerel yönetim liderlerinden biridir. Bu sebeple araştırmamızda, mahalle muhtarlarımıza afet durumunda toplanacakları bir alanın olup olmadığı ile ilgili mülakat soruları sorulmuş olup, çoğunluğu böyle bir alana sahip olduklarını ifade etmişlerdir:

Acil anda bizim ilk toplanma yerimiz Adnan Menderes pazar yeri bu belirli. Bir keresinde Vali bey vardı, o da bir körfez depremi sonrasında bir duyum aldı Balıkesir de olabilir dendi. O zamanlar herkes için bir toplanma yeri sordular. Biz de o gece burdaki pazar yerinde toplandık. Bu yerimizi bildirdik burası artık sabitlendi. Ama daha başka ekstradan

alanlarımız da var tabi okul bahçelerimiz de var.(erkek, 73 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Yukarıda da ifade edildiği gibi, afet anlarında yada afet riski taşıyan durumlarda bu tür afete yönelik müdahale yada önlemlerin hız kazanmasıyla birlikte, mahalle muhtarlarının önerileriyle belirlenmiş bazı toplanma alanlarının sabit kaldığı görülmektedir. Daha önceki afet deneyimlerinden yola çıkarak toplanma alanlarının olduğunu ifade eden katılımcı muhtarımız şunları söylemektedir:

Şimdi bizde üst taraf çamlık, orası en uygun toplanma yeri. 17 Ağustos depremi olduğunda da orada toplanmıştık o yüzden gene orası diyebilirim. (erkek, 70 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Afet durumundaki toplanma alanları olarak genellikle parklar, pazar alanları, okul bahçeleri vb. boşluk alanlar olmaktadır.

Özellikle yukarıda yeni bir park yaptırdık, toplanma yerimiz orası olur her halükarda. Yani bir afet olması durumunda hepimiz oraya toplanacağız. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Asri Mezarlık olarak tabir ettiğimiz yerimiz, okul bahçelerimiz, DSI'nin ve karayollarının boş alanlarında toplanacağız. (erkek, 70 yaşında, 13 yıllık muhtar)

Çalışmamıza katılan mahalle muhtarlarımızın bir kısmı ise, mahalledeki vatandaşların toplanabileceği alanın bulunmadığını ifade etmişlerdir:

Zaten ortak alan filan mümkün değil benim mahalleimde çünkü görüyorsunuz sokaklarımız çok dar, ha gidelim desek yok bizim öyle toplanacak alanımız.(erkek, 51 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Yanlış ve plansız kentsel yapılaşma sonucunda mahallelerde boş alanlar kalmamakla birlikte, yerel yönetimlerin uyguladığı imar politikaları dolayısıyla toplanma alanının da yok edildiği şöyle vurgulanmaktadır:

Bizim belirlediğimiz alanlar vardı, geniş alanlar, gel gör ki belediyeler imara açtı. Şuan böyle belirli bir alanımız yok, he ama neresi olabilir düşünüyorum ancak öyle okul bahçeleri olabilir. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Yukarıda da vurgulandığı üzere belirlenmiş olan boş alanların imar planına işlenmesi gerekmektedir.

4.1.3.3. "Binalarımızın çoğu sigortalı değil."

Doğal afetlerin beraberinde getirdiği can ve mal kaybıyla birlikte, afet sonrasında meydana gelecek maddi hasarları teminat altına almak için afet sigortaları büyük önem kazanmıştır. Barınma ihtiyacı en temel ihtiyaçlarımızdan biri olarak, afet sonrasında hayatta kalanların en büyük sorunlarından biri haline gelmektedir. Doğal afetleri her ne kadar toplum olarak göz ardı etmeye çalışsak da hayatımızın bir parçası olarak süregelmekte, ayrıca son zamanlarda olduğu gibi daha öncelerde Türkiye pek görülmeyen afetler (Ege Denizinde Bodrum civarlarında meydana gelen 6.6'lık deprem sonrası meydana gelen tsunami) görülmeye başlamakla birlikte, aslında ülkemizde doğal afet risklerinin ne denli ciddi boyutta olduğunu görmekteyiz.

Afet konusunda toplum olarak farkındalık sahibi olmamız gereken hususlardan biri de afete yönelik sigortalama, özellikle de binaların sigortalatılmasıdır. Binalara en çok zararı veren afet depremler olmakla birlikte, ülkemiz en hareketli deprem kuşaklarının birinde bulunmaktadır. Ayrıca nüfusumuzun çok büyük bir kısmı da depreme açık bölgelerde ve korunmasız binalarda yaşamaktadır.

Doğal afet sigortalarının ne tür fayda sağlayacağı ile ilgili yapılacak olan bilinçlendirme çalışmaları ile halkı binalarını sigortalatmaya teşvik etmek gerekmektedir. Bu konuda muhtarlara da afet sigortası ile ilgili mahallerindeki vatandaşları teşvik etmek gibi önemli görevler düşmektedir.

Yaptığımız mülakatlar doğrultusunda, araştırmaya katılan mahalle muhtarlarının büyük bir çoğunluğu binaların sigortalatılması için herhangi bir çalışma yapmadıklarını, vatandaşlara böyle bir teşvikte bulunmadıklarını ifade etmişlerdir. Buna sebep olarak, genellikle devletin yaptırımlar ile sigortalamayı zorunlu tuttuğunu gösterilmiştir:

Binalarımızın çoğu sigortalı değil, ya onları şimdi son zamanlarda çıkan elektrik meselesi var zaten mecbur DASK yaptırıyor açtırabilmek için öyle durup dururken gidip yaptırayım diyen kişi çok az yani. O yüzden yani maddi durumları müsait değil, devletten belediyeden yardım alanlar var bu adama gidip de DASK yaptır diye teşvik yapamazsın sonuçta. İnsanlar zaten mecbur kalınca yaptırdığından dolayı öyle bir şey yapmadım ben. (erkek, 62 yaşında, 18 yıllık muhtar)

Deprem afeti sonrasında meydana gelen kayıpları azaltmayı ve maddi anlamda olabildiğince telafi etmeyi amaçlayan Zorunlu Deprem Sigortası, 27 Eylül 2000

tarihinden itibaren 587 sayılı Kanun Hükmünde kararname ile yürürlüğe girmiş olan ve depremin konutlarda neden olacağı hasarlara karşı güvence sunan bir sigortadır. Deprem sigortası, hem hali hazırda sahip olunan meskenler hem de konut kredisi kullanarak alınan meskenler için devlet tarafından yaptırılması zorunlu kılınmıştır. Halen mevzuatta geçmiş yıllarda yapılmayan ödemelerle ilgili bir cezai işlem uygulaması bulunmasa da, konunun güncelliği ve önemi nedeniyle DASK sigortası olmayan konutlarla ilgili yapılan işlemlerde bazı kısıtlamalar bulunmaktadır.

Konut kredisi alımında konut sigortasının yapılabilmesi için deprem sigortasının yapılması şartı aranmaktadır. Ayrıca Ağustos 2012 ile yürürlüğe giren yeni Afet Sigortaları Kanunu gereğince DASK poliçesi olmayan kişiler artık evlerine elektrik ve su bağlatamamaktadırlar.¹¹

Ancak bu şekilde yapılan zorlamalarla kişiler, bir kereye mahsus olmak üzere bu sigortalamayı yaptırıp daha sonrasında önemsememektedirler. Konu ile ilgili devlet teşvik ve desteğinin olması gerektiği, muhtarımız tarafından şu şekilde vurgulamaktadırlar:

Mahallemizin binaların çoğunda sigorta yok, şimdi şöyle bunu hükümet zorlaştırıyor, yani diyor ki ben sana ruhsatı veririm diyor ancak burada oturabilmen için elektrik, su, sigorta istiyor DASK. Yapıyorsun bunu açarken sonra bir daha yaptırılıyor mu yok. Çünkü sigorta şirketleri normal prim üzerinden yapsa bunu amenna sorun yok. Ama her sene primleri yükseltiyor. Kardeşim benim binam eskiyor ona primleri yükseltiyorsun. Yani sigortalatılmaya yönelik teşvik biz yapsak da bir işe yaramaz ki, insanlar bütçesine göre olanı yapar. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Eski yapıların mevcut olduğu mahallelerde vatandaşların afet sigortalarını pek fazla önemsemedikleri, sigortası yapılan eski binaların ise sadece elektrik, su vb. açtırabilmek yada miras durumlarında kişinin üzerine mülkü edinebilmesi için yaptırıldığı belirtilmektedir:

Hayır değil. Ancak el değiştirirse sigortalattırılıyor o da mecburiyetten. Benim evim dahil babamdan üzerime geçirirken anca sigorta yaptırıldı. Benim mahallem şöyle diyeyim, gece konu önleme bölgesi olarak yıllar önce 68-69larda yapıldı. Halen daha o yıldan beri gece konu önleme bölgesinden çıkarılamadı. Herkesi bilinçlendirmek için harekete geçmeye gerek yok. Bu devletin işi sonuçta maliyeti devlete çıkacak bir şey, devlet yapsın bu işi sonuçta çok basit bir şey pahalı da değil. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

¹¹ Deprem Sigortası Yaptırmak Neden Önemlidir, (t.y.), <https://www.sigortam.net/dask-sigortasi/deprem-sigortasinin-onemi/> (9 Eylül 2017).

Yeni yapılan binalarda sigortalatma oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu tür mahalle muhtarları, mahalledeki vatandaşlarını sigortalamaya teşvik etmeye gerek kalmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu, katılımcı muhtarımız şu şekilde açıklamaktadır:

şimdi şöyle diyeyim, burada zaten binaların çoğu sigortalı, insanlar baya bilinçli, evler de yeni. o yüzden böyle bir teşvike gerek kalmadı. O yüzden bir çalışma yapmadım bende. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Araştırmamıza katılan muhtarların bir diğer kısmı ise binaların sigortalatılmasına yönelik vatandaşlarını teşvik ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu teşvikin belirli bir çalışma dahilinde değil, yalnızca vatandaşlarına sözlü olarak ilettiklerini vurgulamaktadırlar:

Valla biz söylüyoruz, elimizden geldiğince vatandaşı bilinçlendirmeye çalışıyoruz bu konuda, ama ne kadar başarılı olur bu tartışılır. Sadece bizim sylememizle olacak iş değil bu, devlet de teşvik edecek. Zaten zorlamalar da yapılıyor DASK konusunda elektrik su doğalgaz açtırırken mecbur kalınıyor. Biz söylüyoruz söyleriz vatandaşa ama gerisi ona kalmış bir şey. (erkek, 63 yaşında, 18 yıllık muhtar)

Denk gelince oyle söylüyoruz tabi vatandaşa laf arasında falan ama artık BASKI' dir TEDAş' tır filan sigorta olmadan işlem yapmıyor ya, ondan vatandaş da mecbur kalıyor eve girerken yaptırılmaya. (erkek, 51 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Mahalle muhtarları, binaların sigortalatılması konusunda genellikle devletin vatandaşlara teşvik ve destek yapması gerektiğini belirtmekle birlikte, kendilerinin de bu hususta pek fazla çalışmaları bulunmamaktadır. Devletin bazı işlemlerde zorunlu koştuğu bir sigortalatma işlemi yerine, vatandaşlara aşılanacak bir afet bilinci sonrasında binaların sigortalatılmasına yönelik yapılan teşviklerin toplum olarak daha faydalı olacağını açıktır.

4.1.3.4. " Birkaç kez seminerlerde görüşme imkanımız oldu."

Sivil toplum kuruluşları, siyasi otoriteden bağımsız bir biçimde, bireylerin kendi aralarında örgütlenerek, ortak çıkar ve yararlarını ifade edebilecekleri bir temelde ortaya çıkan yapılar olarak görülmektedir (zer, 2008: 96). Sivil toplum kuruluşları kendilerini geliştirmeye çok açıktırlar ve eğer fırsat verilirse dinamizmleri sayesinde

ülkenin gelişiminde büyük görevler alabilecek pozisyondadırlar. Bu şekilde aktif çalışan ve ülkeye büyük katkıları bulunan sivil toplum kuruluşları da mevcuttur.

1999 yılında meydana gelen depremde sivil toplum kuruluşlarının önemi görülmekle birlikte, depremin ardından sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar, siyasal oluşumlar seferber olmuştur. Ortaya çıkan sivil toplum kuruluşlarından çok, sivil toplumun kendisinin seferberliğidir. Ancak gerek geçici, gerek kalıcı yerleşimlerin yapımında sivil örgütlenmeler etkili olamamışlardır. Özellikle acil yardım konularının örgütlenmesinden sonraki süreçte sivil toplum kuruluşları geri çekildikleri görülmüştür (Gümüş, 2004: 3).

Yaptığımız araştırmada, muhtarlarımıza doğal afet ile ilgili sivil toplum ve gönüllü kuruluşlarla irtibat veya çalışma durumları hakkında sorduğumuz sorular dahilinde, büyük bir çoğunluğu sadece birkaç kez verilen seminerlerde bir araya gelme fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir:

Sadece seminerlerde, ilk yardım uygulamalarında filan irtibatımız oldu, başka da olmadı. Çağırılara gidiyoruz öylelikle oluyor. (erkek, 51 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Şurada aşağıda bir okul var neydi onun adı, Albay Tayyar Lisesi, orda bir seminer verdiler imamımız, ben, seçtiğimiz vatandaşlar oldu onlarla birlikte bir eğitim seminer gibi bir şey almıştık acil durumlar hakkında. (erkek, 49 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Görüldüğü üzere, çoğu mahalle muhtarları ile sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kuruluşların görüşme imkanları yalnızca seminerle kısıtlı olup, aktif bir çalışma imkanları bulunmamaktadır. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının bu hususta geri çekildikleri yada devlet desteği alamadıkları görüşünü destekler niteliktedir.

Mülakata katılan mahalle muhtarlarımızın birkaçı ise sivil toplum ve gönüllü kuruluşlarla irtibat halinde olduklarını ve bu tür çalışmalarda bulduklarını belirtmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalıştığı halde muhtarların yetkilerinin azaltılması dolayısıyla başarı sağlayamadığını vurgulayan mahalle muhtarımız sorunu şu şekilde ifade etmektedir:

Biz sivil savunma ile işbirliği yapıyoruz o da cılız kalıyor yani. Hep kendi kendimize kalıyor. Bir de şu var işte şimdi bunlar 2006 aşağı yukarı 11 sene önce 5490 sayılı bir kanun çıktı o güne kadar muhtarların yetkileri vardı. O kanunla beraber her şey var bir yetkimiz yok. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Evet evet hiç irtibatımız kesilmiyor bu kuruluşlarla, zaten kaymakam Bey de zaman zaman topluyor. Hatta geçenlerde bir yenisini daha yaptık tüm Altıeylül muhtarları ve Kaymakam bey ile değerlendirme yaptık bu doğal afetlerle ilgili, ama sivil toplum kuruluşlarıyla da sürekli görüşüyoruz yani. Toplantılar, değerlendirmeler veya işte seminerler yapıyor bunlara katılıyoruz. (erkek,62 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Yukarıdaki ifadeleri baz alarak, muhtarların sivil toplum kuruluşları ile gerçekleştirdikleri çalışmaların, sadece birkaç seminer ve toplantıdan ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, mahalle muhtarlarının sivil toplum örgütlerinden daha çok devletin kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği ve çalışma içerisinde oldukları görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının toplumun kanaatleri ve kamu yönetiminin kararları üzerinde etkisinin artması; kamu yönetimi ve sivil toplum ilişkilerinin geliştirilmesi; kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar arasındaki diyalog imkanlarının genişletilmesi Türkiye'nin demokratikleşme serüveninde çok önemli bir rol oynamaktadır. Kamu-STK diyalogu demokratik, çoğulcu, istikrarlı ve gelişmiş bir toplumsal düzenin inşası için bu kadar büyük bir önem taşıırken, yapılan araştırmalarda bu potansiyelin Türkiye'de tam olarak hayata geçirilebildiğini söylemekten uzakta olduğumuz görülmektedir (TÜSEV, Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi, 2014: 1).

4.1.3.5. "Bizim yapabileceğimiz iş değil, zaten Emniyet var."

Afetler meydana geldiğinde yaşanan can ve mal kayıplarının yanı sıra, insanların buldukları bölgeleri terk etmesiyle birlikte istismarcılar ve suçlular bundan fırsat çıkarmaya çalışıp terk edilen bölgelerde yağma yada hırsızlık yapabilmektedirler. İnsanlar yaşadıkları tedirginliğin yanı sıra gerekli güvenlik önlemleri alınmadığından dolayı suç vakalarının artması afetzedelerin sorunlarını daha da arttırmaktadır. Ülkemizde 2011 yılında gerçekleşen Van depremi sonrasında afetzedeler, büyük bir tedirginlikle karşı karşıya kalmışlardır. Depremden canlarını kurtaran Vanlılar, bu kez de evlerindeki eşyalarının, paralarının çalınması korkusu yaşamışlardır. Depremzedelerden bazıları her mahalleden ayrı bir hırsızlık olayını anlatırken bazıları da çadırlarda taciz ve tecavüz vakalarının yaşandığını belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde 2009 yılında İstanbul'da ve Tekirdağ'da

gerçekleşen sel felaketi sonrasında durumu fırsat bilen istismarcıların, bölgedeki fabrikalar, atölyeleri yağma ettiği ve polis müdahalesinin yetersiz kaldığı görülmektedir.

Araştırmamızda, afet durumunda istismarcılar ve suçlulara yönelik eylem planlarına dahil sorduğumuz sorularda, katılımcı muhtarların çoğu böyle bir eylem planlarının bulunmadığını, bu tür önlem ve uygulamaların güvenlik güçlerinin görevi olduğunu ifade etmişlerdir:

O konuda herhangi bir düşünce ve önlemim olmadı ama onu emniyet güçleri, polis, jandarmanın görevi olduğu için onlar gerekli önlemi alır zaten. (erkek, 70 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Zaten emniyet bilir bu olayı. Bak canım kardeşim. Bu müessese öyle bir müessese ki 30 senedir söylediğim bir şey var köyler hariç. İl ve ilçe bütün muhtarlıkları kaldıracaksın bütün Türkiye'de. Ya yetki vereceksin ya da kaldıracaksın. Şimdi sizin yetkiniz yok ama size görev veriyorlar netice alabilir misiniz, hayır. Yaptırım şükür olmaz. Şunu özellikle baş başa söylüyorum yani şu kanun bunun çerçevesinde sorular yöneltmelisiniz. Bir de şunu söz ediyorum. Görevdeyken toplantılarımda şunu söylemişimdir. Masa başında karar vermeyin arkadaş. Gelin icraatı önce kendiniz yapın sonra karar verin diyorum. Tabii bu batıyor. Sonra dışlanıyorum. Geçen Balıkesir milletvekili geldi, 15 kişi filanız. Samimi söylüyorum 2 tane kanun mevzuu oldu. Ben bilemem muhtarım dedi. Nasıl bilemezsin ya? Sen kaldırdın parmağı ben kaldırmadım. Sen milletvekili olarak cevap veremezsen ben muhtar olarak ne yapabilirim? Yani Türkiye'miz öyle laçkalaştı ki kimsenin bir şey bildiği yok. İşte 550 tanesi ve bunun altı masaya oturmuş emrediyor. Yani kardeşim yetkisi yok muhtarın nasıl emredersin bunu? İleriye gitsen suç, geri kalsan gene suç. Ben bunu vali beye sordum ama yok adam cevap vermiyor yani. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Yukarıdaki ifadelerde, mahalle muhtarlarının üzerlerine düşen görevler ile verilen yetkiler arasında çelişki olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca muhtarlar, afet durumunda bu şekilde meydana gelecek olumsuzluklara karşı eylem planında sadece emniyet teşkilatı ve diğer kolluk kuvvetlerinin vazifesi olduğunu ifade etmekle aslında vatandaşlık görevleri hususunda da birtakım eksiklikler olduğunu düşündürmektedir. Afet durumlarında genellikle kurum ve kuruluşların yardımlarından ziyade vatandaşların ve bölge halkının birbirine daha fazla yardım ettiği bilindik bir gerçektir.

Bulgularımız neticesinde mahalle muhtarlarının bir kaçı ise, afet durumunda istismarcılar ve suçlulara yönelik olarak mahallelerinde birtakım yöntemlerle

müdahale edeceklerini belirtmişlerdir. Mahallesindeki vatandaşlarıyla birlikte hareket ederek bu konuda önlem alacak mahalle muhtarımız şunları söylemektedir:

Allaha şükür öyle bir durum olmaz ben hallederim hepsini. şu cadde ve bu cadde kalkın 50 kişi lazım koruyacak dediğim vakit şimdi sağ soldan gelen yabancıları biliyorum ben hemen pat diye alıyorum, istiyorum kimlik soruyorum niye geldiniz kanser için. Hemen arıyorum polisi hemen yakalattıyorum. Evet kendi halkım kendi vatandaşım rol oynayacak yani. Geçen emniyet müdürümüz, jandarma komutanımız, kaymakamımız toplantısına katıldık, 4-5 saat sürdü. Konular mahalledeki yardıma muhtaçlar olaylar, emniyet amirimizin konuşmaları, biz telefonumuzu kaldırdığımız vakit dakikada karesi belediye başkanımız emniyet güçlerimiz gelir yani zaten. (erkek, 55 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Ya öyle bir şey olursa zaten 8 tane azam var, AFAD da var. Kurtarılacaklara gerekli yardım ve yönlendirmeyi yaparız her sokağa gerekirse birer kişi dikeriz bu da tabii mahallemiz küçük olduğu için. Bir Bahçelievler, Kuvayi Milliye mahallesinde bu mümkün değil. Muhtarın yapabileceği bir iş değil. Benim 1.100 tane seçmenim var 1.500 tane vatandaşım var adamın çoluğunu çocuğunu dahi tanıyoruz zaten küçük çaplı bir mahalle olduğu için. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Genellikle eylem planlarının mevcut olduğunu belirten muhtarlarımız bu konuda mahalle sakinleri veya azaları ile bu konuda rol alacaklarını belirtmektedirler. Küçük çaplı mahallelerde bu durum mümkün olabilmekle birlikte daha geniş çaplı mahallerle bu planın sağlanamayacağı da vurgulanmaktadır.

4.1.4. Algılar ve Güven

Afet durumlarında yaşanan kaotik ortamda bireyler, diğer kişilere veya kurum/kuruluşlara güven duymak isterler. Güven kavramı, genel itibariyle umulan beklenen şekilde gösterilen davranış ve inanma duygusudur. Bu bölümde muhtarların afet durumlarında kurum/kuruluşlara olan algı ve güven duygularına yönelik bir takım bulgulara yer verilmiştir.

4.1.4.1. "En çok yerel yönetimlere güveniyorum."

Ülkemizin önemli bir kesimi deprem, su baskını, erozyon, yangın gibi afetlere maruz kalmaktadır. Afet zararlarını azaltmak için mümkün olduğu kadar tüm kurumların ve kaynakların afet öncesinde zarar ve riski azaltmaya, afet sırasında

güvenli bir müdahaleye ve afet sonrasında etkin ve adil bir şekilde yaraların sarılmasını içerir. Nüfusumuzun büyük bir kısmı belediye sınırları içinde iskan edilmekte ve milli gelir buralarda oluşmaktadır. Afetlere karşı alınacak önlemler içinde planlama ve denetim başta olmak üzere diğer müdahale çalışmaları gibi pek çok konu yerel yönetimlerin sorumluluğu altındadır (Esen, 2007: 489-495).

Bu çerçevede, mahalle muhtarlarına afet sürecinde Balıkesir halkına sunulacak destek ve yardım ile ilgili sorduğumuz sorular dahilinde (Valilik, Belediye, Sivil Toplum Kuruluşları seçenekleri kapsamında); mahalle muhtarlarının çoğu, afet durumunda en çok Belediyelerin kendilerine yardım ve destek sunacağını ifade etmişlerdir:

Biz halk olarak bırakın burada olmasını Van'da bile deprem olsa yardım ederiz zaten. Valiliğe güvenirim, Kızılay'a, Belediyeye hepsine güvenirim onlar bizim babalarımız sonuçta. Ama tabi bizim başımız sıkıştığında hemen Karesi Belediyesi'ne gideriz yada ararız. Eğer orayı aşan bir durum olursa Büyükşehir Belediyeye gideriz. Yani en çok güven duyduğumuz Belediye denilebilir. (erkek, 49 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Kesinlikle düşünüyorum. Valilik, Kaymakamlık olsun sosyal devlet anlayışını yerine tam olarak getiriyorlar. Ama özellikle Karesi Belediyesi vatandaşlarına hizmeti tam anlamıyla sunuyor. Kızılay' dır, Akut'tur yani bu gibi sivil toplum kuruluşlarına tam bir güvenim yok. Belki de henüz böyle büyük bir afete maruz kalmadığım için başıma gelmediği için olabilir. Ama bana yani devlet kurumları, sosyal devlet daha çok güven veriyor. En çok Belediyeye, Karesi Belediyemize güven duyuyorum bu konuda. (kadın, 52 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Yukarıdaki ifadeler dikkate alındığında, muhtarların sivil toplum kuruluşlarına pek fazla güvenmedikleri, devletin kurumlarına daha fazla güven duydukları söylenebilir. Yapılan araştırmalarda da (Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi, 2014: 18) STK'ların itibarını etkileyen faktörlerin %66'sı olumsuz içerikli olduğu görülmektedir. İdeolojik olmak, çıkar odaklı olmak, pasiflik gibi olumsuz faktörlerin en çok vurgulanması, itibarın negatif inşası hakkında önemli fikir vermektedir. Genel olarak STK'ların genel sivil toplum itibarının düşük olduğu söylenebilir.

Vatandaşların görüş yada taleplerinin tek bir merkezde toplanmasını sağlayan Beyaz Masa birimlerinin de, güven hususunda belediyelere önemli katkılar sunduğu görülmektedir:

En çok Belediyenin bize hizmet vereceğini destek olacağını düşünüyorum. Karesi Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi'ne en ufak bir

durum olduğunda beyaz masayı arıyoruz zaten gerek kendimiz gerek vatandaşımızla ilgili, anında ilgileniyorlar sağ olsunlar. O yüzden Belediye diyorum en çok güvendiğim. En çok bize Belediye yardım eder. (erkek, 64 yaşında, 3 yıllık muhtar)

Edindiğimiz bulgular neticesinde mahalle muhtarlarımızın neredeyse yarısı ise bir afet durumunda Balıkesir halkına en çok Valiliğin destek ve katkılarını sunacağını vurgulamışlardır:

Valiliğe, belediyeye, sivil toplum kuruluşlarına hepsine güven duyuyorum tabi ama en çok Valiliğe güven duyuyorum. Çünkü yetki olarak da zaten Balıkesir'de en üst mevki olarak onlar yardımcı olurlar bize. (erkek,67 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Araştırmamıza katılan muhtarlarımızın birkaçı ise afet durumunda vatandaşlara en çok STK'ların yardım ve destek sağlayacağını belirtmişlerdir.

Şöyle bir şey var. Ben mesela yıllar önce valilik bize bir brifing verdi. 2005-2006 yılları gibi. Konuştu, doğal afetle ilgili anlattı. Sivil Savunma Müdürlüğüydü sanırım. Ben de söz istedim dedim sayın Valim bakın 1999 depremi 5-6 senelik mevzu, dünya kadar can gitti. Kalanlar ikinci bir deprem yaşadı ama ne bir kanalizasyon ne de barınacak yer ne su var. İnsanlar kendi hallerine terk edildi, dumanı çıktı insanların dedim. Sokaklar tıkanıp insanlar kımıldayamadı. Bize büyük bir deprem olsa nerde toplanacak bu insanlar, bu gölgede 5-10 bin çadır kurulabilecek mi. Buraların kanalizasyonu hazır döşenmiş mi, su ihtiyaçları bu alanda giderilebilecek mi dedim. Konuştum işte anlattım. Sonra Vali bey döndü müdüre, hadi cevap ver muhtarına dedi. Cevap var mı yok. Çünkü uygulamada yok. Bizim Türk insanının her şeyi lafta. 3 belediye var mesela Karesi, Altıeylül, Büyükşehir. Neden toplanma bölgeleri yok, niye yapılmıyor. Valilik şu anda şehrin mülkü amiri. Vali Bey her yere emir verebilir. Vali Bey yapın dese yapılır ama bir yeri eksik kalıyor. Ya tam hale getir şunu, yerleri belli olsun. Kızılay mesela diyor ki çadırım hazır sana çadır vereyim hemen diyor, çünkü hazırlıklı malzemeleri hazır.

En çok Sivil Toplum Kuruluşlarına Kızılay'a, Akut'a (özellikle Kızılay) güven duyuyorum. (erkek,63 yaşında, 18 yıllık muhtar)

Burada devlet ve kurumlarına karşı güvensizlik duyan muhtarlarımızın sivil toplum kuruluşlarına güvendikleri de ayrıca dikkat çekmektedir.

4.2. Belediyeler ve Doğal Afet

Türkiye' de il ve ilçe yönetimleri muhtemel doğal afetlere ilk olarak müdahale edecek birimlerdenidir. Ayrıca bu birimlerin afet yönetim sisteminin diğer

aşamalarında da doğrudan görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (Erençin ve Çakır, 2008:26). Afet öncesi, afet anı ve afet sonrası süreçte belediyeler destek birim olarak yetkilidir. Bu bölümde Büyükşehir Belediyesi ve merkez ilçe belediyelerinden elde edilen bulgular afet farkındalığı, farkındalık çalışmaları, önlem ve müdahale çalışmaları, algılar ve güven başlıklarıyla kategorilendirilmiştir.

4.2.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

Ülkemizde afetlere karşı hazırlıklı olmak için tüm kurumların ve fertlerin entegre ve farkındalık çalışması yapması gerekmektedir. Bu bölümde katılımcı belediyelerimizin bağlı oldukları bölgelerdeki doğal afet farkındalıklarına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1.1. "Deprem riski belli zaten"

Yaptığımız mülakatlar sonucunda Balıkesir Merkez'deki 3 belediyemize (Karesi, Altieylül, Büyükşehir) bağlı bulunan il veya ilçelerindeki doğal afet riskleri hakkında sorduğumuz sorular dahilinde, araştırmaya katılan yerel yönetim liderlerinin çoğu, bölgelerinde öncelikli riskin deprem olduğunu, ikincil risk olarak su baskını/sel riskini belirtmişlerdir:

Birinci öncelik deprem, deprem yönünde riskliyiz. İkinci öncelik sel ve üçüncü öncelik orman yangınları. Bu üç konuda da riskli bölgedeyiz.(erkek, 43, 13 yıldır belediyede)

Deprem riski belli zaten, küçük çapta su baskını riski olabilir kırsal mahallelerimizde, onun dışında toprak kayması gibi çok yaygın bir olayımız yok. Yani en başta deprem geliyor. Sel ve deprem ilk öncelikli riskli.(erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Bağlı olduğu bölgesinin en çok sel ve su baskınları riski taşıdığını belirten yerel yönetim liderimiz şunları ifade etmektedir:

Bizim Altieylül'ün taşan dereleri var. Aşırı yağmurlarda derelerin taşması ile su baskınları sorunları yaşabiliyoruz. Genellikle aşırı yağışlarda, hızlı yağışlarda olan 15-20 dkkalık hızlı bir süreçte. Bizim genelde en büyük sıkıntımız bu. Onun dışında kar ile ilgili, bizim Altieylül ilçemizin 81 tane kırsal mahallesi var, ovada olan mahallerimiz, dağda olan mahallerimiz var. Özellikle dağ kesimde olan

mahallelerimizde yani karın fazla yağmasına afet diyelim açıkçası. Orada geçen sene ve önceki sene daha kötü olmuştu. Deprem konusunda Büyükşehir Belediyesi önceki araştırmasında bunun üzerine çalışma yaptı. Sonuçları da açıklandı mı açıklanacak mı öyle bir şey. Deprem fay hatlarının nereden geçtiği özellikle Karesi ilçesinde tarafında sırtlan bölge gidiyor yukarıya doğru. Geçen Ege denizinde Asos'da oldu. Tabi sarsıntı bizi de etkiliyor. Orası 6 ile sallandı burası da etkilendi. He Balıkesir'in şöyle iyi bir yanı var, yüksek katlı bina sayısı burada çok az, genelde binaların yüksekliği 4-5 katlı, 6-7 katlı tek tük, alçak katlı binalar riski berataf ediyor tabi ama binaların yapılış tarihi eski olduğu için o bir dezavantaj olabilir, çünkü eski binaların beton kalitesi vs. daha düşük olduğu için risk taşıyor olabilir. Bir de olumsuz yani ovalarda yapılaşmanın artması ki çevre yolu şimdi bir sınır, çevre yolunun üst kısmında yapılaşma var, Allahtan çevre yolu var da yapılaşma sınırlandırılmış, yoksa ovalarda yapılaşma sivilaşmanın çünkü depremde sivilaşma olur çünkü su var altında bu bir dezavantaj. Şimdi yeni 100 binlik planlarda yapılaşma dağlara doğru veriliyor.(erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Buradan hareketle, yüksek kesimlere ve sulak alanlara yapılaşmanın yapılmaması gerektiği, böyle bir yapılaşmanın özellikle deprem riskini arttırabileceği sonucu çıkartılabilir. Depremlerin yıkımları açısından Türkiye dünya 5.'sidir. Bu durum, yapı niteliğinin ve alan kullanılmasının kötü seçilmesinden, ekim alanlarında yerleşim kurulmasından ve bilimi kullanmamaktan kaynaklanmaktadır. Bir ülkede ekonomi ne kadar iyiyse deprem sizden o kadar uzaktır. Balıkesir'in kuzeye yada batıya doğru yerleşmesi gerekmektedir. Oynak, sulak ve gevşek yerlerde yapılaşmaya izin verilmemelidir. Ovalar sadece tarımsal alanlar içindir. Eğer tarım alanı yapıyla kapatılırsa, bir deprem gelir ve bunun bedelini size ödetir.

Muhtarlar da belediyelerin genel görüşüne paralel olarak, öncelikli olarak mahalle/bölgelerinde deprem riski olduğunu belirtmişlerdir. Ancak belediyelerin, bölgelerindeki afet risklerine yönelik farkındalığın muhtarlara kıyasla daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.1.2. "Sosyolojik açıdan bunalıma sokan, etkileyen öyle çok fazla afet yaşanmıyor."

Araştırmamıza katılan belediyelerin hemen hemen hepsi, muhtemel doğal afet risklerinin ilimizi pek fazla etkilemeyeceğini, yalnızca bölgesel olarak bir takım etkilerin oluşabileceğini belirtmişlerdir:

Bizim en çok sellerden kaynaklı sıkıntımız oluyor ve de kışın. Çay deresi mevkii bölgesinde, işte bizim Dinkçiler ile Aygören arasında geçen bir deremiz var, bir de Gaziosmanpaşa mahallesi sütlüce tarafında var. Buralarda taşkın sularıyla özellikle çok sıkıntı olabiliyor. Kışın kırsal mahallelerimizde karın fazla yağmasından dolayı yollar kapanıyor, ağaçlar devriliyor, hayvanlar yayıldığı için karda kalmışlardı hatta gazetelere falan çıktı onların kurtarılma olayları oldu. Bu insanlar için de geçerli hastalık durumunda. ani su baskınları, kar yağışları bunlar ilçemizde insan hayatını etkileyen faktörler. Deprem açısından da bir avantajımız var çünkü Altıeylül bölgesinin yapılaşması genelde dağlık kesimde. Yapılaşma dağlarda olunca zemin daha sağlam her halükarda. Ama yani insanları etkileyen sosyolojik açıdan bunalıma sokan etkileyen öyle çok fazla afet yaşanmıyor. Daha da başa gelmediği için.(erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Burada "sosyolojik açıdan bunalıma sokan bir afetin yaşanmadığı" şeklinde bir düşünce yapısı afet bilinci yaratılmasının önüne set koymaktadır. Bu tür yanlış düşüncenin yerel yönetimlerde mevcut olması, afet farkındalığı kazanması gerekenler toplumdan önce yerel yönetimler mi sorusunu ortaya koymaktadır. Doğal afetlerden en çok depremin bölgesine zarar verebileceğini belirten belediye temsilcimiz şu şekilde açıklamaktadır:

Depremde büyük çapta yıkıma uğrarlar gerek bina olarak gerekse vatandaşlar, ama diğerlerinde bu şekilde büyük bir yıkıma sebep olmaz. Ağır hasar vericek bir konu değil sel ve diğer toprak kayması vs. konusu, can kaybına da pek sebep olmaz sadece maddi kayıplara sebebiyet verebilir. Alt yapı baskının sorunu ama alt yapı sağlam ama her zaman için revize edilmeye ve bakım işlemlerinin sürekli olarak yapılmasına ihtiyaç vardır.(erkek, 54 yaşında, 11 yıldır belediyede)

Yukarıdaki ifadede, mevcut belediyenin bölgesindeki binaların sağlam olmadığını içselleştirdiği görülmekle birlikte, muhtemel bir afetin yaratacağı yıkıma toplum olarak rıza mı gösteriyoruz şeklinde düşündürmektedir.

4.2.1.3. "Sağlıklı bir verimiz olduğunu düşünmüyorum."

Afetlerin gerçekleşme zamanı bilinemediğinden her vatandaşın her an her yerde karşılaşabileceği bir afette kendini en iyi nasıl koruyabileceğini bilmeye ihtiyacı vardır. Özellikle dezavantajlı gruplar, engelli bireyler ve aileleri afet sırasında ne yapacaklarını bilemedikleri için daha çok korunmaya ihtiyaç duymaktadırlar. (Afet Engelini Birlikte Aşıyoruz Projesi, 2016).

Mülakatımıza katılan merkez belediyelere, afet durumunda il/ilçelerindeki dezavantajlı gruplara hakimiyet hususunda bir takım sorular sorulmuş olup; araştırmaya katılan belediyelerin çoğu, bu tür gruplara ait ellerinde sağlıklı verilerin bulunmadığını ifade etmişlerdir:

Benim bildiğim kadarıyla yok ama ilk defa önemli bir konu, dikkat çektiğiniz için teşekkür ediyoruz ama o şekilde verimiz yok, sağlıklı bir verimiz olduğunu düşünmüyorum.(erkek, 54 yaşında, 11 yıldır belediyede)

Diğer bir belediyemiz sayısal verilerin bulunmadığını şu atfla rasyonelleştirmektedir:

Sayısal veri bizde şöyle yok, bu TANAP denen projede zaten Marmara bölgesinde bu tür projeler AFAD üzerinden yapılıyor, onlar bizden aldıkları verilerle çalışma grupları oluşturuyorlar. bu çalışma gruplarında işte cenaze hizmetleri, defne hizmetleri, kurtarma hizmetleri gibi farklı farklı görevleri var. yani genel analizleri zaten Marmara bölgesinde AFAD birimleri yapıyor. Böyle bir paydaş listesi var. Bu da TANAP diye geçiyor. Bu TANAP'da herkesin yapacağı görevler belli, lojistik ile ilgili, cenaze ile ilgili, kurtarma ile ilgili, o yüzden bizim kendi planımız yok biz sadece elimizdeki verileri AFAD bölge ile paylaşıyoruz.(erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

Bu tür dezavantajlı gruplara ait sayısal verilerin ellerinde mevcut olduğunu belirten belediyemiz ise şunları belirtmektedir:

Sayısal verimiz var, bu konuda Kültür ve Sosyal İşlerde mevcut bu sayılar. Bizim orada ALGEM diye yapmış olduğumuz bir merkezimiz var, orada sosyologumuz var zaten. Yaşlılara kişisel bakım hizmetinden tutun, eğitimler, sosyal marketi vs., yani şunu anlatmaya çalışıyorum sayısal veriler orada çok daha sağlıklı mevcut. Yaşlı engelli gençler, sakatlar, yoksul aileler hepsi hakkında adresleri, ihtiyaçları bilgi mevcut Ama öyle bir afet durumuna yönelik eylem planı falan yapılmadı sanırsam.(erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Burada genel olarak bakıldığında mülakata katılan belediyelerimizin çoğunda, afet durumlarından olumsuz etkilenecek kişiler yada aileler hakkında sağlıklı verilerin olmadığı görülmektedir. Elinde bu tür verilen mevcut olduğunu belirten belediye yetkilisi ise, sadece belediyesinin yardım ve sosyal işler bağlamında ulaştığı veya başvuruda bulunan vatandaş ile ilgili ellerinde veri bulunduğunu ifade etmektedir. Muhtarlar ise, bu tür verilere ilgili kurumların sahip olacağını varsayıyorlardı. Oysa görülmektedir ki, ne muhtarlarda ne de belediyelerde bu tür bulunmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Valiliklere bağı AFAD işbirliğiyle yapılan "Afet Engelini Birlikte Aşıyoruz Projesi" kapsamında, engelli bireylerin ve bunların ailelerin, bir afet durumunda nasıl hareket etmelerini gerektiğine yönelik eğitimler verilmektedir. Ancak dezavantajlı grup olarak sadece engelliler değil, yaşlılar, hastalar, yoksullar, kimsesizler de bu grup kapsamındadır. Bu kişilerin çoğu zaten bağı olduklara belediyelere birtakım konular dolayısıyla başvurabilmektedir. Bu sebeple, her belediyenin bağı olunan il veya ilçesindeki dezavantajlı kişilere yönelik veri elde etmesi mümkün görülmektedir.

4.2.1.4. "Bizden istenen ne varsa o yardımı gerçekleştiririz."

Afet sırasında veya hemen sonrasında, mümkün olan en kısa süre içerisinde çok sayıda insan hayatının kurtarılması ve yaralı kişilerin tedavisinin sağlanması, vatandaşların barınma, beslenme, ısınma, kurtarılma, korunma, güvenlik, psikolojik destek gibi hayati ve temel olan gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir. Bu kapsamda afet durumunda gereksinim duyulacak malzeme ve bunların sayısı hakkında belediyelerimize sorduğumuz soruların neticesinde; araştırmamıza katılan belediyelerin tümü, bu verilerin AFAD tarafından temin edildiği ve AFAD'ın talebi doğrultusunda belediyelerin kendi bünyesinden yardımda bulunduğunu ifade etmektedir:

AFAD var, Valiliğe bağı, veriler onlar da daha fazla çünkü. Afet anında onların koordinasyonunda Belediye, İl Sağlık Müdürlüğü, Milli Eğitim ve diğer kurumlar AFAD'ın yönlendirmesine bağı olarak harekete geçerler. O yüzden onların ellerindeki veriler, kaynaklar ve öncelikler nedir bilmiyorum. Biz sadece bu AFAD'la taahhütlerimiz var, ekipman, araç, dozer, taşıyıcı, yangın söndürücü ne varsa bu tür şeylerle ilgili personel veya ekipman desteği veriyoruz. Afet anında büyükşehir ve ilçe belediyelerin personel veya ekipman destekleri aynı yerden koordine oluyorlar, ayıramıyorsunuz öyle bir durumda." (erkek, 54 yaşında, 11 yıldır belediyede)

Burada belediyelere AFAD'ın koordinatörlüğünde görevler verildiği ve bu sistem doğrultusunda kurumların afet durumlarında üzerlerine düşen destek ve hizmeti sağladıkları görülmektedir.

Bu bir projeksiyondur, öngörüdür. Sayısal verilerin olduğunu, buna göre bizim destek olarak da tabi Büyükşehirin de şeyi var. Özellikle DSİ' nin karşısında Fen İşleri var, onun karşısında afet alanı var toplanma yeri

olarak. Çadırdır şeydir, yani AFAD' in sistemi Büyükşehir'in dahilinde bizden istenen ne varsa o yardımı gerçekleştiririz." (erkek, 54 yaşında, 11 yıldır belediyede)

Bu sayılar verilerde dediğim gibi AFAD'ın elinde mevcut, bununla ilgili Balıkesir Merkez'de ve Akhisar'da olmak üzere 2 tane depoları var. Barınma, gıda, ve lojistik ile ilgili planlamalar gene AFAD üzerinden yürütülüyor. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

Üç merkez belediye ile yaptığımız mülakatlar ve ayrıca Balıkesir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD) ile yaptığımız görüşmeler dahilinde; Türkiye Afet Planı'nda belediyelerin de dahil olduğu toplam 26 hizmet grubu (Sağlık Bakanlığı İl Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Emniyet Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü vs.) ile birlikte AFAD'ın koordinesinde görev paylaşımı ve ortak bir çalışma yapılmaktadır.

4.2.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları

Farkındalık yaratmak ve hazırlıklı olmak, bireyden başlayarak topluma sirayet eden, adeta bir kelebek etkisi yaratan durumlardır. Bireylerin afet konusunda eğitimi, bilinçlendirilmesi ve hazırlıklı hale getirilmesinde gerek merkezi yönetimler gerekse yerel yönetimler bir bütün içerisinde hareket etmelidir. Çalışmamızda farkındalık yaratma çalışmaları ile ilgili merkez belediyelerimize birtakım sorular sorulmuş ve bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.2.2.1. " Bireye dokununcaya kadar birebir bu eğitimi gerçekleştirmek lazım."

Ülkemizde ister doğal, ister teknolojik veya insan kaynaklı olsun, büyük afetlerin zararlarının önceden yapılacak planlama ile azaltılmasına yönelik önlem alınmasından çok, acil durumlar ortaya çıktıktan sonra uygulanacak müdahale ve afet zararlarını azaltmaya yönelik önlemler alınması uygulamaları ağırlıktadır (Erkal ve Değerliyurt, 2009:162). Ancak afetlerde hayati tehlikeleri önleyebilmek için afet öncesinde yapılacak hazırlık, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları çok büyük önem kazanmaktadır.

Afet konusundaki verilecek eğitimlerin temel amacı; halkın eğitim yoluyla riskleri öğrenmesi ve kendisini, ailesini, yaşadığı mekanlarda afetlere ve özellikle

depreme hazırlaması ve depremin başa çıkılabilir bir olgu olduğunu öğrenmesi olmalıdır.

Mülakata katılan belediyelerin hemen hemen hepsi, afete yönelik bir takım çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Yapıldı bir sürü eğitim, çevre temizliğinden tutun, yangın deprem üzerine bir sürü bilgilendirme çalışması yapıldı. Ben teknik kısmında olduğum için hepsine net cevap veremiyorum. Ama yapıldığını biliyorum. Biz kendi içimizde bile belediyede yangın ile ilgili çalışma yaptık sonuçta yangın da bir doğal afet..(erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Zaman zaman konferanslar, söyleşiler yapılıyor. Tabi buna yeterli demek doğru değil. Her zaman için eğitim ve bilinçlendirmek gerek bireye dokununcaya kadar birebir bu eğitimi gerçekleştirmek lazım. Kurumların ne derler görevlerini yerine getirmek amaçlı yaptıkları ritüel şeylerdir bu eğitimler.Bu tür seminerlerde anketlerde düzenliyoruz çünkü sonucu görmek gerekiyor.Ve anketler yönlendirici oluyor bu konularla ilgili. Bu anketlere göre de bir sonraki pozisyonumuzu belirleyip eksiklerimiz varsa onları tamamlamaya çalışıyoruz. Ama genelde geri dönüşler olumlu yönde oluyor.(54 yaşında, erkek, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Diğer bir belediye temsilcimiz ise afete yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının sadece okullarda yapıldığını, topluma yönelik geniş kapsamlı bir çalışmanın bulunmadığı "*Kampanya yok ama şöyle okullarda yapıyoruz biz bu çalışmayı AFAD ile işbirliği içinde.*" şeklinde belirtmektedir.

Yukarıdaki ifadeler dikkate alındığında, belediyelerin afete yönelik olarak bir takım çalışmalar yaptığını, ancak bu çalışmaların sistematik ve yeterli düzeyde olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca belediyelerin afet öncesine yönelik önlem planları oluşturmadıkları, genellikle sonuç odaklı ve afet sonrası duruma yönelik çalışmalar yaptıkları gözlemlenmektedir.

4.2.2.2. "Afet konusunda çok daha bilinçliler."

Afete hazırlık süreci, bireyin, ailenin ve ilgili tüm resmi ve özel kurumların işbirliği yapmalarını ve sorumluluk almalarını gerektirir. Afet bilinci ve afetlere hazırlık, bireyin güvenli yaşam kültürünün bir parçası olmalıdır. Bu sebeple afete yönelik okullarda verilecek eğitimler de hayati önem taşımaktadır. Çünkü eğitim ailede başlayıp, okulda devam etmektedir.

Merkez belediyelerimize okullardaki afetlere yönelik çalışmalar ile ilgili sorduğumuz sorular dahilinde, katılımcı belediyelerimizin çoğu, okullarda afetlere yönelik çalışmalar gerçekleştirdiklerini, öğrencilere afet bilinci kazandırmak için eğitimler uyguladıklarını belirtmişlerdir:

Belediyemiz İtfaiye Daire Başkanlığınca ve AFAD il Müdürlüğünce öğrenim sezonu boyunca ilkokul ve ortaokullara hem deprem afet bilinci, hem yangın bilinci yangın önlemeye yönelik hizmetler ile ilgili sürekli çalışmalar yapılmakta. Geçen sene biz okullarda toplam 130 bin öğrenciye ulaştık. Tamamında teori içinde uygulamasını da yaptırıyoruz.

Bu konuda yaşadığımız güçlükler olmadı ama olumlu geri dönüşler aldık şöyle aldık, zaten şöyle bir şey şimdi yeni nesil ilkokula başladığı zaman bu bilinci yani bizim genel yapmak istediğimiz hani yangına müdahale afete müdahaledir. bunun önleyici tedbirlerini almak. yani o jenerasyon şu anda onun bilinciyle geliyor. Önleyici hizmetler anlamında çok daha aktifiz. yani o yeni jenerasyonu şu anda işte orta lise üniversite seviyesindeki öğrenciler bu bilgiyi alarak geldikleri için temel bilgiyi, hem yangın hem afet konusunda çok daha bilinçliler. (erkek, 43 yaşında, toplam 13 yıldır belediyede görev yapmakta)

Burada okullardaki çalışmaların AFAD işbirliğiyle yapıldığı ve geniş bir öğrenci kitlesine ulaşıldığı görülmektedir.

Diğer bir belediyemiz ise, bu tür projelerin kendilerinde mevcut olduğunu ve uygulamaya konulduğunu şu şekilde belirtmektedir:

Altıyıül olarak okullarda öğrencilere yönelik pek çok çalışma yapılıyor projelerimiz kapsamında bunlar da mevcut ve sırasıyla da uygulamaya konuluyor zaten. Bahsettiğim gibi çevre temizliği, yangın, deprem vs. üzerine. Çok çeşitli projeler uygulamada yani. (erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Mülakat yaptığımız belediyelerden biri ise okullarda bu tür çalışmaların mevcut olmadığını, bu tür çalışmaların genelde STK'lar tarafından yapılması gerektiğini, ancak ilerleyen dönemlerde kendilerinde de çalışmaların yapılabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:.

Biraz da bu sivil toplum kuruluşlarının vermesi gereken bir iş, bizim kent konseyimiz var oldukça faal. O kent konseyinde bu konu gündemde bizim. Okullarda bu tür yönelik çalışmalar yapmak için, şu anda üzerinde çalışılıyor. Bakalım ilerleyen günlerde şekillenecek. karesi kent konseyi yeni kuruldu biliyorsunuz. Onun gündemi değerlendirilecek bir konu. Bütün siyaset üstü, sivil toplum kuruluşlarının da içinde bulunması gereken bir konu. Onların verdiği görevlerle beraber belediyemiz de bu konuda görevini alacaktır. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Edinilen bulgularda belediyelerin ifadeleriyle muhtarların ifadelerinde çelişilikler olduğu görülmektedir. Belediyeler, okullarda afetlere yönelik faaliyetlerin sivil toplum kuruluşları tarafından yapılması gerektiğini ifade ederken muhtarlar, "bizden ziyade devlet kurumlarının yapması lazım" gibi ifadelerle bu tür faaliyetleri devlet kurumlarına atfetmektedirler.

Burada sivil toplum kuruluşlarının okullarda bu eğitimi yapması öncelikli olarak beklenmektedir. Ancak belediyelerin ve Valiliğin bu konuyla ilgili uygulama alanı ve uygulama gücü daha mümkün olmaktadır. Belediyelerin bu hususta STK'ları ve afetlere yönelik diğer kurum veya kuruluşları da bu tür faaliyetlere paydaş etmelidir.

4.2.3. Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları

Muhtemel afet durumlarında önlem ve müdahale çalışmaları hayati önem taşımaktadır. Bu konuda kurum/kuruluş veya bireyler arasındaki entegrasyon ve koordine, afet durumundaki kargaşa ve kaos durumunu önlemekle birlikte; oluşturulacak afet planları ve bir takım iskan politikaları, afetin etkilerini azaltmada önemli rol oynamaktadır. Bu bölümde katılımcı belediyelere, afet durumlarına yönelik önlem ve müdahale planlarına, uyguladıkları iskan politikalarına, diğer kurum/kuruluşlarla olan işbirliği ve çalışma imkanları gibi çeşitli konularda sorular yöneltilmiş olup, elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.2.3.1. "İşte o plan AFAD' dan gelecek."

Afet durumunda ilk müdahaleyi yapacaklar en yakınlarımız olmaktadır. Belediyeler de afet durumunda ilk müdahaleyi yapacak olan yerel yönetimlerdendir.

Belediyelere afet durumundaki müdahale planları ile ilgili sorular sorulmuş; mülakata katılan belediyelerin tamamı bu doğrultuda AFAD'ın "Türkiye Afet Planı" na dahil olduklarını belirtmişlerdir:

Biz AFAD'ın sistemine dahiliz, çünkü AFAD'ın koordinatörlüğünde AFAD'ın bize vermiş olduğu talepler doğrultusunda işte önceki sene yol kapanmıştı İzmir yolu 48 saat kapandı yol, biz oraya kumanyalar gönderdik onların hepsi AFAD'ın koordinatörlüğünde oluyor, ayda bir üç ayda bir toplantılar yapıyor onlara da katılım sağlıyoruz. Hatta bir ara gündeme geldi belediyeler ceset torbası almış diye, alacağız tabi bize

baret alın deniyor alıyoruz, ceset torbası alın diyor alıyoruz. İşte şu kadar şuraya köfte ekmek gidecek deniyor temin ediyor. Yani bunların hepsi Valiliğin koordinatörlüğünde olan şeyler. Biz gerekli teminleri sağlıyoruz. Şu kadarını siz yapın bu kadarını siz yapın diyorlar. (erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Türkiye Afet Planı'nın (TAMP) amacı; afet ve acil durumlara ilişkin müdahale çalışmalarında görev alacak hizmet grupları ve koordinasyon birimlerine ait rolleri ve sorumlulukları tanımlamak, afet öncesi, sırası ve sonrasındaki müdahale planlamasının temel prensiplerini belirlemektir. Burada belediyeler de dahil olmak üzere diğer kurumlar sorumlulukları dahilinde bu müdahalenin birer parçası olmaktadır (Türkiye Afet Planı Kitabı, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2012:1).

Diğer bir belediyemize afete yönelik müdahale planı ile ilgili sorulduğunda "İşte o plan AFAD' dan gelecek ve biz de ona dahil olacağız." (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi) şeklinde belirtmiştir.

17 Ağustos'da yaşanan karmaşa durumundan dolayı, AFAD üzerinden yapılan koordinasyonun daha sağlıklı olduğunu belirten belediye temsilcimiz, durumu şu şekilde rasyonelleştirmektedir:

Var ama AFAD üzerinden. Çünkü şöyle bir şey bizim genelde İtfaiye Daire Başkanlığı olarak söndürme hizmetleri, kurtarma hizmetleri ve lojistik hizmetleri ile ilgili görevlerimiz var. Bunun dışında her kurumda DSİ, Karayolları, Orman gibi birimlerin de makine stokları, personel grupları ile çalışma grupları oluşturuluyor. Herkes çalışma gruplarındaki AFAD sistemine entegre, bir vukuat olduğu zaman zaten lojistik anlamında bir iletişim merkezi kuruyorlar. AFAD, ilgili birimleri buraya kendisi çağırıyor. Yani ihtiyaç olmadığı halde çağırıp böyle bir gereksiz kalabalık veya müdahale ve durum kullanmıyor. Zaten Türkiye'deki genel sistem şu, bunu 17 Ağustos' da öğrendik. İşte o zaman bir itfaiyeler, sivil savunma müdürlükleri, özel kuruluşlar, özel şirketler, dernekler öyle bir karmaşa oldu ki, bizi doğru kullanamadılar. Ondan sonra bu yapılanma içerisinde bir planlama oldu, çünkü afet riskini anlatmak dışında bunu yönetmek de gereklidir. Şimdi aynı anda örnek vereyim geçen de en yakınımızda Ayvacıkta deprem oldu, biz hiçbir yere gitmedik. kıpırdamadık bir yere. Neden çünkü AFAD Bölge Müdürlüğü bize sadece lojistik anlamda çadır ve soba kurulması talebini belirtti. Biz de o sisteme dahil olup o gün gidip gereğini yaptık, sürekli orda durmak da problem çünkü gönderdiğin elemana da lojistik sağlaman lazım. geri olarak feedback yapman gerekiyor bunlarda. Ancak bu afad üzerinden çalışan sistem çok daha sağlıklı. (erkek, 43 yaşında, toplam 13 yıldır belediyede görev yapmakta)

Burada Büyükşehir Belediyesi'nin AFAD koordinasyonunda daha fazla sorumluluğa, ekip ve teçhizata sahip olduğu görülmektedir.

17 Ağustos depreminde de görüldüğü üzere, bağımsız ve tek konu olan afetlerle ilgili mevcut sistemin tek merkezli olmayışından ve ilgili kurum ve kuruluşların gereğinden fazla mevcut olmasından dolayı görev, yetki ve sorumluluklarda bir karmaşanın ve belirsizliğin olduğu, afetlerden sonra müdahalenin zamanında olmadığı, yetersiz ve başarısız kaldığı oldukça söylenebilir (Öztürk, 2003, 42-64).

Ancak koordine şekilde yapılan son çalışmalar doğrultusunda afet veya acil durumlarda daha sağlıklı bir şekilde, verimli bir araç, ekipman kullanımı sağlanarak daha hızlı bir şekilde müdahale sağlanabilmektedir.

4.2.3.2. "Bunların hepsi AFAD' in planında belli "

Başta deprem olmak üzere, bir afet durumunda insanların toplanacağı güvenli bir alana ihtiyaçları olmaktadır. Araştırmamıza katılan merkez belediyelerimize afet durumunda toplanılacak alanlar ile ilgili sorduğumuz sorular neticesinde; mülakata katılan belediyelerin tamamı AFAD' ın bu alanları belirlediğini ifade etmektedirler:

Evet evet hepsi belirli AFAD' da zaten. AFAD' ın koordinatörlüğünde talebine göre de hizmetler, sunuyoruz her türlü gıda, teknik ekipman, personel vs. (erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Bütün il genelinde AFAD yönetiminde belirli yerler var, Valilik tarafından belirlenmiştir, nerede toplanılacak, çadır yerleri neresi olacak bunların hepsi AFAD' ın planında belli. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Diğer bir merkez belediyemiz de aynı şekilde, bu alanların AFAD tarafından belirlendiğini, kendilerinin AFAD'ın koordinasyonuna uyduklarını ifade etmektedir:

Belli o alanlar AFAD belirledi. Bununla ilgili çalışma gruplarının yani deñin, kurtarma yangın gruplarının hepsinin kimler tarafından organize edileceği, bu sistemde dahil. Zaten sms mesaj da gönderiyor AFAD. Yani bizde Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığında herkes bu konuda bilinçli. AFAD bizden neyi yapmamızı isterse orada o hizmetleri sunarız. Çünkü burada şöyle bir şey AFAD aynı zamanda sosyal hizmetlerden de destek alır işte o aradaki psikolojik yıpranmayı da telafi ediyor, yani sadece fiziksel veya ortam anlamında değil, insanların psikolojisini ve diğer sosyal ortamlarındaki rahatlığı da sağlamaya

çalışıyor. (erkek, 43 yaşında, toplam 13 yıldır belediyede görev yapmakta)

Belediyelerimiz, toplanılacak alanların AFAD tarafından belirlendiğini ifade etmektedirler. Ancak bu durum, vatandaşların mevcut toplanma alanlarından habersiz olduğu gerçeği ile çelişiklik göstermektedir. Merkez mahalle muhtarlarımız ile yaptığımız mülakat sonucunda, muhtarlarımızın çoğu toplanılacak alanların okul bahçeleri, parklar vs. gibi boş alanları kendilerince belirlediğini ifade etmişlerdir. AFAD tarafından belirlenen toplanma yerlerinin Balıkesir halkı tarafından bilinmeyişi, Türkiye'de afete hazırlığın toplum tabanlı olmadığını ortaya koymaktadır. Toplum tabanlı olmayan afet yönetiminin dünyanın hiçbir yerinde başarı şansı yoktur. Bizde afet kanunlarında vatandaş sadece afetzede olarak yer almakta, sorumluluk verilmemekte, eğitilmemekte ve yönlendirilmemektedir. Afetin, özellikle de depremin ilk 72 saatinde ortada kurtarma ekipleri olmadığından, halk kendi kendini kurtarmak zorunda kalmaktadır. Burada önemli olan kurtarma ekiplerinin değil, halkın yeterliliğidir.¹²

4.2.3.3. "DASK zaten mecbur yaptırılıyor."

6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu gereğince, 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu kapsamındaki bağımsız bölümler, tapuya kayıtlı ve özel mülkiyete tabi taşınmazlar üzerinde mesken olarak inşa edilmiş binalar, bu binalar içinde yer alan ve ticarethane, büro ve benzeri amaçlarla kullanılan bağımsız bölümler ile doğal afetler nedeniyle devlet tarafından yaptırılan veya verilen kredi ile yapılan meskenler zorunlu deprem sigortasına tabiidir.¹³

Bu kapsamda belediyelerimize, binaların sigortalatılmasına yönelik çalışmalarını doğrultusunda sorular yönlendirilmiş; katılımcı belediyelerin çoğunun bu konuda herhangi bir çalışma yapmadıkları, vatandaşların elektrik ve su gibi abonmanlıkları yapılırken zaten sigortanın mecbur kılındığını belirtilmektedir:

¹² İrfan Bozan, "Deprem olsa toplanma yerlerini bilen yok", Aljazeera Turk Haberleri, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/deprem-olsa-toplanma-yerini-bilen-yok>, 16 Ağustos 2014.

¹³ Zorunlu Deprem Sigortası (DASK), (t.y.), https://www.quicksigorta.com/staticfiles/sikca_sorular/DASK_SIGORTASI_SORULAR.pdf (10 Ekim 2017).

Zaten dask yapılıyor biliyorsunuz, o soruyu aslında bu şeyle ilgili. Vatandaşlar elektrik bağlatmak için de su bağlatmak için de, doğalgaz bağlatmak için de DASK zaten mecbur yaptırıyor. (erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Kanun gereği Zorunlu Deprem Sigortası (DASK) olmayan konutlar için tapu dairelerinde ve elektrik ve su idarelerinde işlem yaptırmak mümkün olmamaktadır.

Diğer bir belediyemiz ise, bu konuda bazı birimlerin vatandaşı zorunlu tuttuğunu ve böylelikle sigortalamanın arttığını ifade etmektedir:

Bina sahiplerine baskı yapıp mutlaka sigorta yaptırın diye bir şey yapamıyoruz. Ama emlak beyanlarını verirken veya ev alım satımların tapu kadastro bunu zorunlu tuttuğu için sigortalama konusu hızla artıyor. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Mülakatımıza katılan merkez belediyemizden biri ise, vatandaşların işlemlerinde sigortalatmanın mecbur tutularak belediye tarafınca da gelir elde edildiğini, diğer ilçe belediyelerin de kontrolüyle bunun sağlandığını belirtmektedir:

Büyükşehir Belediyesi olarak böyle bir şeyimiz var, yapı kullanma ve inşaat ruhsat aşamasında ilgili firmalara bununla ilgili zorlamamız oluyor. Çünkü şöyle bir şey, o sigorta primlerinden Büyükşehir Belediyesine de bir pay düşüyor. Bu payla otomatik olarak herkes birbirini oto-kontrol mekanizması şeklinde ilçe belediyeler de takip ediyorlar. (erkek, 43 yaşında, toplam 13 yıldır belediyede görev yapmakta)

Burada belediyelerin sigortalatmaya yönelik teşvik veya çalışma yapmaktan ziyade, genellikle bunu zorlama kapsamında yaptırdıklarını görmekteyiz. Ancak muhtarlarla yaptığımız mülakatlarda birkaç muhtarımız mahallesindeki vatandaşların abonmanlıkları yaptırırken veya ev alım satımında tek seferliğe mahsus olarak bu sigortayı yaptırdıklarını, daha sonrasında yaptırmadıkları ifade etmişlerdi. Bu durum, vatandaşları sigortalatma için zorlamanın uzun vadede bir çözüm getiremeyeceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Vatandaşların bilinçli bir şekilde neden ve niçin bu sigortaya yaptırdıklarını öğrenmeleri, sonrasında devletin teşvikiyle ve kendi istekleriyle bu sigortalamayı yaptırmaları asıl fayda sağlayacaktır.

4.2.3.4. "Olmazsa yıkım yoluna gidiyoruz."

Afete yönelik alınacak önlemlerden biri de belediyelerin uyguladığı iskan politikalarıdır. Bu iskan politikaları doğrultusunda kentsel dönüşüm uygulamaları ve bazı alanlara imar izni verilmemesi, kat rejimi gibi uygulamalar yer almaktadır.

Araştırmamıza katılan merkez belediyelerimize afete yönelik iskan politikaları ile ilgili sorduğumuz sorular dahilinde; mülakata katılan belediyelerimizin hepsi belirli iskan politikaları uyguladıklarını ifade etmişlerdir:

Zaten şöyle deprem riski olan yerler bizim için belirli olduğu için biz ona göre yapıyor, bu 3 katlı 4 katlı rejimi denilen şey de ondan kaynaklanıyor. Deprem riskli bölge olduğumuz için onlar belirli ona göre yapıyor. (erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Diğer yandan binalara yönelik önlemler alındığını belirten belediye temsilcimiz durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Şöyle, yaşlı binalarda veya mimari yönden kullanımı zayıflamış binalarda bunların tespitlerine gidiliyor. Görseiliğinden bakılıyor önce veya vatandaşların şikayeti üzerine gidiliyor. Gerekli önlemler alınıyor, veya kimisi yıkılıyor, veya vatandaşın talebi olmadan da yıktığımız binalar var çünkü tehlike arz ediyor. Yada beton analizleri yapıyoruz. Bina betonunun kullanım ömrü bitmişse bunun güçlendirilmesi için proje istiyoruz. Belirli bir süre veriyoruz bu onarım için. Olmazsa yıkım yoluna gidiyoruz. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Diğer bir iskan politikasının da müteahhitler aracılığıyla ve ilçe belediyelerin de kontrolüyle gerçekleştiği ifade edilmektedir:

Büyükşehir Belediyesi olarak böyle bir şeyimiz var, yapı kullanma ve inşaat ruhsat aşamasında ilgili firmalara bununla ilgili zorlamamız oluyor, çünkü şöyle bir şey, o sigorta primlerinden büyükşehir belediyesine de bir pay düşüyor. Bu payla otomatik olarak herkes birbirini oto kontrol mekanizması şeklinde ilçe belediyeler de takip ediyorlar. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

5393 sayılı Belediye Kanunu madde 73'e göre; Belediye kentin gelişimine uygun olarak deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir (Özden, 2007:217).

Konu ile ilgili ortaya konulan düzenlemelerden biri olan dönüşüm alanları hakkında kanun tasarısının amacı; imar planı bulunsun veya bulunmasın kentsel ve kırsal tüm alanlarda bilim, teknik, sanat ve sağlık kurallarına uygun olarak, afetlere

kentsel risklere duyarlı yaşam çevrelerinin oluşturulması için veya fiziki köhneleme ve sosyal ve teknik altyapının yetersiz ve niteliksiz olduğu alanların iyileştirme, tasfiye, yenileme ve gelişimini sağlamak üzere dönüşüm alanlarının tespitine ve dönüşümün gerçekleştirilmesine dair her türlü iş ve işlemler ile ilke ve esasları belirlemektedir (Genç, 2014:120-121).

4.2.3.5. "Çok da aktif değiller."

Gerek ülkemizde gerekse dünyada afetlerin meydana getirebileceği can ve mal kayıplarının önlenmesinde sivil toplum önemli bir işleve sahiptir (Güldoğan, 4-8).

Bu doğrultuda, araştırmamıza katılan belediyelerimize afet konusunda sivil toplum ve gönüllü kuruluşlarla irtibat ve çalışma durumları ile ilgili sorular sorulmuş olup; araştırmaya katılan belediyelerin tamamı sivil toplum ve gönüllü kuruluşlarla birtakım irtibat ve çalışmalarının bulunduğunu belirtmişlerdir:

Tabii çalışıyoruz, bende iyi bir sivil toplum kuruluşu üyesiyim. En azından beş tane derneğin de başkanlığını yapıyorum şu anda. Dolayısıyla belediyemiz de Yücel başkanımız da olsun Karesi Belediyesi olarak sivil toplum kuruluşlarıyla en muhatap olarak hem de diyalog olarak çok iyi bir şekilde çalıştığımızı düşünüyorum. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Tabiki çeşitli konular üzerinde STK'larla işbirliği içine giriliyor, protokol imzalandığı oluyor.(erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Balıkesir İli'ndeki STK'ların pek aktif olmadığını belirten belediye temsilcimiz şunları vurgulamaktadır:

Balıkesir'de sivil toplum kuruluşu çok yok. Bu konuda arama kurtarma derneği veya diğer konularda yaklaşık 4-5 tane kadar dernek var. Bunlarla genelde eğitim anlamında çalışıyoruz. Zaten onlar da genelde AFAD'ın sistemine entegre olmak zorunda , çünkü öyle bir durum olduğu zaman herkes kendi bildiğine olay bölgesinde fiilen bulunamıyor. Artık AFAD sistemi üzerinden ihtiyaç varsa ihtiyaç olan bölgenin kontrolüne göre yönlendiriliyorsunuz, ama bizim buradaki açık söyleyeyim sivil toplum kuruluşları çok da aktif değiller. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

Ülkemizde afetlerle ilgili olarak gönüllülük faaliyetleri, kamusal yanı da bulunan Kızılay ve diğer sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Türkiye'de vakıf ve dernek faaliyetleri esasen çok eskilere kadar gitse de, toplumun

afetler konusundaki hassasiyetlerini harekete geçirme noktasında aktif olarak gönüllülük faaliyetlerini önceleyen misyonu henüz yeni yeni oluşmaktadır.¹⁴

a. "Her türlü önerilere çabalara açığız."

1980'lerden bu yana, dünyadaki gelişime paralel olarak sivil toplum kuruluşları Türkiye'de de gelişim sürecine girmiştir. Türkiye'de bugün hem toplumsal değişimin önemli bir aktörü olarak sivil toplumun güçlendiği, hem de STK'ların bir örgütsel yaşam alanı olarak farklı yapılanmalar halinde yaygınlaştığı görülmektedir. STK'lar farklı alanlarda çalışan gönüllü örgütlerden, düşünce kuruluşlarına, sosyal hareketlerden vatandaşlık inisiyatiflerine, hükümet dışı örgütlerden sendikalara ve meslek odalarına kadar geniş bir yelpaze içinde hareket eden "örgütsel alanı" temsil etmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 41. maddesinde Belediye Başkanının hazırlaması gereken Stratejik Planda; "... varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer. " hükmüne yer verilmiştir. Bu da yerel yönetimlerin gerek sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kuruluşlar, gerekse diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içinde bulunarak hareket etmeleri gerektiğini göstermektedir.

Buradan hareketle, belediyelerimize STK'ların öneri ve çabalarına yönelik verdikleri tepkiler doğrultusunda sorular sorulmuş, bu konuda olumlu tepkiler verdiklerini ifade etmişlerdir:

Olumlu bir tepki olur çünkü biz belediye misyonumuz gereği her türlü önerilere çabalara açığız, işbirliği içine girmeye yatkınız, zaten tüm eğitimlerimizde seminerlerimizde programlarımızda diğer kurum kuruluşlarla işbirliği içindeyiz. sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği sağlanıyordur..(erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Diğer bir belediye temsilcimiz ise konu hakkında gelen önerilere ve çabalara olumlu tepki verdiklerini, ancak bu işin AFAD tarafından koordine edildiğini şu şekilde vurgulamaktadır:

¹⁴ Abdurrahman GÜLDOĞAN, "Afetler ve Sivil Toplum Kuruluşları, Dokuz Eylül Üniversitesi, <http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozel/AFET%20SIVIL%20TOPLUM.pdf> (19 Ağustos 2017).

Gelen her türlü gerek sivil toplum kuruluşların, derneklerin, gerek gelen vatandaşların sağlığı, güvenliği ile ilgili her türlü öneriyi çalışmayı değerlendiriyor Belediye. AFAD dediğim gibi bu işin üst kısmı. Biz de aldıklarımızı AFAD ile birlikte değerlendirerek yol almamız gerekiyor. Koordinasyon merkezi olarak AFAD çünkü. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Sivil toplum örgütlerinin üyelerinin örgütü adına sistemli olarak çalışmadıklarını, bu örgütlerin dolu bir görüntü verdiğini ancak uygulamayamadıklarını belirten belediye temsilcimiz şu şekilde açıklamaktadır:

Şimdi şöyle, öneri ve çaba gösterenler var ama bizim buradaki sivil toplum kuruluşları şöyle, bu gibi durumlarda şimdi lojistik destek, insan gücü, kaynak. Şimdi sivil toplum kuruluşlarında görev alanların çoğu dışarda çalışan başka işleri olan, maaşla çalışan insanlar. Zaten o işini bırakıp gelemiyorlar. Zaten çaba gösteremiyorlar ama sistemde vukuat olduğu zaman herkes hazır yani biz varız diyorlar ama bu bilinçsiz bir hazırlık. Çünkü orada adam sonuçta işyerinden izin alamıyor, işini bırakamıyor, dükkanı bırakıp gelemiyor. Görüntü olarak evet dernekler var ama ha deyip birşeyler yapmaya kalksak yok bomboş. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

Günümüz itibariyle, dernek ve vakıflar başta olmak üzere, Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin ve bunlara üye olanların sayılarına bakıldığında, gelişmiş ülkelerdeki durumun aksine, oldukça düşük rakamlarla karşı karşıya kalınmaktadır. ATO'nun yapmış olduğu bir araştırmaya göre, Türkiye'de faaliyet gösteren dernek sayısı 80.757 (866 kişiye bir dernek), vakıf sayısı ise 4.915'dir. Bu miktar Almanya'da 2 milyon 100 bin, Fransa'da 1 milyon 470 bin, ABD'de 1 milyon 200 bin bin olduğundan dolayı, ülkemizdeki durum bunlarla karşılaştırılamayacak kadar düşük bir miktardır (Şahin ve Öztürk, 2008: 22-23).

4.2.3.6. " Bize ışık tutuyor."

Üniversiteler; tarihin şekillendirdiği, objektif, doğru ve sağlıklı bilimsel çalışmalar yaparak değer kazanan ve doğası gereği ortak bir tutuma sahip olmayıp, özgün fikirler çerçevesinde farklılıkları bünyesinde barındıran, eğitim ve araştırma faaliyetleri yürüten evrensel niteliklere sahip kurumlardır. Üniversitelerin öncelikle toplumla, sonrasında gerek diğer kamu kurum ve kuruluşları gerekse sanayi ile artan etkileşimleri hem genel hem de yerel bazda ülkeye ciddi getiriler sağlamaktadır (Çalışkan ve Meçik, 2013:1-2). Bu bağlamda araştırmamızda katılımcı

belediyelerimize, üniversiteler ile işbirliği ve çalışma imkanları konusunda bir takım sorular yöneltilmiş, mülakata katılan merkez belediyelerin tümü üniversite ile işbirlikleri ve çalışma imkanlarının bulunduğunu ifade etmişlerdir:

Üniversite şöyle biz önemseydiğimiz için muhtemelen o da yapılmıştır. Üniversite ile sıkı ilişkimiz zaten var sadece deprem için doğal afet için değil, ARGE ile ilgili olur diğer konular için oluyor. (erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Afet konusunda üniversite ile işbirliğinin bulunduğunu belirten belediye temsilcimiz şunları vurgulamaktadır:

Sadece Yıldız Üniversitesiyle deprem araştırma sismik şeylerle ilgili bir 11 noktada konuşlanma konusunda anlaşmamız var. Onlar bu konuda takip ediyorlar ve bize de bu sismik olarak bölge haritamızı hazırlıyorlar. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede).

Diğer yandan bağlı oldukları ilçeye/bölgeye yönelik çalışmaların yapılmasında da üniversiteden faydalandıklarını belirtmektedirler:

Üniversite ile, şimdi şöyle Balıkesir Üniversitesi ile zaten diyalog halindeyiz. Hem oranın mezunu olmam sebebiyle, oranın Mezunlar Derneği Başkanım aynı zamanda. Bunlar ayrı bir konu ama. Üniversitenin da beton deneyleri ve bina ile ilgili üniversitenin görüşü olmadan ne inşaat odası ne bizim arkadaşlar yol alabiliyorlar. Birlikte koordine şeklinde gidiyoruz. İnşaat Mühendisliği ve Mimarlık Bölümündeki öğretim üyeleri ile bizim üst yönetimimizin iyi bir diyalogumuz var. Onların raporları, yönlendirmeleri bize bu konuda ışık tutuyor. Hatta şehir planlamasıyla ilgili de onların görüşlerini sık sık alıyoruz. Kent estetiği diye bir kurulumuz var, şehrin görüntüsü de ilgilendiriyor. Bu kurulda da üniversiteden üyelerimiz var. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Burada belediyelerin doğal afet veya diğer konularda üniversite ile birtakım işbirliği içine girdikleri görülmektedir. Fakat bu etkileşim ve işbirliğinin doğal afet konusunda ne kadar somut ve yeterli düzeyde olup olmadığını tartışılır niteliktedir.

4.2.3.7. "Belki yeteri kadar değil denilebilir ama hiç de denilemez yani."

Muhtarlar gerek belediye başkanları ve meclis üyeleri, gerekse belediye bürokratları ile kolaylıkla ilişki kurabilmektedir. Bu kişisel ilişkilerden daha önemlisi, muhtarların mahalle temsilcisi olarak belediye karar alma süreçlerine katılabilmelidir. Çünkü muhtarlar, genel anlamda kendi mahallelerine en çok hakim

olabilen yetkili kişiler olmakla beraber, afet konusunda da kendi bölgesinde ciddi avantajlar sağlayabilecek bir rol taşımaktadır.

Çalışmamızda merkez belediyelerimize afet planlamalarıyla ilgili muhtarlarla işbirliği ve çalışma imkanları hakkında sorular sorulmuş olup, muhtarları bu sürece pek fazla dahil etmediklerini ifade etmişlerdir:

Belki yeteri kadar değil denilebilir ama hiç de denilemez yani. Biraz daha bu katılımı iyileştirmek gerekebilir. Yani katılımı, çağırıyor, bilgilendirmeyi ama bu da biraz arz talep meselesi. Bu tür konular insanlara hayati önem taşımaya rağmen sıkıcı geliyor. Çağırıyorsun, hayati önem taşıyor, geleceği kurtaracak, belki bir 10 saniyelik zamanda bütün hayatını kurtaracak. Ama çok bilinçli bir toplum yok yani onu söyleyeyim. Gençler işte sizin gibi hızlı şekilde teşvik etmek için geliyorlar. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Burada katılımcı belediye temsilcimiz, muhtarları bu sürece dahil etmediklerini ifade etmekle birlikte aslında bu eksikliğin de farkında olduklarını açıkça göstermektedir. "talep etmiyorlar" yada "bilinçli bir toplum yok" gibi ifadelerle de sorumluluğu karşı tarafa attıklarını da görmekteyiz.

Diğer bir yandan bu sürece AFAD'ın paydaşları dahil ettiğini belediye temsilcimiz şu şekilde açıklamaktadır:

Sistemi zaten AFAD yönettiği için AFAD dahil ediyor, bizim dahil ettiğimiz herhangi birileri yok .Biz hep paydaşız katılımcı paydaş yani. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

Bir diğer belediye temsilcimiz ise muhtarlar ile sürekli irtibat halinde olduklarını ifade etmektedir:

Muhtarlarla sürekli toplanma halindeyiz. toplantılar yapıyor herhalde 8 tane yapıldı, her konuda olduğu gibi yani kırsal mahallelerdeki önerileri, sorunları ile ilgili her türlü mevzuda, afet durumunda da kime ulaşacaklar, acil durumda ne yapacakları ile ilgili toplantılarda bilgiler aktarılıyor, seminerler veriliyor, hatta tüm başkan yardımcılarımızın telefon numaraları veriliyor acil durumlarda iletişim kurmaları için. Sürece hepsini dahil ediyoruz, dediğim gibi sadece doğal afet konusunda değil, diğer her türlü konuda da STK, üniversite, muhtar hepsiyle kontak halindeyiz. (erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Burada kırsal mahallesi yoğunlukta olan belediyelerin, muhtarlar ve bölge halkının sorunlarıyla daha fazla ilgilendiği, sürece dahil edildiği söylenebilir. Ancak bu durumun yaygın olarak tüm belediyelerde mevcut olması, gerek yerel yönetimler

gerekse toplum açısından afet konusunda önlem ve planların mikro düzeyde gelişimine katkı sağlayacaktır.

4.2.3.8. "O konu kolluk kuvvetleri ile ilgili."

Doğal afetlerin doğaya verdiği zararların doğrudan veya dolaylı olarak insan üzerinde ciddi etkileri vardır. Can kayıpları, kuraklık, açlık, su sıkıntısı çekme, salgın hastalıklar gibi pek çok afet anı ve sonrası durumlarda doğal afetin insanlara verdiği zararlar olarak görülmektedir. Ancak bir başka ciddi etkiler ise kriz anındaki durumu fırsat bilen istismarcılar ve suçluların da verdiği zararlarından kaynaklanmakta ve bu durum kaos ortamına sebep olmaktadır. Bu sebeple, gerek güvenlik güçleri gerekse diğer kamu kurum ve kuruluşlar böyle durumlarda büyük önem taşımaktadır.

Araştırmamızda, katılımcı merkez belediyelere afet durumunda istismarcılar ve suçlulara yönelik önlem planları hakkında sorular sorulmuş olup; kendilerinin böyle bir önlem planlarının bulunmadığını, bu tür önlemlerin emniyet teşkilatı, güvenlik güçleri tarafında alınması gerektiği ifade edilmiştir:

Burada gene Emniyet, Jandarma ve Kaymakamlık, Valilikler yani kamu güvenliği sağlama konusunda bu birimlerin tamamı aynı sistem üzerinden o vazifede görevliler. Orada çünkü kolluk kuvvetleri dışında herhangi bir vatandaş çalışmıyor yani normal bir memur arkadaşlar çalışmıyor sistemde. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

Bu önlemlerin güvenlik güçleri tarafından alınması gerektiği, belediyenin ancak takviye olarak zabıta ekiplerini ve personellerini görevlendirebileceğini ifade eden belediye temsilcimiz durumu şöyle açıklamaktadır:

Valla İl Güvenlik Kurulunu ilgilendiren konu bu. Biz kolluk kuvvetleri olmadığımız için sadece görevlilerimizden zabıta birimlerimiz var bizim düzen sağlamakla ilgili. Ama kolluk görevlilerimiz Jandarma veya Emniyet Müdürlüğünün, ama biz destek amaçlı araç, takviye personel gerekirse o konularda destek oluruz. Diğerleri ise onların sorumluluğunda.(erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Ya o konu kolluk kuvvetleri ile ilgili, bizim zabıtamız zaten hem motorize hem araçla intikal eder ama onu kolluk kuvvetleriyle irtibat halinde sağlarız korumayı.(erkek, 40 yaşında, 3 yıldır belediyede)

Buradan hareketle belediyelerin afet durumunda meydana çıkabilecek istismarcılar ve suçlulara yönelik herhangi bir eylem planlarının bulunmadığı, bu

planların emniyet güçleri veya kolluk kuvvetleri tarafınca yapılması gerektiği sonucu çıkartılabilir. İçişleri Bakanlığınca Türkiye Afet Planı'ndaki hizmet grupları doğrultusunda, Yerel Düzey Operasyon Planlarının hazırlanmasına yönelik çalışmaların nasıl yürütüleceğine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiş ve illerde planlama çalışmaları sürdürülmektedir.¹⁵

4.2.4. Algılar ve Güven

Afet sırasında veya hemen sonrasında, mümkün olan en kısa süre içerisinde çok sayıda insan hayatını kurtarma, yaralıların tedavisini sağlama, açıkta kalanların, barınma, beslenme, tahliye, korunma, ısınma, güvenlik, psikolojik destek gibi hayati gereksinimlerini karşılanması gerekmektedir. Bu sebeple böyle bir durumda tüm kurum/kuruluşların etkin bir şekilde müdahale sağlamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bölümde katılımcı belediyelerimize doğal afet durumlarına yönelik algı ve güven konulu bir takım sorular yöneltilmiş ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.2.4.1. "İlk aranan yer belediye olur."

Afete müdahale müdahale evresinde yapılacak tüm faaliyetler devletin tüm güç ve kaynaklarının en hızlı şekilde ve etkili yöntemlerle afet bölgesinde kullanılmasını amaçladığından çok iyi bir koordinasyonu gerektirmekte ve olağanüstü koşullarda uygulanması zorunluluğu, olağanüstü hazırlık ve yetkiye ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu gibi afet durumlarında, Balıkesir halkına destek ve yardımlarını sunacak kurum veya kuruluşlarla ilgili sorulan mülakat soruları dahilinde, araştırmaya katılan merkez belediyelerin çoğu, vatandaşlara ilk olarak bu yardım ve desteği il/ilçe belediyelerin sunacağını belirtmişlerdir:

Şimdi AFAD'ın kabiliyet alanının refleks alanının belediye kadar geniş olduğunu düşünmüyorum. Öyle bir afet durumunda ilk aranan yer belediye olur. İlk başvuru alanı belediye olur. Çünkü belediyenin yönetimse, siyasi veya idari yönetimleri halkın içine dağılmış haldeler. Mutlaka en yakın şekilde en hızlı bu süreçte destek ve yardım sunan

¹⁵İç İşleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi, Duyurular, (t.y.), <http://www.icisleriafad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-plani-kapsaminda-bakanligimiz-sorumlulugunda-bulunan-hizmet-grubu-planlari-onaylanmistir> (5 Ekim 2017).

belediye olur diye düşünüyorum. (erkek, 54 yaşında, 3 yıldır belediyede, 11 yıldır meclis üyesi)

Gayet net Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, direk çok net konuşuyorum. Balıkesir'de 4-5 tane sel felaketi oldu, toprak kayması oldu, maden kazası oldu birkaç tane. Hepsinde niye büyükşehir belediyesi, çünkü AFAD sadece organizasyon kısmında. Yani sayısal olarak konuşmak gerekirse şimdi bugün burada İl AFAD müdürlüğünde bir noktada 28 tane personel var. Benim İtfaiye Daire Başkanlığı olarak 35 noktada 650 personelim var. Araç ve ekipman olarak AFAD'ın il genelinde şu anda 4 tane kurtarma aracı var. Benim il genelinde 190 tane aracım var. Yaygınlık olarak da aynı şekilde. Yaygınlıktan kasıt araçsal olarak da değil, bende bölgeyi bilen insanlar çalışıyor. Yani Dursunbey de Dursunbey'i bilen adam çalışıyor. İvrindi'de İvrindi'yi bilen adam çalışıyor. Bizim avantajımız şu; araç birliği, ekipman birliği olduğu için. Ben burda şimdi atıyorum Altınovada sel felaketi oldu, ben mesela Bandırma'daki Erdek'teki ekipleri oraya kaydurdum. Hiçbir aksama olmadı niye, aynı ekipman, personel amirler aynı en süt personel aynı. ekstrem ikinci durum atıyorum sel baskını diyelim büyük bir sel baskını. su ve kanalizasyonla ilgilenen bir birimle muhatap olman lazım. Bunu da zaten BASKİ Büyükşehir Belediyesi. Kaymakamlıkta yok, Valilikte AFAD'da yok. Ben onlarla koordinasyonu daha iyi sağlıyorum niye çünkü benim yan kuruluşum. Şimdi ben sadece telefonda ve telsizden talimat veriyorum arkadaşlar diyorum Gömeçte sıkıntı var, Ayvalık, Edremit, Burhaniye sıklaşıyorsunuz, Balıkesir Merkez'den de onların boşalttıkları yerlere hemen ekip kaydırıyorum. Sürekli böyle bir hareket halinde oluyor. Böyle olunca 2-3 dakika içinde karar vermem lazım dakikalarla oynanıyor. En önemlisi kamu güvenliği biz bunun için varız. Adamın başına bir şey geldiğinde adam bilmeli benim gelip kurtaracaklar rahatlığı içinde olmalı. Elimdeki sistemden de araçları ekipleri takip edebiliyorum. Bu konuda sürekli olan kişi benim benden başka alternatif yok. Bu sistemi ben görüyorum şimdi sistem 112, bunu ben görüyorum, İtfaiye, Emniyet, Valilik hepsini takip edebiliyor. Kurtarma ve güç gerektiren işleri Büyükşehir Belediye yapmakta diğer kurumlar sadece koordinasyon başka bir şey değil. (erkek, 43 yaşında, 13 yıldır belediyede)

Afet durumunda Balıkesir halkına en çok Valilik kapsamında AFAD'ın ve belediyenin destek ve yardımlarını sunacağını belirten belediye temsilcimiz şöyle açıklamaktadır:

Bence şöyle, Valiliğin çatısı altında AFAD ve belediyeler sunar en çok yardımı. AFAD'ın yerleri var ekipmanları var , belediyelerin de aynı şekilde. Tabi STK'ların da desteğini azımsamamak lazım ama şimdi şöyle düşünün bir özel hastanede çalışan doktor sayısı 20 tane, devlet hastanesinde 200 tane. Neden çünkü karşılama kapasitesi var. Mesela, STK'nın üyesi vardır 30 tane, manevi destek olur ama maddi nasıl olsun. O da başkasından destek oluyor. Ama yerelde genelde valilik AFAD koordinasyonunda belediyeler hem maddi olarak hem araç olarak her türlü en büyük desteği sağlar. Ama tabi sadece STK'lar değil, parti

kolları, gençlik kolları da zaten insan gücü olarak manevi olarak işte gerekse elerindeki maddi destek kadarıyla da böyle durumlar yardım sağlıyorlar.

Burada belediye temsilcimiz, STK'ların finansmanının kısıtlı olmasından dolayı, devletin kurumlarının afet durumunda Balıkesir halkına en fazla desteği verebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca STK'ların mevcut finansmanlarının nasıl sağlandığına baktığımızda, bu kuruluşların gelirlerinin içerisinde devletin dikkate değer bir payı olduğunu görmekteyiz. Gelişmiş ülkelerde, toplam STK gelirlerinin %40'ını devletten sağlayan fonlar oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde (Türkiye'de olduğu gibi) ise bu fon kaynağının payı %15 civarındadır. Bu veriler, STK'ların gelirlerinin kısmen yada önemli ölçüde devletten sağladıklarını göstermekle birlikte, devletten bağımsız kuruluşlar olmadıklarını da kanıtlamaktadır (Şahin ve Uysal, 2007:3-4).

4.3. Valilik ve Doğal Afet

Valilikler, yerel yönetimler içerisinde illerdeki yetkili mercilerdir. Valiliklere bağlı Afet ve Acil Durum Müdürlükleri, afet konusunda gerekli koordinasyonu sağlayan ve ihtiyaç teminini sağlayan kurumlardır. Ayrıca bu kurumların afet öncesi, afet anı ve sonrasına yönelik önlem ve müdahale, "Türkiye Afet Planı" çerçevesinde diğer kurumlarla koordinasyon sağlayarak gerekli tüm hizmetleri sunmak asli görevlerindedir. Bu bölümde Balıkesir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'nden katılımcı yetkilimizle mülakat gerçekleştirilmiş, elde edilen bulgular yerel doğal afet farkındalığı, farkındalık yaratma çalışmaları, diğer önlem ve müdahale çalışmaları, algılar ve güven başlıklarıyla kategorilendirilmiştir.

4.3.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

Ülkemiz bir afetler ülkesi olmakla birlikte meydana gelen deprem, sel, çığ, fırtına, toprak kayması gibi afetler her yıl pek çok can ve mal kaybına yol açmaktadır. Bu hususta bölgedeki afet riskleri konusunda bilinçli olmak hayati önem taşımaktadır. Valiliklerin de bu konudaki farkındalık durumlarını belirlemek

amacıyla yetkili kişilere birtakım sorular yöneltilmiş, bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.3.1.1. " İlk olarak 'deprem' diyebiliriz."

Araştırmamızda, Balıkesir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'ne (erkek, 37 yaşında, birim yetkilisi) sorduğumuz afet riski farkındalığı ile ilgili sorular dahilinde, Balıkesir'in en çok deprem ve sel konusunda risk taşıdığını belirtmişlerdir:

Deprem ve sel, ilk önce deprem sonra sel konusunda riskli. Çığ pek görülüyor, heyelan bazı yerlerde olabiliyor, kaya düşmelerimiz var o da çok az bölgeden bölgeye. Ama ilk deprem diyebiliriz net olarak.

Burada da yaygın genel tanı olarak Balıkesir'in öncelikle deprem konusunda risk taşıdığı ifade edilmektedir. Sel konusunda da bölge ve çevresinde genellikle yağış değerlerindeki artışlardan dolayı ciddi taşkınlar meydana gelebilmektedir. Bu zararların önlenmesinde yada müdahale edilmesinde AFAD, önemli yer teşkil etmektedir.

4.3.1.2. "Afet durumlarında evler etkilenir."

Afet riskinin yanı sıra, afetlerden etkilenme durumu da bölgeden bölgeye farklılık gösterebilmektedir. Örnek verecek olursak alt yapısı sağlam bir bölgenin bir afet durumunda alt yapısının etkilenme derecesi daha düşük olabilecektir.

Araştırmamıza katılan Balıkesir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'ne Balıkesir bölgesinin doğal afetlerde etkilenme durumu ile ilgili mülakat sorusu sorulmuş olup, genellikle evlerin öncelikli olarak etkileneceği ifade edilmiştir:

Tabi zaten evler hasar görünce de insanları da bu hem maddi hem manevi etkiler. Alt yapı hususu bizde değil ama alt yapı da etkilenir. (erkek, 37 yaşında, birim yetkilisi)

Binaların afetten ilk önce etkilenecek yerler olarak görülmesi de, Balıkesir'deki bina kalitesinin ve mevcut yapılaşmanın eksik yada kötü olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

4.3.1.3. "Bilgilendirme yapıyoruz ama onlarla bir plan hazırlamadık."

Afet durumunda müdahale ve kurtarma faaliyetleri gerçekleştirecek olan kurum/kuruluşların daha önceden bölgedeki dezavantajlı grup veya kişiler hakkında bilgi sahibi olması ve daha önceden bu gruplarla yapılmış afet planının yapılması, bu kişilere yönelik faaliyetlerinin daha hızlı ve sağlıklı şekilde yapılmasını sağlar.

Çalışmamızda Valiliğimiz, afet durumunda dezavantajlı gruplara hakimiyet hususunda şunları söylemektedir:

Onların sayıları var evet, yani şey zaten afet olduğu zaten bütün kurumlar bir arada çalıştığı için o veriler nüfustan alınır. Hangi bölgede hangi yaş grubunda insanlar varsa o nüfusu ilgilendiren bir durum. Özel ihtiyaçları da aynı şekilde kurumların birbirleriyle koordineli çalışmasıyla karşılanacak şeyler. Biz ailelerine eğitim veriyoruz, ailede engelli varsa afet durumunda bu şekilde davranılmalı gibi onlara ayrıca bir bilgilendirme yapıyoruz ama onlarla bir plan hazırlamadık o şekilde.

Yukarıdaki ifadede, Valiliğin sadece dezavantajlı gruplara yönelik afet konulu eğitimler verdiğini, ancak onlar ve onların aileleriyle herhangi bir afet planının oluşturulmadığı görülmektedir. Belediye ve muhtarlar ile de yaptığımız mülakatlar sonucunda da böyle bir planın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.3.1.4. "Temel ihtiyaçlar yani."

Afetten etkilenen kişiler normal yaşamlarından farklı olarak olağandışı koşullarda yaşamlarını sürdürmek zorunda kalabilirler. Bu koşulların ne kadar süreceği ise öngörülemez. Bununla beraber deneyimler, gelişmiş ülkelerde dahi büyük ölçekli afetlerde mağdurların ilk 72 saat boyunca kendi kendilerine hayatlarını idame ettirebilmeleri gerektiğini göstermiştir.

Afet sonrasında çok temel bazı ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar; gıda, su, barınma, giyim, hijyen gibi hayati gereksinimlerdir. Bu ihtiyaçların yardım kuruluşları tarafından giderileceği düşünülebilir. Ancak, büyük ölçekli bir afette ilk 72 saat süresince afet bölgesine yardım sağlanması beklenmemelidir. Bu nedenle, yukarıdaki ihtiyaçların çok basit ve pratik uygulamalarla da olsa afetzedelerin kendileri tarafından giderilmesi gerekmektedir. İhtiyaçlar giderilirken eldeki

olanaklarla kabul edilebilir standartlar arasında bir denge sağlamak gerekir (AFAD Olağanüstü Durumlarda Yaşamı Sürdürme, 2011:1-19).

Araştırmamız dahilinde Valilik ile yapılan mülakat doğrultusunda şöyle belirtilmiştir:

Çadır, gıda, battaniye, ısıtıcı, yatak, yorgan temel ihtiyaçlar yani. Biz 3 gün idare edebilecek kadar 72 saat kadar idare edebileceği malzeme veriyoruz. Bizim stokladığımız malzemeler genel bölgesel yani, her ilde depo yok, belirli illerde var. Çanakkale'de oldu mesela bizim depodan çıkışlar yapıldı. Ne kadar ihtiyaç varsa o kadar. Afet bölgesinin yöneticisi kimse o miktarı belirleyip, afet durumunun yöneticisi de genelde AFAD olur . Herhangi bir deprem olduğunda biz oraya şantiye gibi başka bir yer kuruyoruz ve yönetimi orda oluyor müdürü, şeyi. Gerekli tespitler yapılıyor hasar tespit ediliyor. Gerekirse başkanlıktan gerekirse takviye görevliler gönderiliyor. Başka illerden takviyeler geliyor yani olay orda çözülüyor. Her şey yerinde çözülüyor. Ama talepler olursa ekstradan tabi başkanlık vasıtasıyla burdan emir veriliyor, burdan turlarla o bölgeye neresiyse o bölge oraya burda malzemeler ihtiyaçlar nakliye ediliyor.

Bu temel ihtiyaçların Valiliğe bağlı AFAD birimleri tarafından, afet durumundan 3 gün sonra ve 3 gün içinde yetecek nitelikte verildiği öğrenilmiş olup, afet oluşumunun ilk anından itibaren yapılacak diğer yerel kurum ve sivil toplum kuruluşlarının inisiyatifinde olduğu sonucu çıkartılabilir. STKlardan biri olan Kızılay yetkilisiyle yaptığımız görüşmede şu cümle bu hususta dikkat çekmektedir: "Tabi resmiyette böyle geçiyor ama tabi afet durumunda direk bölgeye gidiyor Kızılay o saati beklemiyor." (erkek, 29 yaşında, birim görevlisi)

4.3.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları

Etkili bir afet yönetiminde en önemli husus, vatandaşların afetlere karşı bilinçlendirilmesi ve afet farkındalık çalışmalarının gerçekleştirilmesidir. Konuyla ilgili Valiliğimiz AFAD birimi temsilcisine bir takım sorular yönlendirilmiş olup, bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.3.2.1. "Afete Hazır Türkiye"

Çalışmamızda, Valilik AFAD birimine bu tür bilgilendirme faaliyetleri ile ilgili sorular sorulmuş olup, afete yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının sürekli olarak devam ettiği ifade edilmiştir:

Evet sürekli yapılıyor zaten, mesela ben bugün girdim, 12.581 kişiye ulaşıldı şu ana kadar. AFAD kapsamlı oluyor bu eğitimler genel olarak ama belediye destekli olanlar da var. Büyükşehir'in Balıkesir Bir Büyük Aile Oluyor projesi var onun içeriğinde de bu tarz şeyler yapıyoruz. Bu eğitimleri daha çok valiliğimizin Bengi projesi kapsamında yapıyoruz. Üniversitelerle de iş birliği içerisindeyiz, Bandırma Üniversitesi ile protokolümüz var.

Buradaki ifadede, diğer yerel kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde afete yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yapıldığını, ayrıca Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı proje kapsamında AFAD'ın bu tür çalışmalarına yer verdiğini görmekteyiz.

4.3.2.2. "Bengi projesi kapsamında okullarda bu eğitim veriliyor."

Türkiye'deki okullarda ve eğitim kurumlarında yapılacak olan afet bilinçlendirme çalışmaları ile öğrenciler afet anında doğru davranış şekilleri uygulayabileceklerdir.

Bu kapsamda Valilik AFAD birimine konu ile ilgili mülakat sorusu sorulmuş olup, okullarda afete yönelik çalışmaları gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir:

Okullar da yapıyoruz zaten hatta pazartesi-salı günü buradaydılar. Bengi projesi kapsamında okullarda bu eğitim veriliyor zaten talep olduğu takdirde. Ama protokol imzalandı zaten büyük ihtimal bütün ile ulaşacak bu eğitimler. Yok, herhangi bir güçlükle karşılaşmadık.

Evet, Muhtarlara verilen acil durum eğitimi de bu "Büyük Aile Projesi" kapsamında.

Buradan hareketle AFAD'ın Türkiye'de yaygın olarak tüm gruplara yönelik afet çalışmaları gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca bu eğitim meselesinin biraz da vatandaşların veya okulların talepleri doğrultusunda gerçekleştirildiğini görmekteyiz.

4.3.3. Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları

Meydana gelebilecek muhtemel doğal afetler karşısında afet müdahale planları; etkin önlem ve müdahale çalışmalarının sağlanmasında, afetin zararları önlemede ve en aza indirmede başarı sağlayacaktır. Bu hususta birim temsilcimize, müdahale planları ve diğer önlem ve müdahale çalışmaları ile ilgili mülakat soruları yönlendirilmiştir olup, bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.3.3.1. "Müdahale planımız var."

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığınca oluşturulan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)'da Türkiye çapındaki afet ve acil durumlarda can ve mal kurtarma, sağlık, iaşe, ibate,güvenlik, mal ve çevre koruma, sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin verilmesine yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bu plan, il ve ilçelere göre çeşitli kategorilere ayrılmıştır.

Araştırmamı dahilinde, Balıkesir Valiliği Afet ve Acil Durum Müdürlüğü' ne konu ile ilgili mülakat sorusu sorulmuş, ve birim yetkilisi şu açıklamalarda bulunmuştur:

Müdahale planımız var , bir senaryonun üzerine kurulu bir plan. Senaryo dahilinde oluşabilecek risklerin hepsinin analizi yapıldı. Bu plan sadece AFAD değil, çevre şehircilik, belediye ve 26 hizmet grubu var bu planda, beslenmesinden tutun barınma, güvenlik, kurtarma hepsi planlı şu anda bir senaryo üzerinden yapıldı. Biz senaryoya uygun zaten ülkemizde sabit bir afet planı var biz onu ilimize göre uyarladık.

Burada her ilin müdahale planı, bölgesinin taşıdığı risk çerçevesinde oluşturulmuş olup, diğer kurum ve kuruluşlar "hizmet grubu" kapsamında bu plana dahil olmaktadırlar.

4.3.3.2. "Toplanılacak alanlar da bu planda belli."

Türkiye'nin kurumlarının, kurtarma ekipleri ve teknolojilerinin, olası bir afet durumuna karşı büyük ölçüde hazır olduğunu, ancak halkın doğal afetler sonrasında ne yapacağıyla ilgili yeteri bilinçte olmadığını söyleyebiliriz.

Bu varsayımdan hareketle AFAD temsilcisine, afet durumunda vatandaşların toplanabileceği alan ve bu alanda yerel kurum veya kuruluşların sunacakları hizmetler hakkında sorular yöneltilmiş, AFAD'ın belirlediği mevcut alanlarda hizmet gruplarıyla birlikte temel hizmetlerin sunulacağı belirtilmiştir:

Dediğim gibi 26 tane hizmet grubu var, o gruplardan destek alıyoruz. Burada her grubun görevi var, koordinasyonu biz sağlıyoruz. 26 hizmet grubu planı var atıyorum afet durumunda psikolojik olarak destek. Bunu da Aile Sosyal Politikalar Bakanlığının psikososyal destek hizmet planı var. O da onu sağlıyor. Koordinasyonu biz sağlıyoruz. Bu birlikte çalışmacı arkadaşlar var. Yetilmediği yerlerde onlar dan da yardım alınıyor. Beslenme, defin, barınma, enerji, altyapı, sağlık vs. bunlar 26 tane her ilde hizmet grubu. Genel olarak Türkiyede Türkiye Afet planı var. Ayıryetten de her ilde 26 tane hizmet planı var. Bu planda da barınmadan tutun define kadar tüm hizmetlerin sunulabileceği bir plan bu. Toplanılacak alanlar da bu planda belli. Yani sadece AFAD değil bütün kurumların koordineli şekilde çalışmasıyla oluşan bir plan.

Türkiye Afet Müdahale Planı çerçevesinde, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD), tüm illerde toplanma yerlerinin, alternatif yolların belirlenmesi gibi ve diğer tüm konularda yeni çalışmalar yaptığını biliyoruz. Ancak, Valilik ve diğer kurumların internet sitelerinde de toplanma yerleri, çadır alanları gibi konularda ise herhangi bir bilgi bulunmadığını görmekteyiz. Konuyla alakalı çalışmaların bir an önce tamamlanması ve halkın toplanma yerleri ile ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir.

4.3.3.3."Verdiğimiz eğitimlerde DASK' dan bahsediliyor."

Tüm afetlerde olduğu gibi ülkemizde meydana gelen birtakım yıkıcı afetlerde (Van Depremi, Gölcük Depremi vs. örneği) devletin gücü ve imkanları öne çıkmıştır. Öncelikle vatandaşlara afet sonrasında geçici konutlar, daha sonra ise kalıcı konutlar inşa edilerek halkımız evsizlikte kurtulmuştur. En önemli ihtiyaçlardan biri olan barınma ihtiyacı böylece devlet aracılığıyla temin edilmiştir.

Bu gücün maliyeti ise sadece Van depreminde yapılan iyileştirme ve yeniden yapılanma çalışmalarının maliyeti 5 milyar liraya ulaşmıştır.¹⁶ Bu tür afetlerde en yüksek giderin konut inşa etmek olduğunu bilen devlet ise afet sonrasında yapılacak

¹⁶ Van depreminin maliyeti 5 milyar lira, 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/van-depreminin-maliyeti-5-milyar-lira-24991234> (1 Eylül 2017).

konut inşaatları için bir fon oluşturmayı ve bu fonun da bir kısmının vatandaşlar tarafından üstlenilmesini planlamıştır. Böylece DASK'ın oluşumu sağlanmış ve zorunlu kılınmıştır. Araştırmamızda, Valiliğimiz AFAD birimine binaların sigortalatılmasına yönelik çalışmalar dahilinde mülakat soruları sorulmuş, verdikleri afet eğitimlerinde bu sigortalatmanın öneminden bahsettiklerini belirtmişlerdir:

Verdiğimiz eğitimlerde DASK'dan bahsediliyor, DASK'ın öneminden bahsediliyor, onunla ilgili sunular da var. Onlar hatırlatılıyor yani. Bu verilen eğitimler birazcık da talebi bağlı, cami cemaati toplanıyor talep ediyor mesela. Yeri falan kendileri ayarlıyorlar bu kahve önü olur, okulun salonu olur. Herhangi bir yerde talebi bağlı yani bizden yeter ki talep etsinler. Fabrika talepte bulunuyor bize yazı yazıyor, gidiliyor. Tabi ücretsiz bir eğitim.

Bu tür eğitim çalışmalarının genellikle talebe bağlı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca AFAD'ın sigortalama hususunda da vatandaşlara yönelik teşvik çalışmaları yaptığını söyleyebiliriz.

4.3.3.4. "Protokollerimiz var bu hizmet kurumlarıyla."

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), afet ve acil durumlara ilişkin tek yetkili kurum olup, bir şemsiye kurum anlayışıyla afet ve acil durumun niteliği ve büyüklüğüne göre gerek Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri, Sağlık, Orman ve Su İşleri ve ilgili diğer bakanlıklar ile gerekse sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde faaliyetlerini sürdürmekte olduğu belirtilmiştir.¹⁷ Ancak durumun uygulamada ne aşamada olduğu, AFAD'ın üniversite ve diğer kurumlar, STK/gönüllü kuruluşlar veya gönüllü vatandaşlar ile afet konusunda yapmış oldukları çalışmalar ve irtibat durumları ile ilgili katılımcımıza mülakat soruları yöneltilmiş olup, şunları belirtmiştir:

Bandırma Üniversitesiyle var, diğer kurumlarla protokollerimiz var bu hizmet kurumlarıyla. Zaten Kızılay da bu 26 hizmet grubuna dahil bu diğer sivil toplum kuruluşlarını da dahil ettik bu protokole. Kızılaydan başka kuruluş olarak STK'lar var Ayvalık Doğal Afet kurtarma ekibi, Gönen Doğal afet kurtarma ekibi, Bandırma'da var, Balıkesir de de Balıkesir Arama Kurtarma (BAK) diye bir ekip var. Bunlardan da yer yer arazide destek aldığımız oluyor.

¹⁷ AFAD, "AFAD Hakkında", (t.y.), <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda> (17 Ekim 2017).

Yukarıdaki ifadeye göre, AFAD'ın hem üniversite ile, hem de diğer resmi kurumlar ve STK'lar ile işbirliği içinde olduğu, Türkiye Afet Planı dahilindeki 26 hizmet grubuna bu kurum ve kuruluşların dahil olduğu görülmektedir.

4.3.3.5. "Biz sadece koordine kısmında."

Afet durumundaki kargaşa ve kaos durumundan kaynaklı suç eylemlerinin artış göstermesi mümkün olabilmekte, afet durumuna müdahale etmenin yanı sıra istismarcılar ve suçlulara yönelik de önlemler alınması gerekebilmektedir.

Kolluk kuvvetlerinin de birer afetzedede olduğu ortamda kamu düzeninin yeniden teşkil edilmesinde yaşanacak aksaklıklar potansiyel suçluları veya suç gruplarını afet bölgesine çekecektir. Afetzedelerin can ve mal güvenliklerinin yanı sıra temel hak ve özgürlüklerini korunması da üzerinde durulması gereken hayati hususlardır (Arslan, 2016: 746).

Konu ile ilgili, AFAD'a istismarcılar ve suçlulara yönelik eylem planları bulunup bulunmadığı ile ilgili mülakat soruları sorulmuş olup, 26 hizmet grubu dahilinde emniyet güçlerinin de mevcut olduğu belirtilmiştir:

O biraz kolluk kuvvetlerini, Jandarmayı Emniyeti ilgilendiriyor. Zaten bu 26 Hizmet Grubu Planında Emniyet Güçleri de dahil onlarında görevleri var. Her kurum üzerine düşeni yapıyor yani. Biz sadece koordine kısmında.

Afet durumunda suçlulara ve suç gruplarına yönelik olarak AFAD'ın sadece kurumları koordine ettiği, asıl önlem ve uygulamaların kolluk kuvvetleri, emniyet güçleri tarafınca gerçekleştirildiği söylenebilir. Kısacası AFAD'ın birim olarak böyle bir görevde yer almadığı, sadece yetkin kurumların entegrasyonunu sağladığı anlaşılmaktadır.

4.3.4. Algılar ve Güven

Afet yönetiminin temel amacı, afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması için toplumun tüm unsurlarının bu alana yönlendirilmesini kapsamaktadır. Ancak bazı kurum/kuruluşların afet durumlarında daha fazla yardım ve müdahale çalışmaları gerçekleştirdiği, yada bazı kurumların bireylerde daha fazla güven uyandırdığı

açıktır. Konuyla ilgili Valilik AFAD temsilcimize bir takım sorular yönlendirilmiş olup, bulgulara yer verilmiştir:

4.3.4.1. "AFAD en büyük desteği sunacaktır."

Ülkemizde ortaya çıkacak olağanüstü afet durumlarında, yapılacak yardım faaliyetleri sadece kamusal alanla sınırlı kalmayıp, gönüllü kuruluş ve gönüllü vatandaşlara ulaşacak dek geniş bir alana sahiptir.

Ancak afet durumlarında bazı kurum/kuruluşların bölgeye daha fazla hakimiyet sağladığı ve mevcut afetzedelere aktif bir şekilde destek ve yardım sağladığı da aşıkardır. Bu hususla ilgili, çalışmamızda Valilik AFAD birimine, afet durumunda Balıkesir halkına en çok yardım ve desteği sağlayacak kurum/kuruluş ile ilgili mülakat sorusu sorulmuş olup, bu kapsamda en çok faaliyetlerin AFAD tarafından gerçekleştirileceği ifade edilmiştir:

Sadece Balıkesir için değil hangi bölge olursa olsun Valiliğe bağlı AFAD en büyük desteği sunacaktır. Belediyeler, kısmen tabi ki destek olacaktır, yani muhakkak ihtiyaç da olacaktır. Sivil toplum kuruluşları da destek sağlayabilirler çünkü gönüllü oldukları için, ekipleri olanlar da var bütün donanımı olanlar da var kesinlikle faydası olacaktır ve zaten de desteklenmelidir. Ancak AFAD en büyük desteği verir çünkü bütün organizasyonu biz yapacağımız için suyun kaynağı burası olacaktır. Biz organize etmeden zaten hiçbir şey yapılamaz.

Burada diğer muhtarlar ve belediyeler ile yaptığımız mülakat analizlere dayanarak şunları söyleyebiliriz ki, mahalle muhtarlarının afet durumunda en çok belediyelere güven duydukları belirtilmiş, kendilerinin halk olarak ilk başvurdukları noktanın ilçe/büyükşehir belediyeleri olacağını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde, merkez belediyelerimiz ile yaptığımız mülakatlarda da, Balıkesir halkına afet durumunda en çok belediyelerin destek ve yardım faaliyeti sağlayacağını belirtmişlerdir. Ancak burada AFAD'ın, "Biz organize etmeden zaten hiçbir şey yapılamaz." şeklindeki ifadesi, muhtarların ve belediyelerin algı ve güven konularındaki ifadeleriyle çelişiklik göstermektedir.

4.4. Sivil Toplum Kuruluşları ve Afet: Kızılay Örneği

Önemli sivil toplum kuruluşlarından olan Kızılay, afet ve acil durumlarda insanlara etkin bir şekilde yardımda bulunan gönüllü bir kuruluştur. Çalışmamızda Kızılay Balıkesir Şube temsilcimiz ile mülakat gerçekleştirilmiş olup; edinilen bulgular yerel doğal afet farkındalığı, farkındalık yaratma çalışmaları, önlem ve müdahale çalışmaları ile algılar ve güven başlıklarıyla kategorize ve analiz edilmiştir.

4.4.1. Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

İnsan için en önemli şey hayattır. Aynı zamanda insan için en ucuz şey de hayattır. Her şeyin bir riski olduğunu bilerek, tespitler yapıp önlemler alınması gerekmektedir. Doğal afet konusunda da eğer bulunduğumuz bölgeye yönelik riskleri bilirsek buna yönelik önlem çalışmaları gerçekleştirebiliriz. Bu sebeple bu konudaki farkındalıkları belirlemek için sivil toplum kuruluşlarımızdan olan Kızılay Balıkesir Şube birim görevlisi ile mülakat gerçekleştirilmiş olup, bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.4.1.1. "1. derece deprem bölgesi diye biliyoruz."

Türkiye'de yetmiş yıl içerisinde 65 yıkıcı deprem olmuş ve yaklaşık 600 binin üzerinde bina yıkılmış veya kullanılmayacak duruma gelmiştir. Afetlerin ülkemize verdiği ekonomik kayıpların, diğer faktörler de göz önünde bulundurulduğunda gayrisafi milli hasılamızda yüzde 3,5-4'e varan bir kayba yol açtığı ifade edilmektedir. Bu durum doğal olarak sürdürülebilir kalkınma hızımızı da azaltmaktadır. Afetler olduktan sonra yara sarma politikaları yerine önleme stratejileri geliştirmek en önemli hedef olmalıdır (Öztürk, 2003:42).

Çalışmamızda, sivil toplum kuruluşlarımızdan biri olan Kızılay'a (erkek, 29 yaşında, birim görevlisi), konu ile sorular yöneltilmiş, katılımcımız afet riski farkındalığını şu şekilde açıklamışlardır:

Tabi var, birinci derece deprem bölgesi diye biliyoruz. Başka mesela Sarı Süleymanlar köyünde toprak göçmesi olmuştu, oraya gittik Mevlana

Evleri kurduk. Mevlana Evleri bu afet bölgelerine kurulan prefabrik evler.

Burada Kızılay'ın afet konusunda Türkiye'yi en çok deprem hususunda riskli olarak gördüğü öğrenilmiş olup, afet sonrasında müdahalelerin ve yardım çalışmalarının Kızılay tarafınca da sağlandığını söyleyebiliriz.

4.4.1.2. "Etkilenir tabi ki etkileniyor da zaten"

Afete maruz kalacak kent nüfusu açısından değerlendirildiğinde Türkiye, yüksek riskli bir ülkedir. Deprem başta olmak üzere, sel, heyelan, yangın, çığ, kaya düşmesi gibi pek çok afetle sıklıkla karşılaşmaktadır.

Araştırmamızda en önemli sivil toplum kuruluşlarımızdan olan Kızılay'a Balıkesir'in doğal afetlerden etkilenme durumu ile ilgili mülakat sorusu sorulmuş, Balıkesir İli'nin gerek can, gerek mal, gerekse alt yapı hususunda etkilenebileceği belirtilmiştir:

Etkilenir tabi ki etkileniyor da zaten, insanların evleri barkları, can ve mal kayıpları gerçekleşiyor. Psikolojik olarak da vatandaşlar büyük bir yıkıma uğruyor öyle Van depremi yada Gölcük depremi gibi büyük çaplı afetlerde. Ama en azından afete yönelik şimdi baya hazırlıklar var AFAD depolarında filan çok sayıda çadır var. %50'ye yakın bir hazırlık var. O yüzden insanları etkilense de telafi edilebilecek bir takım hazırlıklarımız mevcut.

Altyapısı ile ilgili de etkilenme olabilir, Balıkesir'in yeri ova olduğu için olabilir.

Kızılay, yapılan görüşmede muhtemel afetlere yönelik hazırlıkların kendi gerek kendi bünyelerinde gerekse AFAD' ın bünyesinde malzeme stokunun mevcut olduğunu belirtmektedir.

4.4.1.3. "Valilikten veya ilgili kurumlardan temin edilir."

İnsanların doğal afetler nedeniyle karşılaştıkları riskler ve kırılganlıklar fiziksel koşullarının olduğu kadar toplumsal konumlarının da ürünüdür. Bireylerin ve toplumsal grupların zaman içinde değişen kırılganlıkları ve kapasiteleri afetlerle başa çıkma ve toparlanma yeteneklerinde belirleyici olur. Toplumsal ağlar, güç ilişkileri,

bilgi ve beceriler, toplumsal cinsiyet rolleri, sağlık, zenginlik ve bulunulan yer gibi faktörlerin hepsi birden afetler karşısındaki risk ve kırılganlığı ve afetlerle başa çıkma kapasitesini etkiler (Pincha, 2009: 9).

Bu kapsamda araştırmamızda sivil toplum kuruluşlarımızdan olan Kızılay'a afet durumundaki dezavantajlı gruplara karşı olan hakimiyet durumları ile ilgili mülakat soruları sorulmuş, bu tür bir hakimiyetin AFAD tarafından sağlandığı ve verilerin orada mevcut olduğu belirtilmiştir:

Ya ortak bir çalışma yapıldı AFAD, Belediye vs. gibi kurumlarla protokol imzalandı. Biz de ortak çalışmada yer almaktayız. Biz çizelge var o çizelgede afet anında kimin hangi görevi yapacağı, Kızılay'ın üzerine hangi görev düştüğü, AFAD'ın görevi var. Koordinasyonu AFAD sağlıyor. Elimizde öyle yaşlı, engelli gibi ailelerin falan sayısı yok ama afet durumunda onlar da Valilikten veya ilgili kurumlardan temin edilir.

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı üzere, sivil toplum kuruluşlarımızdan olan Kızılay'ın, dezavantajlı gruplara yönelik verisi ve çalışması bulunmamaktadır. Bu tür veriler ve çalışmalar AFAD' ta mevcuttur.

4.4.1.4. "Genelde gıda yönünde yardım sağlıyoruz."

Afet durumlarında ilk olarak afet bölgesine temel ihtiyaçları karşılayacak nitelikte malzeme temini gerekmektedir. Türkiye Afet Yönetim Sistemi içerisinde yer alan ilgili kurum ve kuruluşlar ve Türk Kızılay'ı unsurlarıyla yakın işbirliği ve koordinasyon içerisinde, ulusal afetlere ve acil durumlara müdahale etmek, personel ve araç görevlendirmelerini yapmak, ihtiyaç sahiplerine dağıtmak ve afet müdahale ekipleri tarafından kullanılmak üzere gerekli görülen tüm yardım malzemesi ve ekip malzemelerini temin etmek ve sevkiyatını sağlamak temel görevlerindedir.

Araştırmamızda Kızılay, afet durumunda talep edilecek malzeme ve sayısı hakkında şunları ifade etmiştir:

Genelde acil ihtiyaç yani o anda pratik ihtiyaçlar, bisküvi, meyve suyu, gıda paketi gibi Kızılay olarak daha çok afet bölgesine genelde gıda yönünde yardım sağlıyoruz daha çok. Sonra battaniye, çadır, Mevlana evi kurma gibi şeyler yapıyoruz. Kızılay Kan Merkezimizden ihtiyaç halinde kan bağıışı hizmetimiz var, sosyal, psikolojik hizmetler, sağlık hizmeti gibi hizmetlerimiz mevcut. Şimdi Kızılay'ın şöyle bir şeyi var, olay olduktan 72 saat sonra müdahale ediyor Kızılay. O 72 saat içinde AFAD, Belediye vs. gibi yardım edecek daha başka kuruluşlar var. Tabi

resmiyette böyle geçiyor ama tabii afet durumunda direk bölgeye gidiyor Kızılay o saati beklemiyor.

Dünyanın hiçbir yerinde olası bir afet sonrası, sağlık, itfaiye, arama kurtarma ekipleri gibi birimlerin tüm bireylere aynı anda ulaşması mümkün değildir. Afetlerin ilk dakikalarında herkes kendi başınadır; bizi sadece kendi hazırlığımız ve bilgimiz koruyacaktır. Afet sonrası “altın saatler” olarak adlandırılan ilk 72 saat için her bireyin hazır olması şarttır. Bu sebeple mevcut afet yönetimlerinde de afetin üzerinden 72 saat geçmesi durumunda gerekli yardım ve müdahalelerin yapılacağı belirtilmektedir.¹⁸ Ancak Kızılay, resmiyette durumun bu şekilde belirtildiğini, pratikte ise saat beklenmeden afet durumunda bölgeye müdahale edildiğini ifade etmektedir.

4.4.2. Farkındalık Yaratma Çalışmaları

Herhangi bir doğal afet meydana gelmeden önce edinilen bilgi ve bilinç, ve bunun neticesinde afete yönelik yapılan planlar afet durumunda güvende kalma ihtimalini arttırmaktadır. Konuyla ilgili katılımcımızdan elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.4.2.1. "Talep edildikçe gidiliyor."

Kızılay'a bu tür afete yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları ile ilgili sorulan mülakat soruları dahilinde, eğitim çalışmalarının mevcut olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Bu TLT /Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Projesi/ eğitimi oldu mesela imamlara, öğretmenlere, muhtarlara bu deprem ve afet durumunda, öncesinde veya sonrasında neler yapılacak gibi konularda verildi bu eğitimde. Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Projesi- Afet zararlarını azaltma programı dahilinde, deprem, yangın, yapısal olmayan tehlikeler gibi konularda bu eğitim toplumun öncü liderlerine verildi ki onlar da bölgelerindeki vatandaşlarını bilgilendirsin diye. Çünkü bütün vatandaşlara ulaşmak güç olur. Desteğe ihtiyaç tabii duyuyoruz. Bu şey vardı mesela Milli Eğitim Müdürlüğü'nden destek

¹⁸ Depremde ilk 72 saatte neler yapılmalı, 2012, <http://www.on5yirmi5.com/haber/yasam/toplum/98590/depremdede-ilk-72-saatte-neler-yapilmali.html> (12 Kasım 2017).

aldık, eğitim verilirken, yangında mesela doğal afetlerde ne olacak gibi konularda Orman Bölge Müdürlüğü'nden aldık. 2 sene önce yaptık bu eğitimi. Ya talep edildikçe gidiliyor. Evet evet istediğimiz kurum destek veriyorlar.

Burada Kızılay'ın, toplumdaki grup liderleri diyebileceğimiz imam, öğretmen, muhtar gibi toplumda bilgilendirme konusunda yetkin kişilere afete yönelik olarak eğitimler verildiği ve onların aracılığıyla afet bilincinin topluma taşınmasının hedeflendiği görülmektedir. Ayrıca Kızılay'ın bu eğitimleri verirken yardım talep ettiği kurum veya kuruluşların kendilerine gerekli desteği verdiğini, afet konusunda bu hassasiyetin diğer kurumlar tarafından da gösterildiği anlaşılmaktadır.

4.4.2.2. "Güvenli yaşam dersleri"

Kentteki çeşitli kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin de mevcut afet riskleri, afet öncesi, afet anı ve afet sonrası alınacak tedbirler ve çalışmalar hakkında okuldaki öğrencilere yönelik eğitimlerin verilmesi gerekmektedir.

Kızılay da okullarda afete yönelik çalışmalar hakkında bu tür eğitimler verdiklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

Okullar da verdik, mesela yangın söndürme tatbikatları eğitimine gittik okullarda da. Güvenli yaşam dersleri verildi ilkokul 4.sınıflara. Güvenli yaşam kitapları dağıttık. Herhangi sıkıntı yaşamadık, Milli Eğitim gayet yardımcı oldu bizlere bu konuda.

İlköğretim okullarında okuyan öğrencilerimize yönelik, Kızılay'ın *Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Afet Zararlarını Azaltma Programı* kapsamında; olası afete hazırlıklı olunması, bilinçli toplumun yetiştirilmesi, eğitimlerin verilmesi, öğretmenlerin de bilinçlendirilerek zararların en aza indirilmesini hedeflenmektedir.

Burada en önemli sivil toplum kuruluşlarından biri olan Kızılay'ın, eğitimlerle toplum tabanlı afet bilinci oluşturmaya gayret ettiği görülmektedir. Bunu gerçekleştirirken ilgili resmi kurum veya kuruluşlardan da gerekli yardımları almaktadır.

4.4.3. Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları

Afet ve acil durumlara ilişkin müdahale çalışmalarındaki rolleri ve sorumlulukları tanımlamak, ayrıca afet öncesi, afet anı ve afet sonrasındaki temel prensipleri belirlemek amacıyla, afet müdahale planlarının oluşturulması toplumsal açıdan önem teşkil etmektedir. Kızılay'a bu hususla ilgili sorular yöneltilmiş olup, bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.4.3.1. "AYDES diye bir program var."

Yaptığımız mülakatta Kızılay'a afet durumunda müdahale planı ile ilgili mülakat sorusu sorulmuş, AFAD'ın Türkiye Afet Planı doğrultusunda entegre olduğunu ve hizmet gruplarından biri olduğunu açıklamıştır:

Şimdi AYDES diye bir program var AFAD'ın, kimin nerede ne iş yapacağı belli. Biz de o sisteme uyuyoruz. Kızılay'a bu sistemde düşen görev genelde çadır kurmak, yiyecek battaniye, elbisesi, ihtiyaçlarını temin etmek. AFAD'ın işini de genelde kurtarma faaliyetleri sağlamak gibi mesela. Onlar ne görev belirlediyse her kurum afet anında o görevi üstleniyor.

Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi Projesi (AYDES), Afet ve acil durumlarda kaynakların etkin şekilde yönetilerek komuta sürecinin sorunsuz işletilmesi için oluşturulan bir elektronik sistemdir. Türkiye Afet Müdahala Planı kapsamında, bütünleşik afet yönetiminin tüm aşamalarını elektronik ortamda takip edip, yönetebileceği coğrafi bilgi sistemi tabanlı bir karar destek sistemidir¹⁹. Bu müdahale planında bakanlık, kurum ve kuruluşların yanı sıra, STK'lar da ayrı ayrı sorumludur. Kızılay da, Türkiye Afet Müdahale Planı'na dahil edilen 28 hizmet grubundan biri olarak, afet durumlarında üzerine düşen etkin destek ve müdahaleyi sağladığını belirtmektedir.

¹⁹ AFAD resmi sitesinden alıntıdır (<https://www.afad.gov.tr>)

4.4.3.2. "AFAD tarafında belirlenecek."

Ülkemiz olabilecek her türlü afetin gerçekleşebileceği bir coğrafik konumda olduğundan bu afetlere en hızlı müdahalenin yapılması gerekmektedir. Müdahale kapsamında önemli olan bir husus da, toplanma alanları ve bölgeleridir. İlgili kurum veya kuruluşlar tarafından belirlenecek olan alanlar tespit edilmeli ve halka duyurulmalıdır.

Kızılay, bu toplanma alanları ile ilgili AFAD'ın gerekli belirlemeleri yaptığını, kendilerinin ise muhtemel afet durumunda belirlenen alanda vatandaşlara gerekli yardımları gerçekleştireceklerini belirtmişlerdir:

O bizle ilgili değil, toplanılacak alanlar da AFAD tarafında belirlenecek, sonra biz orada vatandaşlara gereken yardımı yapacağız.

AFAD' ın yanı sıra, Belediyeler de mutlaka afet halinde toplanılacak alan ve bölgeleri tespit etmeli ve halka da duyurmalıdır. Bu toplanma alanları Afet Acil Yardım Planları'nda belirtilir. Şehir belediyelerince hazırlanan bu Acil Eylem Yardım Planları belediyelerce hazırlanır. Olası bir deprem ya da afet halinde halkın toplanacağı çadır alanlarını, ihtiyaç duyulan helikopter pistlerini, itfaiye ve sağlık tesislerini park etme yasağı getirilen yollar ile toplayıcı yolları gösteren, afet durumunda halkın bir kaos yaratılmadan nasıl hareket edeceğini gösteren bir plandır.²⁰ Ancak yaptığımız mülakatlarda bu konuya gerekli ilginin gösterilmediği, toplanılacak alanların gerekli şekilde belirlenmediği ve halka duyurulmadığı söylenebilir.

4.4.3.3. "3-4 yıl önce bir takım bilgilendirmeler de yapmıştık zaten."

Depremler başta olmak üzere, afetler tüm ülkede etkisini hissettirmekte ve dolayısıyla ülkede yaşayan vatandaşların hepsi gerçekleşen afetlerin sonuçlarından belli ölçüde etkilenmektedir. Ortaya çıkan maddi zararların telafi edilmesi, afet bölgesinde normal hayata dönülebilmesi, acil yardıma ihtiyaç duyan kimselerin bu ihtiyaçlarının giderilmesi ve benzeri için yapılan harcamalar ülke ekonomisine ve devlete büyük bir mali yük getirmektedir. Binaların sigortalatılmasına yönelik yaygın

²⁰ Esat Anık, "Deprem bizi vurmadan", Kütahya Ekspres Gündem, <http://kutahyaekspres.com/2017/09/29/deprem-bizi-vurmadan/>, 29 Eylül 2017.

olarak bilinen Zorunlu Deprem Sigortası, meskenlerde depremin neden olacağı maddi zararların tazmin edilmesini sağlamaya yönelik olarak oluşturulan yeni bir sigorta sistemidir (Güngör, 2011: 1). Binaların sigortalatılması gerek devlet açısından gerekse birey açısından fayda sağlamakla birlikte, afet sonrasındaki iyileşmenin sağlanmasında da önemli rol oynamaktadır. Çünkü barınma ihtiyacı bireyin temel ihtiyacıdır. Buna yönelik teşvik ve bilgilendirme çalışmaları, ayrıca zorunlu kılınan bir takım uygulamalar yapılarak vatandaşların binaları sigortalatması sağlanmaktadır.

STKlar kapsamında Kızılay ile yaptığımız mülakat doğrultusunda, binaların sigortalatılmasına yönelik bilgilendirme çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir:

Eğitimlerde bu konuda da bilgilendiriyoruz ya. DASK ile ilgili bir birliktelik program oldu. 3-4 yıl önce bir takım bilgilendirmeler de yapmıştık zaten.

İfadeden de anlaşılacağı üzere, binaların sigortalatılması yönelik temsili olarak Kızılay üzerinden konuşacak olursak, STK'ların bu konuda aktif olarak çalışmalar gerçekleştirmediğini söyleyebiliriz. Sadece eğitimlere konu olması, bu hususta yetersiz kalabilmektedir. Çünkü vatandaş olarak zorlama yapıldığında dahi yapmaya meyil göstermemekle birlikte, sadece sözlü olarak gerçekleşen çalışmalardan verim alınamayacağı da aşikardır.

4.4.3.4. "Aktif olarak katılım sağlıyoruz."

Kurum/kuruluşlar arasında işbirliği, verimli ve başarılı çalışmalarla eşdeğerdir. Çünkü içinde bulunduğumuz çağda, takım ruhu içinde çalışmayan, kentlerin ve kurum/kuruluşların, başarılı olma şansı yoktur. Kızılay gibi kurum/kuruluşlar, yalnız kendi kendilerine karşı sorumluk taşımazlar. Onlar, vatandaşların ve milletin alın yazısının sorumluluğunu da millet ve tarih önünde taşıyan kurum/kuruluşlardır.²¹

Bu doğrultuda, Kızılay'ın afet konusunda resmi kurumlarla, üniversite ve diğer sivil toplum/gönüllü kuruluşlarıyla veya gönüllü vatandaşlarla irtibatı ve çalışma imkanları ile ilgili sorular sorulmuş, üniversite haricindeki diğer kurum ve kuruluşlarla yada gönüllü vatandaşlarla aktif bir çalışma içerisinde olduklarını belirtmişlerdir:

²¹ Mustafa Kantarcı, "Kızılay'ın Kurumlarla İşbirliği Umut Verici", <http://www.istikbalgazetesi.com/haber.asp?sec=2&yazarid=273&newsid=10938>, 5 Nisan 2007.

Üniversite ile bir proje, çalışma olduğunda irtibatımız, çalışmalarımız oluyor ancak aktif bir çalışmamız yok şu anda. Diğer resmi kurumlarla Valilikle, Belediye, Milli Eğitim ile her zaman zaten bu AFAD'ın koordinasyonu dahilinde irtibatımız var. Kızılay'dan görevli temsilcilerimiz bu tür toplantılara, çalışmalara aktif olarak katılım sağlıyoruz. Ya mesela bir yangın olduğu zaman atıyorum gönüllü vatandaşlardan da yardım geliyor. Onlarla da birlikteliğiniz oluyor. Kepsut'ta yangın olmuştu bundan 3-4 sene önce, vatandaşlarımız da kendi imkanlarıyla yardım ediyor. Bizim gençlik kollarımız, kadın kollarımız var üyelerimiz var 400 'e yakın. Bir mesaj çektiğimiz zaman çoğu geliyor. Daimen irtibat halindeyiz. Vatandaşlar, kurumlardan daha fazla duyarlı bu işe. Vatandaşlar Kızılay'a isterse gelip maddi durumuna göre maddi yardımda bulunabilir, yada gönüllü olarak afet anında mesleğiniz ne ise ona göre görev tanımı verilir, mesleğiniz şoförse afet anında o iş verilir ona. İnsanları bilgilendirme, psikolojisini rahatlama gibi bu gibi işleri yapabiliyor gönüllü vatandaşlarımız. Herkesin becerisine göre iş var. Bakın şurada gördüğünüz gıda paketlerinin içeriği var, kuru baklagil, un, şeker, salça, konserveler, konserve kuşbaşı et. Mesela bu konserve kuşbaşı etleri, bize bağışlanan kurban bağışlarından oluşturup afet anında kullanılmak üzere bu şekilde paketliyoruz. Hazır pişmiş bir ürün bu.

Diğer resmi kurum veya kuruluşlarla irtibat ve çalışmaların yanı sıra, Kızılay'da gönüllülük esaslı büyük önem arz etmektedir. Kızılay bünyesinde de hizmetlerin halka sunulabilmesinde gönüllü faaliyetlerin ve bu faaliyetlerde görev alan aktif gönüllü sayısının artırılması son derece önemlidir. Gönüllülük Kızılay'ın hizmetlerinin temelidir ve gönüllüler ulusal dernekler için vazgeçilmezdir. Ülkemizde gittikçe artan ihtiyaçlarla başa çıkabilmek için daha fazla gönüllüye görev düşmektedir. Gönüllülerin manevi bir amaç uğruna Türk Kızılay'ının hizmetlerine destek oldukları dikkate alınarak, mümkün olan en iyi koşullarda çalışmaları sağlanmaktadır.²²

4.4.3.5. "Emniyetin ve jandarmanın da bu konuda zaten belirlenmiş görevleri vardır."

Afet durumlarında kolluk birimlerinin içine düştüğü kaos ortamını fark eden suç işleme niyetindeki kişi veya kişiler yakaladıkları fırsatı kazanca dönüştürmeye yönelmektedirler. Anekdotlara ve yapılan küçük çaplı araştırmalara göre afet sonrası ihlaller; ebeveyn şiddeti, çocuk istismarı ve cinsel istismar ağırlıklıdır. Afet,

²² Kızılay resmi sitesinden alıntıdır. (<http://www.kizilay.org.tr/SSS>)

uzun dönemde suç ve şiddet olaylarının da artışını körükler. Bu gibi kolluk kuvvetlerinin de yetersiz kaldığı durumlarda tüm kurum, kuruluş veya gönüllü kişilerin de güvenlik önlemlerinin alınmasında rol oynaması gerekmektedir (Arslan, 2016: 748).

Çalışmamızda, Kızılay'ın bu tür durumlara yönelik bir eylem planı bulunup bulunmadığı ile ilgili sorular sorulmuş, Kızılay'ın afet durumlarında istismarcılar ve suçlulara yönelik herhangi bir planının bulunmadığını belirtmektedirler:

Ya tabi şimdi Kızılay'ın görevi belli, o tür işlere pek fazla girilmiyor. Emniyetin jandarmanın da bu konuda zaten belirlenmiş görevleri vardır. Pek bizlik bir durum söz konusu olmuyor bu konuda.

Afet durumlarında güvenlik önlemlerinin sadece kolluk kuvvetlerinin bir görevi olarak görülmesi, onların da bir afetde olacağı gerçeğini göz ardı etmektedir. Gerek Türkiye'de ve gerekse diğer ülkelerde afet yönetimine ilişkin yapılan çalışmalarda, afet sonrasında asayişin sağlanması ve suçun önlenmesine yeterli vurgunun yapılmadığı görülmektedir. Halbuki, afet sonrasında hayatta kalmayı başaran insanların yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının, topluma optimum fayda sağlayacak biçimde sunulması, afet bölgesinde kamu düzeninin sağlanmasıyla doğrudan bağlantılıdır (Arslan, 2016: 750).

Bu kapsamda kolluk kuvvetlerinin haricinde diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bir takım yetkiler verilmeli, afet durumlarında bu yetkiler doğrultusunda güvenlik önlemleri alınmasına destek olmaları sağlanmalıdır.

4.4.4. Algılar ve Güven

Ülkemizde deprem, yangın, çığ düşmesi ve sel afeti başta olmak üzere sıklıkla doğal afetler yaşanmaktadır. Afetin yol açtığı zararlar neticesinde kamusal hizmet üreten idarelerin takviye edilmesi ve afetzedelerin temel ihtiyaçlarının temin edilmesi için gereken yardımın sağlanması afetin doğası gereği mecburi hale gelmekte ve bunun zamanında karşılanması da büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple, afet sürecinde sağlanacak destek ve yardımlar hayati önem taşımakta, yetkili kurum ve kuruluşların sorumlulukları dahilinde, doğal afet meydana geldiğinde bölgeye gerekli yardım ve desteği sağlaması gerekmektedir. Bu konuda katılımcımız Kızılay birim yetkilimize konu ile ilgili sorular yönlendirilmiş, bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.4.4.1. "En çok Kızılay ve AFAD var."

Sivil toplum kuruluşlarından biri olan ayrıca afet süreçlerinde bölgede aktif rol alan Kızılay'ın, afet sürecinde Balıkesir halkına destek ve yardımlarını sunacak kurum/kuruluşlar ile ilgili düşünceleri alınmış, en çok yardım faaliyetlerinin Kızılay ve AFAD tarafından gerçekleştirileceğini ifade etmiştir:

Tabi ki Valilik AFAD yardım sağlar, devamlı Valilik ile irtibat halindeyiz zaten. Bize Valilikten haber geliyor şurada bir olay meydana geldi, şu kadar şuna ihtiyaç var; onların talimatlarıyla harekete geçiyoruz.

Gerekli olduğu durumlarda belediyeler de mutlaka yardım eder. Sivil toplum kuruluşları da. Herkes öyle bir durumda elinden gelen yardımı yapar zaten.

En çok Kızılay ve AFAD var, imkanları daha iyi olan bu iş için daha fazla destek sunabilecek.

Kızılay, en çok imkanların kendi bünyesinde ve AFAD' da bulunduğunu belirtmektedir. Afet ve acil durumlarda uygulamaya konulmak üzere, Türkiye Afet Müdahale Planı ile entegre olacak şekilde ulusal düzey hizmet grubu planları AFAD'ın koordinesinde paydaş kurum ve kuruluşların katılımıyla gerekli önlem ve müdahale çalışmaları yapılmaktadır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Afetler, insanlık tarihi boyunca dünyamızda meydana gelen en yıkıcı olayların başında gelmektedir. İnsan nüfusundaki hızlı artış, doğanın insanlar tarafından tahrip edilmesi, plansız kentleşme, teknolojik gelişmelerle hızlı sanayileşmenin çevreye ve doğaya verdiği yoğun zarar gibi nedenlerle sayıları ve oluş sıklıkları sürekli artan afetler, şiddetine göre bir ülkenin ekonomik, mali ve sosyal yapısını çok ciddi şekilde etkileyebilmektedir (Büyükkaracığan, 2016, 195-219). Kısacası, doğal afetlerin can ve mal kaybına yol açan fiziksel bir olay olmanın ötesinde, sosyal ve siyasal sonuçlar da doğuran toplumsal olaylar olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye, bu kapsamda doğal afetlere maruz kalan ve büyük çapta etkilenen ülkeler arasındadır. Özellikle yoğun nüfusa sahip yerleşim merkezlerinde afetler önemli bir risk teşkil etmektedir. Bu sebeple, doğal afetlerin risklerinin azaltılması çalışmalarına, diğer afet çalışmalarına göre daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Afetin özelliklerine etki eden faktörler; afetin meydana gelme ihtimali, afetten etkilenenlerin yapısı ve unsurları, ve toplumun ve çevrenin afetten ne derece etkilendiklerini belirleyen zarar görülebilirlik düzeyidir. Bu faktörler, afetin hangi şiddette, nerede ve hangi sıklıkla olduğunu ayrıca meydana gelebilecek yan etkilerini belirlediği gibi muhtemel afet sırasında ve sonrasında toplum ile çevreyi ne düzeyde etkilediğiyle de doğrudan ilişki içerisindedir.

Günümüzde afet yönetimi, risk azaltma temelinde hareket etmektedir. Mevcut risklerin en aza indirilmesi, afetlerin en az zarar ve kayıpla atlatılması, afetler konusunda bilinçli, duyarlı ve farkındalığı yüksek bir toplum oluşması anlamına gelen afetlere dirençli toplum, risk azaltmanın içselleştirildiği bir toplum yapısına işaret etmektedir. Afetlere dirençli toplum olabilmek için hem bireysel hem de kurumsal olarak yapılabilecekler bulunmaktadır. Gerçekten de afet yönetiminin çok sektörlü ve çok disiplinli bir yönetim alanı olmasından hareketle afet yönetimindeki rol ve sorumluluklar çok çeşitlidir (Özer, 2017: 30).

Bu açıdan merkezi yönetimlerin yanı sıra, özellikle bağlı bulunduğu bölgede muhtemel doğal afetlere yönelik çalışmalar, müdahale ve önlemler gerçekleştirecek olan yerel yönetimler ilgili mevzuatlara göre; meydana gelebilecek afet ve acil durumlara yönelik plan yapmak, afetlerin zarar ve risklerini azaltmak, afet ve acil durumlara ilişkin ekip ve donanımları hazırlamak ve halkı bu konuda eğitmekle görevlidir. Bu amaçla da afet tehlikelerinin, risklerinin belirlenmesi, zarar

görülebirlirlik analizinin, zarar ve risk azaltma planlarının yapılarak gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Çalışmamızda, Balıkesir'de meydana gelebilecek doğal afetlere karşı yerel yönetimlerin ve yerel yönetim liderlerinin farkındalık ve çalışma durumları hakkında karşılıklı analizler içerisinde bilgi edinmek ve toplum-doğal afet ilişki içerisinde değerlendirmeler yaparak literatüre bu yönde katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Bu kapsamda Balıkesir'de yerel yönetimler olan mahalle muhtarlıkları, merkez il/ilçe belediyeleri, Balıkesir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ve sivil toplum kuruluşu Kızılay Balıkesir şubesi ile görüşmeler sağlanmıştır.

Yapılan mülakatlar sonucunda mahalle muhtarlarının doğal afet farkındalığı ile ilgili; mahallelerinde doğal afet riskleri hakkında bilgi sahibi oldukları, konuya hakim oldukları görülmüştür. Balıkesir'de en çok risk görülen afet türü "deprem" olarak belirtilmiştir.

Afetlere karşı mahallelerine yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları kapsamında muhtarlar, kendilerinin herhangi bir çalışma gerçekleştirmedikleri, bu eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının kendilerine bağlı oldukları ilçe belediyeleri ve Valilik AFAD kapsamında verildiğini belirtmişlerdir. Afetlere yönelik önlem ve müdahale çalışmaları kapsamında ise genellikle herhangi bir afet planlarının bulunmadığını, bu konuda çalışmaların yapılmadığı hatta daha önceki yapılmış olan birtakım çalışmaların tamamlanamadığı söylenebilir. Ayrıca bu konuda yerel yönetimlerin muhtarlara destek veya teşvikte bulunmadığı gözlemlenmektedir.

Bir diğer sonuç da çoğu mahalle muhtarları ile sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kuruluşların görüşme imkanları yalnızca seminerle kısıtlı olup, aktif bir çalışma imkanları bulunmadığıdır. İlişkili olarak mahalle muhtarlarının çoğu, destek veya yardım sağlayacak kurum/kuruluş ile ilgili olarak STK'lara pek fazla güven duymadıklarını, afet durumunda en çok Belediyelerin kendilerine yardım ve destek sunacağını ifade etmişlerdir.

Afet öncesi hazırlık hayati önem taşımaktadır. Bu konuda elle tutulur planlar yapılmalı ve mahalledeki vatandaşlar da bu plana dahil edilmelidir. Çünkü afet durumunda ne kadar çok etkin davranırsak, afetin etkileri de o denli azaltılmış olacaktır. Bunun için de mahalle muhtarları, mahalleleri ile alakalı daha fazla veri ve bilgi sahibi olmalıdırlar.

Gerek muhtarlara bu konuyla ilgili verilen eğitimler, gerekse de muhtarların vatandaşlarına yapmış olduğu bilgilendirme çalışmalarında çok büyük eksiklik olduğu öğrenilmiş olup; bu durum doğal afetlerle ne kadar iç içe olsak da, gereken önemi gösteremediğimizden dolayı toplum olarak büyük bir risk ile karşı karşıya kaldığımızı sonucunu ortaya koymaktadır.

Bulgulara yönelik diğer bir sonuç ise belediyelere yöneliktir. Balıkesir merkez üç belediye ile yaptığımız mülakatlar sonucunda, doğal afetlere yönelik olarak risk konusunda belediyelerin farkındalık sahibi oldukları, ancak muhtemel doğal afetlere karşı ilimiz kapsamında pek fazla etkilenme yaşanmayacağı, bölgesel olarak etki edebileceği belirtilmiştir. Ayrıca müdahale ve önlem planı doğrultusunda Türkiye Afet Planı'na dahil olduklarını ve AFAD' ın koordinesinde sorumluluklarını yerine getirdiklerini söyleyebiliriz. Afete yönelik bağlı oldukları il/ilçe kapsamında bilgilendirme ve bilinçlendirme ile ilgili bir takım çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu çalışmaların sistematik ve yeterli düzeyde olmadığı da söylenebilir. Ayrıca belediyelerin afet öncesine yönelik önlem planları oluşturmadıkları, genellikle sonuç odaklı ve afet sonrası duruma yönelik çalışmalar yaptıkları görülmektedir.

Diğer bir önemli eksikliğin giderilmesi olarak yerel yönetimlerin işbirliğiyle, tüm dezavantajlı gruplara da yönelik olarak afet konulu çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Üniversiteler toplumu bilinçlendirmede ve yol göstermede büyük rolü olan yerel aktörlerdir. Ancak yaptığımız mülakatlar sonucunda yerel yönetimler ve üniversite ilişkisi kapsamında mevcut bağlantının yetersiz olduğu görülmektedir. Bu olumsuzluğun giderilmesi için yerel yönetimler, afetler ile ilgili toplumdaki farkındalığı artırma ve afetlere dirençli toplum olma amacıyla üniversiteler ile işbirliği içinde olmalıdırlar.

Belediyelerin doğal afet konusunda işbirliği ve ortak bir çalışma içinde hareket etmeleri gereken örgütlerden olan sivil toplum kuruluşları ile birtakım çalışmalar içerisinde oldukları, ancak bu çalışmaların aktif ve verimli düzeyde olmadığını söyleyebiliriz.

Gerek belediyelerin, gerek ise sivil toplum örgütlerinin karşılıklı olarak birtakım eksiklikleri bulunmaktadır. Bu eksikliklerinden afet farkındalığı kazanılarak giderilmesi gerekmektedir.

Algı ve güven kapsamında ise muhtarlardan edinilen sonuçları doğrular nitelikte olarak, muhtemel afet durumunda en çok belediyelerin halka destek ve yardım sunacağını belirterek, belediyelerin afetlere yönelik çalışmaları yeterli düzeyde olmasa da halkın gözünde "belediye" tabirinin ilk yardıma koşacak kurum olarak nitelenebilir olması da dikkat çekicidir.

Ancak belediyelerin genelde topu, devletin diğer birimlerine attıkları söylenebilir. Aynı şekilde muhtarların da, bir takım afete yönelik bilgilerin belediyelerde yada valiliklerde bulunduğunu belirterek kendilerinden sorumluluğu atarak diğer yerel kurumlara yönlendirmektedirler.

Üçüncü bir sonuç olarak Valiliğe bağlı AFAD ile yaptığımız mülakat bulguları sonucunda, AFAD'ın muhtemel afetlerin zararlarının önlenmesinde ve müdahale edilmesinde önemli bir yer teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca AFAD, gerek okullarda gerekse vatandaşlara yönelik sürekli olarak afet eğitimleri gerçekleştirmekte, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarını aktif olarak uygulamaktadır. Ancak bu eğitim ve çalışmalar talebe bağlı olarak verildiğinden dolayı, bireylerin afet konusundaki hassasiyetlerini arttırarak mevcut eğitim imkanlarından faydalanmalarını gerekli kılmaktadır.

Türkiye Afet Planı kapsamında, her ilin müdahale planı taşıdığı risk çerçevesinde oluşturulmakta, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının bu plana dahil edilerek AFAD koordinesinde üzerlerine düşen görevleri yapmaktadırlar. Sorduğumuz algı ve güven soruları dahilinde AFAD, muhtemel afet durumunda Balıkesir halkına en çok yardım ve desteklerini sunacak kurum olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda aslında AFAD'ın tüm afet çalışmalarında diğer kurumların da paydaş olduğu temel aktör olarak görünmesi mümkündür. Ancak muhtarlar ve belediyeler, afet durumlarındaki temel aktörü "belediyeler" olarak görmektedirler. Bu durum yerel düzeyde AFAD'ın yaptığı faaliyet ve çalışmaların arka planda kalmış olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Aynı paralelde en önemli sivil toplum kuruluşu olan Kızılay ile yaptığımız görüşmeler neticesinde, Kızılay'ın da afet konusunda farkındalık sahibi olarak afet bilincini topluma yansıtabilmek için gerekli eğitim kampanyalarını gerçekleştirdiğini, genellikle bağış mantığına dayanarak afet bölgesine gerekli teminler yaptıklarını, kısaca muhtemel afet durumlarında gerek müdahale ve önlem kapsamında, gerekse bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının kapsamında büyük önem teşkil eden kuruluşlardan olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple yerel

düzeyde kurumların afet ile ilgili plan ve programlara STK'ları dahil etmesi, eşgüdüm içinde afeti yönetmeleri gerekmektedir.

Türkiye'de yerel yönetimlerin doğal afetlere yönelik alınacak tedbir ve önlemler içindeki katkıları, merkezi yönetimler ile kıyaslandığında sınırlıdır. Bununla beraber bölgedeki vatandaşlarıyla daha sık etkileşimi bulunan yerel yönetimlerin afet zararlarını azaltmada daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve bilinç düzeyini arttırması durumunda olası afetler daha az zararla atlatılabilecektir. Bunların sağlanabilmesi için yerel yönetimlere gerek personel, gerekse ekipman ve mali açıdan destek verilmelidir. Ayrıca afetler ile ilgili merkezi yönetimler ile yerel yönetimler arasındaki bağlantı sağlıklı bir şekilde oluşturulmalı, koordine şekilde ve işbirliği halinde adımlar atılarak başarı sağlanabilmelidir.

Sonuç itibarıyla yerel yönetimler ile merkezi yönetimlerin afetlere yönelik olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirebilme düzeyi açısından bakıldığında, merkezi yönetim olarak ülkemizde AFAD'ın afet yönetiminde ve afet çalışmalarında etkin bir aktör olduğu görülmektedir. Afet yönetiminde başarılı olmuş ve gerçekleşen afetlerden en az düzeyde etkilenmiş ülkelerin temel özelliklerinden biri afet yönetiminde mevcut sorumluluğun ilk olarak yerel yönetimlerde olmasıdır. Türkiye'de yerel yönetimlerin afet konusunda başarılı olmadığı düşünülmektedir. Bu başarısızlığın temel sebebinin, afet öncesi çalışmalarındaki eksiklikler olduğunu söyleyebiliriz. Bu konudaki temel hedefimiz, gerek merkezi yönetimlerin gerekse yerel yönetimlerin işbirliği içinde, afetlerle ilgili farkındalığı ve sorumluluk bilincini arttırılması yönünde hareket eden, afetlere müdahale önlemlerin ziyade afet öncesinde afetlere ilişkin temel eğitimlerin verildiği ve afetlerde nasıl hareket etmesi gerektiği bilinen bir toplum olma yönünde olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AFAD Resmi Sitesinden Alıntı, <https://www.afad.gov.tr>.
- Afet ve Acil Durumlarda Kadın Çalıştayı Sonuç Kitabı*, 16-17 nisan 2016 - Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2-95.
- Afet ve Engel*, 2014. <https://www.engelliler.biz/forum/sakatlik-calismalari-inisiyatifi/126963-afet-ve-engel-claire-ozel.html> (20 Eylül 2017).
- Akgüngör, Ç. (2010). "Toplumbilim Perspektifinden Afeti Düşünmek". *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 3-22.
- Alım, Mete. (2016). "Afetlerden Kaynaklanan Sorunlar". *Günümüz Dünya Sorunları*, Pegem Akademi, 113-174, Ankara.
- Altundere, Elif. (2016). *Risk Toplumunda Liseli Gençlerin Sosyal Korkuları: Balıkesir Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir
- ANIK, Esat. "Deprem Bizi Vurmadan", Kütahya Ekspres Gündem, <http://kutahyaekspres.com/2017/09/29/deprem-bizi-vurmadan/>, 29 Eylül 2017.
- Arslan, M. (2016). "Afet Sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler". *Uluslararası Doğal Afet ve Afet Yönetimi Sempozyumu*, 746-750, 2-4 Mart 2016, Karabük.
- Balamir, M. (2004). "Deprem Konusunda Güncel Gelişmeler ve Beklentiler". *Planlama: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 27(1), 15-28.
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, *Türkiye Afet Planı Kitabı*, 2012, 1-41.
- BELLİ, Tuğrul. "Her bakımdan bir 'düşük güven toplumu' olarak Türkiye", Dünya Köşe Yazısı, <http://www.dunya.com/kose-yazisi/her-bakimdan-bir-dusuk-guven-toplumu-olarak-turkiye/23229>, 12 Mart 2015.
- Birkök, C. ve Eroğlu, C. (2004). "17 Ağustos Marmara Depremi Sonrası Adapazarı'nda Sosyal Yapı Problemleri: Bilişim Ölçekleriyle Sosyolojik Değerlendirmeler." *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 2-20.
- BOZAN, İrfan. "Deprem olsa toplanma yerini bilen yok", Aljazeera Turk Haberleri, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/deprem-olsa-toplanma-yerini-bilen-yok>, 16 Ağustos 2014.
- Büyükkaracığan, N. (2016). "Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Kriz ve Afet Yönetim Çalışmalarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 12, 195-219.

- CANTEKİN, Mustafa Elvan. "Türkiye 15 yılda depreme ne kadar hazırlandı", Aljazeera Turk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiye-15-yilda-depreme-ne-kadar-hazirlandi>, 12 Kasım 2014.
- Çakı, Fahri. (2016). Tübitak Projesi Literatür Özet Bölümü.
- Çalışkan, Ş. ve Meçik, O. (2013). "Üniversitelerin Yerel Ekonomik Katkıları". *Ulusal Yerel Ekonomiler Kongresi*, 1-6, 9-11 Mayıs 2013, Celal Bayar Üniversitesi İİBF & Salihli MYO, Salihli, Manisa.
- Depremde ilk 72 saatte neler yapılmalı*, 2012. <http://www.on5yirmi5.com/haber/yasam/toplum/98590/depremden-ilk-72-saatte-neler-yapilmali.html> (12 Kasım 2017).
- Erdem, U. (2016). "Yerleşimlerin Taşıdığı Deniz Taşkını, Sel ve Deprem Tehlikelerinin CBS Kullanılarak Yorumlanması: Balıkesir Örneği". *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 40-57
- Erençin A. ve Çakır B. (2008). "Türkiye'de Belediyelerde Afet ve Acil Durum Yönetimi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 17(4), 23-43.
- Ergünay, Oktay. (2007). "Türkiye'nin Afet Profili". *TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-14.
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). "Türkiye'de Afet Yönetimi (Disaster Management of Turkey)". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Esen, Adem. (2017). "Ülkemizde Yerel Yönetimlerin Afet Önleme Çalışmaları; Sorunlar ve Öneriler". *TMMOB Afet Sempozyumu*, 489-496.
- Genç, F. N. (2007). "Türkiye'de Kentleşme ve Doğal Afet Riskleri ile İlişkisi". *TMMOB Afet Sempozyumu*, 349-358.
- Genç, F. (2014). "Türkiye'de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünüm: Yönetim ve Ekonomi". *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 115-130.
- Gözpınar, E. "Doğal Afetler: Kalkınmanın Önündeki Engeller". *Dünya Bankası Bağımsız Değerlendirme Grubu Raporu Özeti*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü, 1-20.
- Gözübüyük A. A, ve ark. (2015). Olağanüstü Durumlarda Çocuk Sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6 (3), 324-330.
- GÜLDOĞAN, Abdurrahman. "Afetler ve Sivil Toplum Kuruluşları", Dokuz Eylül Üniversitesi, <http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozer/AFET%20SIVIL%20TOPLU> M.pdf (19 Ağustos 2017).
- Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Afetler*. (1. Basım). Ankara: Aydoğdu Ofset, 1-29.

- Gümüş, Korhan. (2004). "Yakın Tarihimizde STK hareketinin gelişimi ve Kamu Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi". *Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları*, No: 3, 1-35.
- Güngör, İsmet. (2011). "Zorunlu Deprem Sigortası Uygulaması". 1. *Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*, 11-14 Ekim Ankara, 1- 8.
- İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi, Duyurular. (t.y.), <http://www.icisleriafad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-planı-kapsamında-bakanligimiz-sorumlulugunda-bulunan-hizmet-grubu-planlari-onaylanmistir> (5 Ekim 2017)
- İnal, E., ve Paksoy N. (2016). "2012-2023 Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı'nın Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı ile İncelenmesi". *Fe Dergisi*, 8(1), 34-49.
- İNAL, Ebru, KOCAGÖZ Semanur ve TURAN, Melikşah. (2012). "Temel Afet Bilinç ve Hazırlık Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Araştırma". *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 12(1), 15-19.
- İnmez, İlker. (2011). "Afetlerin Doğallığı Üzerine Sosyal Bir Olgu Olarak Afetler ve Kırılganlık Sorunu". *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 66(4), 186-194.
- KADIOĞLU, Mikdat, "Türkiye Tüm Doğal Afetleri Tartışmalı", TMMOB Birlik Haberleri, <http://bianet.org/bianet/cevre--3/3926-turkiye-tum-dogal-afetleri-tartismali>, 27 Eylül 2001.
- KANTARCI, Mustafa. "Kızılay'ın Kurumlarla İşbirliği Umut Verici", <http://www.istikbalgazetesi.com/haber.asp?sec=2&yazarid=273&newsid=10938>, 5 Nisan 2017.
- Kaya, Mustafa. (2013). *Türk Kamu Yönetiminde Gönüllülük ve Afet Yönetimi*. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi-Yayınlanmış, Ankara.
- KEÇELİ, Ahmet Faruk. "Sosyal Sermaye", Birikim Güncel Yazılar, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/719/sosyal-sermaye#.WRrAX6k0HhQ>, 29 Mayıs 2013.
- Kızılay Resmi Sitesinden Alıntı, <http://www.kizilay.org.tr/SSS>.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Leblebici, Özkan. (2015). "Afet Yönetim Yaklaşımları ve Kamu Politikası Bağlamında Afetlerin Çevreye Etkileri". *Memleket Siyaset Yönetim*, Cilt 10, Sayı 23, 41-77.
- Odabaş, Z. (2011). "Depremi Sosyolojik İncelenmesi: 2011 Van Depremi". 6-33. *Çalışma, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi kapsamında yürütülen projenin sonuç raporudur*.

- Odabaş, Z. Y. (2010). "Sürdürülebilir Afet Yönetimi ve Kadın", *Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları*, Sayı: 256, 1-191.
- Öner, İ. (2007) "Afetin Sosyal Boyutları ve Sonuçları: Elazığ'dan İki Sosyal İlişki Türü Örneği". *TMMOB Afet Sempozyumu*, 453-463.
- ÖZBEN, Mevlüt. "Sosyoloji Uzmanlarından Afet Müdürlüğüne Ziyaret", Haberler, <http://www.haberler.com/sosyoloji-uzmanlarından-afet-mudurlugune-ziyaret-4242302-haberi>, 12 Ocak 2013.
- Özer, Yunus Emre. (2017). "Afet Konusundaki Algı ve Yerel Aktörlerin Sorumlulukları". *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 106, 1-34.
- Özer, H. (2008). "Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları [Elektronik Versiyon], *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 26, 86-97.
- Özkan, G. (2003). *Türkiye' de Afet Yönetiminin Problemleri: 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depremi, 27 Ocak 2003 Pülümür Depremi ve 1 Mayıs 2003 Bingöl Depremi Deneyimleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi-Yayınlanmış.
- Özkul, B., Karaman, E. (2007). "Doğal afetler için risk yönetimi". *TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 251-261.
- Öztürk, N. (2003). "Türkiye'de Afet Yönetimi: Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(4), s. 42-64.
- Petrucci, O. (2012). The Impact of Natural Disasters: Simplified Procedures and Open Problems. Approaches to Managing Disaster Impacts, *Intech*, 110-132.
- Pincha, Chaman. (2009). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi*. Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Sayı:362, 1-111.
- Saygılı, Sefa. (2011). "Yaşlı Kimdir?". *Somuncu Baba Dergisi*, Sayı 134, 67-68.
- Şahin M., Uysal Ö. (2007). "Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Tarafından Finansmanı Üzerine Bir Tartışma". *Maliye Dergisi*, Sayı 153, 1-13.
- Şahin, L., Öztürk, M. (2008). "Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:54, 3-29.
- Şahin, N. (2009). "Afet Yönetimi ve Acil Yardım Planları". *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu*, s.131.
- Taştan, B. (2015). "Çoklu Afet Yönetiminde Tehlike ve Zarar Görebilirlik Belirlenmesi İçin Gereksinim Analizi". *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:31, 366-397.
- T.C.Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2011). *Olağanüstü Durumlarda Yaşamı Sürdürme*. 1-19.

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Yönetim Kurulu Basın Açıklaması, 2006.

Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi. (2014). "Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Algı ve Yaklaşımlar". Yaşama Dair Vakfı.

Türnüklü, A. (2000). "Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 6(4), 543-559.

Uygun, O. (2008). *İbn- Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı*. (1.Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Van Depreminin Maliyeti 5 Milyar Lira, 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/van-depreminin-maliyeti-5-milyar-lira-24991234> (1 Eylül 2017).

Varol, N. (2007). "Doğal ve Teknolojik Afetler Konusunda Toplumun Bilinçlendirilmesi ve AFEM 'in Rolü". *TMMOB Afet Sempozyumu*, 127-131.

Yavaş, Hikmet. (2005). "Türkiye'de Doğal Afetlerin Merkez-Yerel İlişkiler Açısından Yönetim Sorunları". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 280-301.

EKLER

Ek 1: Muhtarlar ile Mülakat Formu

Giriş

Ben Balıkesir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden geliyorum. Üniversitemiz, TÜBİTAK desteğiyle Balıkesir'de mahalle muhtarlıklarının doğal afetlere hazırlık durumunu belirlemek için bir araştırma yapmaktadır. Araştırmamız, Sosyoloji Bölüm Başkanı Doç. Dr. Fahri ÇAKI tarafından yürütülmektedir. Araştırmanın amacı ailelerin doğal afetlere ilişkin farkındalık ve hazırlık durumlarını belirlemek ve elde edeceğimiz bulgular ve analizlerle aile ve kent güvenliğine katkı sunmaktır. Mülakat çerçevesinde verdiğiniz bilgiler kesinlikle saklı tutulacak ve araştırma sonuçları anonim bir şekilde –yani isim vermeden toplu olarak- yayınlanacaktır. Araştırmamız, ahlaki ve yasal kurallara uygun olarak mahremiyet ve özel yaşamınızı zedeleyecek herhangi bir sonuç doğurmayacaktır.

Mülakat yaklaşık 20 dakikanızı alacaktır. Katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ediyorum.

Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

- 1) Mahallenizde ve bölgenizde ne tür doğal afet riskleri olduğu hususunda neler biliyorsunuz?
- 2) Sözüne ettiğiniz doğal afetler mahallenizde ve bölgenizde gerçekleşirse bu;
 - a. mahalleniz ve bölgeniz insanlarını nasıl etkiler?
 - b. Mahalleniz ve bölgenizin alt yapısını nasıl etkiler?
- 3) Mahallenizde bir doğal afet yaşanması durumunda, bu afetten en çok hangi ailelerin ya da bireylerin (hastalar, yaşlılar, engelliler, yoksullar, kimsesizler vb.) daha fazla olumsuz etkileneceği hususunda sayısal bilginiz var mı?
 - a. Bu tür kişilerin adreslerini biliyor musunuz?
 - b. Bu tür kişilerin özel ihtiyaçlarının neler olduğunu biliyor musunuz?
 - c. Bu tür kişilerin aileleriyle ortak bir eylem planı oluşturduğunuz mu?

4) Mahallenizde bir doğal afet yaşanması durumunda ne tür malzemelere ne kadar ihtiyaç duyacağınızı biliyor musunuz?

Farkındalık Yaratma Çalışmaları

5) Mahalleniz insanlarını muhtemel doğal afetlere karşı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için yürüttüğünüz herhangi bir eğitim ya da kampanya çalışmanız var mı? Ayrıntılı bilgi verir misiniz?

- a. Bu konuda il/ilçe yönetiminden herhangi bir desteğe ihtiyaç duyuyor musunuz?
- b. Herhangi bir girişiminiz oldu mu?
- c. Ne kadar destek aldınız ya da alamadınız? Niçin?

6) Mahallenizdeki okullarda doğal afetlere yönelik herhangi bir farkındalık yaratma çalışmanız oldu mu?

- a. Bu konuda yaşadığınız güçlükler var mı? Nelerdir?

Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları

7) Bölgenizde veya mahallenizde önemli bir doğal afet meydana gelmesi durumunda devreye sokacağınız bir müdahale planınız var mı?

- a. Nasıl bir plan?

8) Mahallenizde bir doğal afet yaşanması durumunda mahallelilerinizin toplanacağı bir alan var mı?

- a. Var ise, bu alanda afetzedelere sunabileceğiniz hizmetler neler olabilir?

9) Mahallenizdeki binaların doğal afetlere karşı sigortalatılmasını sağlamaya yönelik bir çalışmanız var mı? Nasıl bir çalışma?

10) Mahalleniz/bölgenizde meydana gelebilecek doğal afetlerle ilgili olarak sivil toplum/gönüllü kuruluşlarıyla irtibatınız ve birlikte çalışma imkanlarınız ne durumda?

11) Mahallenizde bir doğal afet yaşanması durumunda ortaya çıkabilecek istismarcılar ve suçlulara karşı bir önleminiz var mı?

- a. Nasıl bir plan? Bu planda kimler, nasıl bir rol oynayacak?

Algılar ve Güven

12) Mahalle veya bölgenizde meydana gelebilecek bir doğal afet sürecinde;

- a. Valiliğin gerekli miktarda etkin destek ve yardım faaliyetlerini sağlayacağını düşünüyor musunuz?
- b. Belediyenin gerekli miktarda etkin destek ve yardım faaliyetlerini sağlayacağını düşünüyor musunuz?
- c. Sivil toplum kuruluşlarının gerekli miktarda etkin destek ve yardım faaliyetlerini sağlayacağını düşünüyor musunuz?
- d. En çok hangi kurumların ya da sosyal grupların gerekli destek ve yardımları sunacağını düşünüyorsunuz?

Sorularım burada bitmiştir. Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı? Katılımınız için tekrar teşekkür ederim.

Mülakat yeri:

Mülakat gün ve saati:

Ek 2 : Belediyeler ile Mülakat Formu

Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

- 1) İl/ilçenizde ne tür doğal afet riskleri olduğu hususunda elinizde ne tür bilgileriniz ve verileriniz mevcut?
- 2) Sözü ettiğiniz doğal afetler il/ilçede gerçekleşirse bu;
 - a. İl/ilçeniz insanlarını nasıl etkiler?
 - b. İl/ilçenizin alt yapısını nasıl etkiler?
- 3) İl/ilçenizde bir doğal afet yaşanması durumunda, bu afetten en çok hangi ailelerin ya da bireylerin (hastalar, yaşlılar, engelliler, yoksullar, kimsesizler vb.) daha fazla olumsuz etkileneceği hususunda sayısal bilginiz var mı?
 - a. Bu tür kişilerin adreslerini biliyor musunuz?
 - b. Bu tür kişilerin özel ihtiyaçlarının neler olduğunu biliyor musunuz?
 - c. Bu tür kişilerin aileleriyle ortak bir eylem planı oluşturduğunuz mu?
- 4) İl/ilçenizde bir doğal afet yaşanması durumunda ne tür malzemelere ne kadar ihtiyaç duyulacağı hakkında bize bilgi verebilir misiniz?

Farkındalık Yaratma Çalışmaları

- 5) İl/ilçenizde insanları muhtemel doğal afetlere karşı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için yürüttüğünüz herhangi bir eğitim ya da kampanya çalışmanız var mı? Ayrıntılı bilgi verir misiniz?
 - a. Bu konuda herhangi bir girişiminiz oldu mu?
 - b. Eğer girişimde bulduysanız olumlu/olumsuz hangi geri dönütler aldınız?
- 6) İl/ilçenizdeki okullarda doğal afetlere yönelik herhangi bir farkındalık yaratma çalışmanız oldu mu?
 - a. Bu konuda yaşadığınız güçlükler var mı? Nelerdir?

Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları

- 7) İl/ilçenizde önemli bir doğal afet meydana gelmesi durumunda devreye sokacağınız bir müdahale planınız var mı?
 - a. Nasıl bir plan?

8) İl/ilçenizdeki mahallelerin bir doğal afet yaşanması durumunda toplanacağı alanlar belirli mi?

a. Var ise, bu alanda afetzedelere sunabileceğiniz hizmetler neler olabilir?

9) İl/ilçenizdeki binaların doğal afetlere karşı sigortalatılmasını sağlamaya yönelik bir çalışmanız var mı? Nasıl bir çalışma?

10) Bölgemizde doğal afet risklerini minimum düzeyde tutmak için takip ettiğiniz iskan politikalarınız var mı? Nelerdir? (örneğin, deprem riski yüksek olan yerlere inşaat izni verilmemesi vb.)

11) Sivil toplum/gönüllü kuruluşlarıyla irtibatınız ve birlikte çalışma imkanlarınız ne durumda?

12) Bölgemizde bir doğal afet yaşanması durumunda uluslararası STK'ların yardım öneri ve çabalarına tepkiniz ne olur?

13) Üniversite ile doğal afet konusunda herhangi bir işbirliğiniz veya çalışma imkanınız oldu mu?

14) Bölgemizdeki muhtemel doğal afetlere karşı yapılan planlamalara STK'ları, üniversiteyi ve yerel halk temsilcilerini (örneğin muhtarları) ne kadar sürece dahil ettiğinizi söyleyebilirsiniz?

15) İl/ilçenizde doğal afet yaşanması durumunda ortaya çıkabilecek istismarcılar ve suçlulara karşı bir önlem planınız var mı?

a. Nasıl bir plan? Bu planda kimler, nasıl bir rol oynayacak?

16) Balıkesir İlinde muhtemel bir afet meydana gelmesi durumunda, Balıkesir halkına en çok hangi kurum ve kuruluşların destek ve yardım faaliyetleri sağlayacağını düşünüyorsunuz?

*Valilik(AFAD) *Belediye *Sivil Toplum Kuruluşları(Kızılay, Akut, vs.)

Sorularım burada bitmiştir. Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı? Katılımınız için tekrar teşekkür ederim.

Mülakat yeri: Mülakat gün ve saati:

Ek 3: Valilik ile Mülakat Formu

Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

- 1) İl/ilçenizde ne tür doğal afet riskleri olduğu hususunda elinizde ne tür bilgileriniz ve verileriniz mevcut?
- 2) Sözüünü ettiğiniz doğal afetler il/ilçede gerçekleşirse bu;
 - a. İl/ilçeniz insanlarını nasıl etkiler?
 - b. İl/ilçenizin alt yapısını nasıl etkiler?
- 3) İl/ilçenizde bir doğal afet yaşanması durumunda, bu afetten en çok hangi ailelerin ya da bireylerin (hastalar, yaşlılar, engelliler, yoksullar, kimsesizler vb.) daha fazla olumsuz etkileneceği hususunda sayısal bilginiz var mı?
 - a. Bu tür kişilerin adreslerini biliyor musunuz?
 - b. Bu tür kişilerin özel ihtiyaçlarının neler olduğunu biliyor musunuz?
 - c. Bu tür kişilerin aileleriyle ortak bir eylem planı oluşturduğunuz mu?
- 4) İl/ilçenizde bir doğal afet yaşanması durumunda ne tür malzemelere ne kadar ihtiyaç duyulacağı hakkında bize bilgi verebilir misiniz?

Farkındalık Yaratma Çalışmaları

- 5) İl/ilçenizde insanları muhtemel doğal afetlere karşı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için yürüttüğünüz herhangi bir eğitim ya da kampanya çalışmanız var mı? Ayrıntılı bilgi verir misiniz?
 - a. Bu konuda herhangi bir girişiminiz oldu mu?
 - b. Eğer girişimde bulduysanız olumlu/olumsuz hangi geri dönütler aldınız?
- 6) İl/ilçenizdeki okullarda doğal afetlere yönelik herhangi bir farkındalık yaratma çalışmanız oldu mu?
 - a. Bu konuda yaşadığınız güçlükler var mı? Nelerdir?

Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları

- 7) İl/ilçenizde önemli bir doğal afet meydana gelmesi durumunda devreye sokacağınız bir müdahale planınız var mı?
 - a. Nasıl bir plan?

- 8) İl/ilçenizdeki mahallelerin bir doğal afet yaşanması durumunda toplanacağı alanlar belirli mi?
- a. Var ise, bu alanda afetzedelere sunabileceğiniz hizmetler neler olabilir?
- 9) İl/ilçenizdeki binaların doğal afetlere karşı sigortalatılmasını sağlamaya yönelik bir çalışmanız var mı? Nasıl bir çalışma?
- 10) Sivil toplum/gönüllü kuruluşlarıyla irtibatınız ve birlikte çalışma imkanlarınız ne durumda?
- 11) Üniversite ile doğal afet konusunda herhangi bir işbirliğiniz veya çalışma imkanınız oldu mu?
- 12) İl/ilçenizde doğal afet yaşanması durumunda ortaya çıkabilecek istismarcılar ve suçlulara karşı bir önlem planınız var mı?
- a. Nasıl bir plan? Bu planda kimler, nasıl bir rol oynayacak?

Algılar ve Güven

13) Balıkesir İlinde muhtemel bir afet meydana gelmesi durumunda, Balıkesir halkına en çok hangi kurum ve kuruluşların destek ve yardım faaliyetleri sağlayacağını düşünüyorsunuz?

*Valilik(AFAD) *Belediye *Sivil Toplum Kuruluşları(Kızılay, Akut, vs.)

Sorularım burada bitmiştir. Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı? Katılımınız için tekrar teşekkür ederim.

Mülakat yeri:

Mülakat gün ve saati:

Ek 4: Sivil Toplum Kuruluşları ile Mülakat Formu

Yerel Doğal Afetler Farkındalığı

- 1) Balıkesir Bölgesi'nde ne tür doğal afet riskleri olduğu hususunda neler biliyorsunuz?
- 2) Sözü ettiğiniz doğal afetler bu bölgede gerçekleşirse bu;
 - a. Balıkesir Bölgesi insanlarını nasıl etkiler?
 - b. Bölgenin alt yapısını nasıl etkiler?
- 3) Balıkesir'de bir doğal afet yaşanması durumunda, bu afetten en çok hangi ailelerin ya da bireylerin (hastalar, yaşlılar, engelliler, yoksullar, kimsesizler vb.) daha fazla olumsuz etkileneceği hususunda sayısal bilginiz var mı?
 - a. Bu tür kişilerin adreslerini biliyor musunuz?
 - b. Bu tür kişilerin özel ihtiyaçlarının neler olduğunu biliyor musunuz?
 - c. Bu tür kişilerin aileleriyle ortak bir eylem planı oluşturduğunuz mu?
- 4) Bölgemizde bir doğal afet yaşanması durumunda ne tür malzemelere ne kadar ihtiyaç duyulacaktır bunun hakkında verileriniz mevcut mudur?

Farkındalık Yaratma Çalışmaları

- 5) Bölgemiz insanlarını muhtemel doğal afetlere karşı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için yürüttüğünüz herhangi bir eğitim ya da kampanya çalışmanız var mı? Ayrıntılı bilgi verir misiniz?
 - a. Bu konuda il/ilçe yönetiminden herhangi bir desteğe ihtiyaç duyuyor musunuz?
 - b. Herhangi bir girişiminiz oldu mu?
 - c. Ne kadar destek aldınız ya da alamadınız? Niçin?
- 6) Bölgemiz okullarında doğal afetlere yönelik herhangi bir farkındalık yaratma çalışmanız oldu mu?
 - a. Bu konuda yaşadığınız güçlükler var mı? Nelerdir?

Diğer Önlem ve Müdahale Çalışmaları

- 7) Bölgede önemli bir doğal afet meydana gelmesi durumunda devreye sokacağınız bir müdahale planınız var mı?
 - a. Nasıl bir plan?

8) Bölgede bir doğal afet yaşanması durumunda toplanılacak alan ve bu alanda afetzedelere sunabileceğiniz hizmetler neler olabilir?

9) Bölgedeki binaların doğal afetlere karşı sigortalatılmasını sağlamaya yönelik bir çalışmanız var mı? Nasıl bir çalışma?

10) Bölgede meydana gelebilecek doğal afetlerle ilgili olarak resmi kurumlarla, üniversite ile ve diğer sivil toplum/gönüllü kuruluşlarıyla veya gönüllü vatandaşlarla irtibatınız ve birlikte çalışma imkanlarınız ne durumda?

11) Bölgede bir doğal afet yaşanması durumunda ortaya çıkabilecek istismarcılar ve suçlulara karşı bir önleminiz var mı?

a. Nasıl bir plan? Bu planda kimler, nasıl bir rol oynayacak?

Algılar ve Güven

12) Bölgede meydana gelebilecek bir doğal afet sürecinde;

a. Valiliğin gerekli miktarda etkin destek ve yardım faaliyetlerini sağlayacağını düşünüyor musunuz?

b. Belediyenin gerekli miktarda etkin destek ve yardım faaliyetlerini sağlayacağını düşünüyor musunuz?

c. Diğer sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların gerekli miktarda etkin destek ve yardım faaliyetlerini sağlayacağını düşünüyor musunuz?

d. Bölgede en çok hangi kurumların ya da sosyal grupların gerekli destek ve yardımları sunacağını düşünüyorsunuz?

Sorularım burada bitmiştir. Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı? Katılımınız için tekrar teşekkür ederim.

Mülakat yeri:

Mülakat gün ve saati: